។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

សំយុត្តនិកាយេ

ខន្ធវគ្គដីកា

១. ខន្ធសំយុត្តំ

១. នកុលបិតុវគ្គោ

១. នកុលបិតុសុត្តវណ្ណនា

១. ភគ្គា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា។ តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីវសេន “ភគ្គា”ត្វេវ វុច្ចតីតិ កត្វា វុត្តំ **“ឯវំនាមកេ ជនបទេ”**តិ, ឯវំ ពហុវចនវសេន លទ្ធនាមេ”តិ អត្ថោ។ **តស្មិំ វនសណ្ឌេ**តិ យោ បន វនសណ្ឌោ បុព្ពេ មិគានំ អភយត្ថាយ ទិន្នោ, តស្មិំ វនសណ្ឌេ។ យស្មា សោ គហបតិ តស្មិំ នគរេ “នកុលបិតា”តិ បុត្តស្ស វសេន បញ្ញាយិត្ថ, តស្មា វុត្តំ **“នកុលបិតា”**តិ នកុលស្ស នាម ទារកស្ស បិតាតិ អត្ថោ។ ភរិយាបិស្ស “នកុលមាតា”តិ បញ្ញាយិត្ថ។

ជរាជិណ្ណោតិ ជរាវសេន ជិណ្ណោ, ន ព្យាធិអាទីនំ វសេន ជិណ្ណោ។ **វយោវុឌ្ឍោ**តិ ជិណ្ណត្តា ឯវ វយោវុឌ្ឍិប្បត្តិយា វុឌ្ឍោ, ន សីលាទិវុឌ្ឍិយា។ ជាតិយា មហន្តតាយ ចិររត្តតាយ **ជាតិមហល្លកោ។ តិយទ្ធគតោ**តិ បឋមោ មជ្ឈិមោ បច្ឆិមោតិ តយោ អទ្ធេ គតោ។ តត្ថ បឋមំ ទុតិយញ្ច អតិក្កន្តត្តា បច្ឆិមំ ឧបគតត្តា **វយោអនុប្បត្តោ។ អាតុរកាយោ**តិ ទុក្ខវេទនាបវិសតាយ អនស្សាទកាយោ។ គេលញ្ញំ បន ទុក្ខគតិកន្តិ **“គិលានកាយោ”**តិ វុត្តំ។ តថា ហិ **សច្ចវិភង្គេ** (វិភ. ១៩០ អាទយោ) ទុក្ខសច្ចនិទ្ទេសេ ទុក្ខគ្គហណេនេវ គហិតត្តា ព្យាធិ ន និទ្ទិដ្ឋោ។ **និច្ចបគ្ឃរណដ្ឋេនា**តិ សព្ពទា អសុចិបគ្ឃរណភាវេន។ សោ បនស្ស អាតុរភាវេនាតិ អាហ – **“អាតុរំយេវ នាមា”**តិ។ **វិសេសេនា**តិ អធិកភាវេន។ អាតុរតីតិ អាតុរោ។ សង្កាមប្បត្តោ សន្តត្តកាយោ។ ជរាយ អាតុរតា **ជរាតុរតា**។ កុសលបក្ខវឌ្ឍនេន មនោ ភាវេន្តីតិ **មនោភាវនីយា**។ មនសា វា ភាវនីយា សម្ភាវនីយាតិ **មនោភាវនីយា។ អនុសាសតូ**តិ អនុ អនុ សាសតូតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ – **“បុនប្បុនំ សាសតូ”**តិ។ **អបរាបរំ** បវត្តិតំ ហិតវចនំ។ **អនោតិណ្ណេ វត្ថុស្មិំ** យោ ឯវំ ករោតិ, តស្ស អយំ គុណោ ទោសោតិ វចនំ។ **តន្តិវសេនា**តិ តន្តិសន្និស្សយេន អយំ អនុសាសនី នាម។ **បវេណី**តិ តន្តិយា ឯវ វេវចនំ។

អណ្ឌំ វិយ ភូតោតិ អធិកោបមា កាយស្ស អណ្ឌកោសតោ អពលទុព្ពលភាវតោ។ តេនាហ **“អណ្ឌំ ហី”**តិអាទិ។ **ពាលោយេវ** តាទិសត្តភាវសមង្គី មុហុត្តម្បិ អារោគ្យំ បដិជានន្តោ។

វិប្បសន្នានីតិ បកតិមាការំ អតិក្កមិត្វា វិសេសេន បសន្នានិ។ តេនាហ – **“សុដ្ឋុ បសន្នានី”**តិ។ បសន្នចិត្តសមុដ្ឋិតរូបសម្បទាហិ តាហិ តស្ស មុខវណ្ណស្ស បារិសុទ្ធីតិ អាហ – **“បរិសុទ្ធោតិ និទ្ទោសោ”**តិ។ តេនេវាហ **“និរុបក្កិលេសតាយា”**តិអាទិ។ ឯតេនេវស្សិន្ទ្រិយវិប្បសន្នតាការណម្បិ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឯស** មុខវណ្ណោ។ **នយគ្គាហបញ្ញា កិរេសា**តិ ឥទំ អនាវជ្ជនវសេនេវ វុត្តភាវំ សន្ធាយាហ។

យំ នេវ បុត្តស្សាតិអាទិ “ឱវទតុ នោ, ភន្តេ, ភគវា យថា មយំ បរលោកេបិ អញ្ញមញ្ញំ សមាគច្ឆេយ្យាមា”តិ វុត្តវចនំ សន្ធាយ វុត្តមេវ។ **មធុរធម្មទេសនាយេវ** សត្ថុ សម្មុខា បដិលទ្ធា, តស្ស អត្តនោ បេមគារវគហិតត្តា **“អមតាភិសេកោ”តិ វេទិតព្ពោ**។

ឥទំ បទទ្វយំ។ **អារកត្តា កិលេសេហិ** មគ្គេន សមុច្ឆិន្នត្តា។ **អនយេ**តិ អវឌ្ឍិយំ, អនត្ថេតិ អត្ថោ។ **អនយេ** វា អនុបាយេ។ **ន ឥរិយនតោ** អវត្តនតោ។ **អយេ**តិ វឌ្ឍិយំ អត្ថេ ឧបាយេ ច។ **អរណីយតោ**តិ បយិរុបាសិតព្ពតោ។ និរុត្តិនយេន បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា បុរិមេសុ អត្ថវិកប្បេសុ , បច្ឆិមេ បន សទ្ទសត្ថវសេនបិ។ យទិបិ អរិយសទ្ទោ “យេ ហិ វោ អរិយា បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៥) វិសុទ្ធាសយបយោគេសុ បុថុជ្ជនេសុបិ វដ្តតិ, ឥធ បន អរិយមគ្គាធិគមេន សព្ពលោកុត្តរភាវេន ច អរិយភាវោ អធិប្បេតោតិ ទស្សេន្តោ អាហ – **“ពុទ្ធា ចា”**តិអាទិ។ តត្ថ **បច្ចេកពុទ្ធា តថាគតសាវកា ច សប្បុរិសា**តិ ឥទំ “អរិយា សប្បុរិសា”តិ ឥធ វុត្តបទានំ អត្ថំ

អសង្ករតោ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ យស្មា បន និប្បរិយាយតោ អរិយសប្បុរិសភាវា អភិន្នសភាវា, តស្មា “**សព្ពេវ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។

ឯត្តាវតា ហិ ពុទ្ធសាវកោ វុត្តោ, តស្ស ហិ ឯកន្តេន កល្យាណមិត្តោ ឥច្ឆិតព្ពោ បរតោ ឃោសមន្តរេន បឋមមគ្គស្ស អនុប្បជ្ជនតោ។ វិសេសតោ ចស្ស ភគវា “កល្យាណមិត្តោ”តិ អធិប្បេតោ។ វុត្តញ្ហេតំ “មមញ្ហិ, អានន្ទ, កល្យាណមិត្តំ អាគម្ម ជាតិធម្មា សត្តា ជាតិយា បរិមុច្ចន្តី”តិអាទិ (សំ. និ. ១.១២៩; ៥.២)។ សោ ឯវ ច អវេច្ចបសាទាធិគមេន ទឡ្ហភត្តិ នាម។ វុត្តម្បិ ចេតំ “យំ មយា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មម សាវកា ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមន្តី”តិ (ឧទា. ៤៥; ចូឡវ. ៣៨៥)។ **កតញ្ញុតាទីហិ បច្ចេកពុទ្ធា**តិ ឯត្ថ កតំ ជានាតីតិ កតញ្ញូ។ កតំ វិទិតំ បាកដំ ករោតីតិ កតវេទី។ បច្ចេកពុទ្ធា ហិ អនេកេសុបិ កប្បសតសហស្សេសុ កតំ ឧបការំ ជានន្តិ, កតញ្ច បាកដំ ករោន្តិ សតិជននអាមិសបដិគ្គហណាទិនា។ តថា សំសារទុក្ខទុក្ខិតស្ស សក្កច្ចំ ករោន្តិ កិច្ចំ, យំ អត្តនា កាតុំ សក្កា។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ បន កប្បានំ អសង្ខ្យេយ្យសហស្សេសុបិ កតំ ឧបការំ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយញ្ច ជានន្តិ, បាកដញ្ច ករោន្តិ។ សីហោ វិយ ច ឯវំ សព្ពត្ថ សក្កច្ចមេវ ធម្មទេសនំ ករោន្តេន ពុទ្ធកិច្ចំ ករោន្តិ។ យាយ បដិបត្តិយា អរិយា ទិដ្ឋា នាម ហោន្តិ, តស្សា អប្បដិបជ្ជនំ, តត្ថ ច អាទរាភាវោ **អរិយានំ អទស្សនសីលតា, ន ច ទស្សនេ សាធុការិតា**តិ វេទិតព្ពា។ **ចក្ខុនា អទស្សាវី**តិ ឯត្ថ ចក្ខុ នាម ន មំសចក្ខុ ឯវ, អថ ខោ ទិព្ពចក្ខុបីតិ អាហ “**ទិព្ពចក្ខុនា វា**”តិ។ **អរិយភាវោ**តិ យេហិ យោគតោ “អរិយា”តិ វុច្ចន្តិ, តេ មគ្គផលធម្មា ទដ្ឋព្ពា។

តត្រាតិ ញាណទស្សនស្សេវ ទស្សនភាវេ។ **វត្ថូ**តិ អធិប្បេតត្ថញាបនការណំ។ **ឯវំ វុត្តេបី**តិ ឯវំ អញ្ញាបទេសេន អត្ថបនាយិកំ កត្វា វុត្តេបិ។ **ធម្មន្តិ** លោកុត្តរធម្មំ, ចតុសច្ចធម្មំ វា។ **អរិយករធម្មា** អនិច្ចានុបស្សនាទយោ, វិបស្សិយមានា វា អនិច្ចាទយោ, ចត្តារិ វា អរិយសច្ចានិ។

អវិនីតោតិ ន វិនីតោ អធិសីលសិក្ខាទីនំ វសេន ន សិក្ខិតោ។ យេសំ សំវរវិនយាទីនំ អភាវេន អយំ “អវិនីតោ”តិ វុច្ចតិ, តេ តាវ ទស្សេតុំ “**ទុវិធោ វិនយោ នាមា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សីលសំវរោ**តិ បាតិមោក្ខសំវរោ វេទិតព្ពោ, សោ ច អត្ថតោ កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ។ **សតិសំវរោ**តិ ឥន្ទ្រិយារក្ខា, សា ច តថាបវត្តា សតិយេវ។ **ញាណសំវរោ**តិ “សោតានំ សំវរំ ព្រូមី”តិ (សុ. និ. ១០៤១) វត្វា “បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ (សុ. និ. ១០៤១) វចនតោ សោតសង្ខាតានំ តណ្ហាទិដ្ឋិទុច្ចរិតអវិជ្ជាអវសិដ្ឋកិលេសានំ សំវរោ បិទហនំ សមុច្ឆេទញាណន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ខន្តិសំវរោ**តិ អធិវាសនា, សា ច តថាបវត្តា ខន្ធា, អទោសោ វា, “បញ្ញា”តិ កេចិ វទន្តិ។ **វីរិយសំវរោ** កាមវិតក្កាទីនំ វិនោទនវសេន បវត្តំ វីរិយមេវ។ តេន តេន អង្គេន តស្ស តស្ស អង្គស្ស បហានំ **តទង្គប្បហានំ**។ វិក្ខម្ភនវសេន បហានំ **វិក្ខម្ភនប្បហានំ**។ សេសបទត្តយេបិ ឯសេវ នយោ។

ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេនាតិអាទិ សីលសំវរាទីនំ វិវរណំ។ តត្ថ **សមុបេតោ**តិ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ តេន “ឧបគតោ”តិអាទិនា **វិភង្គេ** (វិភ. ៥១១) អាគតំ សំវរវិភង្គំ ទស្សេតិ។ **កាយទុច្ចរិតាទីន**ន្តិ ទុស្សីល្យសង្ខាតានំ កាយវចីទុច្ចរិតាទីនំ មុដ្ឋស្សច្ចសង្ខាតស្ស បមាទស្ស, អភិជ្ឈាទីនំ វា អក្ខន្តិអញ្ញាណកោសជ្ជានញ្ច។ **សំវរណតោ**តិ បិទហនតោ, **វិនយនតោ**តិ កាយវាចាចិត្តានំ វិរូបបវត្តិយា វិនយនតោ, កាយទុច្ចរិតាទីនំ វា អបនយនតោ, កាយាទីនំ វា ជិម្ហបវត្តិំ វិច្ឆិន្ទិត្វា ឧជុកនយនតោតិ អត្ថោ។ បច្ចយសមវាយេ ឧប្បជ្ជនារហានំ កាយទុច្ចរិតាទីនំ តថា តថា អនុប្បាទនមេវ សំវរណំ វិនយនញ្ច វេទិតព្ពំ។

យំ បហានន្តិ សម្ពន្ធោ។ “**នាមរូបបរិច្ឆេទាទីសុ វិបស្សនាញាណេសូ**”តិ កស្មា វុត្តំ? ននុ នាមរូបបរិច្ឆេទបច្ចយបរិគ្គហកង្ខាវិតរណានិ ន វិបស្សនាញាណានិ សម្មសនាការេន អប្បវត្តនតោ? សច្ចមេតំ, វិបស្សនាញាណស្ស បន អធិដ្ឋានភាវតោ ឯវំ វុត្តំ។ នាមរូបមត្តមិទំ, “នត្ថិ ឯត្ថ អត្តា វា អត្តនិយំ វា”តិ ឯវំ បវត្តញាណំ **នាមរូបវវត្ថានំ**។ សតិ វិជ្ជមានេ ខន្ធបញ្ចកសង្ខាតេ កាយេ, សយំ វា សតី តស្មិំ កាយេ ទិដ្ឋិ **សក្កាយទិដ្ឋិ,** សា ច “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី”តិ ឯវំ បវត្តា អត្តទិដ្ឋិ។ តស្ស នាមរូបស្ស កម្មាវិជ្ជាទិបច្ចយបរិគ្គណ្ហនញាណំ **បច្ចយបរិគ្គហោ**។ “នត្ថិ ហេតុ, នត្ថិ បច្ចយោ សត្តានំ សំកិលេសាយា”តិអាទិនយប្បវត្តា **អហេតុទិដ្ឋិ**។ “ឥស្សរបុរិសបជាបតិបកតិអណុកាលាទីហិ លោកោ បវត្តតិ និវត្តតិ ចា”តិ តថា តថា បវត្តា ទិដ្ឋិ **វិសមហេតុទិដ្ឋិ។ តស្សេវា**តិ បច្ចយបរិគ្គហស្សេវ។ **កង្ខាវិតរណេនា**តិ យថា ឯតរហិ នាមរូបស្ស កម្មាទិបច្ចយតោ ឧប្បត្តិ, ឯវំ អតីតេ អនាគតេបីតិ តីសុ កាលេសុ វិចិកិច្ឆាបនយនញាណេន។ **កថំកថីភាវស្សា**តិ “អហោសី នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធាន”ន្តិអាទិនយបវត្តាយ (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) សំសយប្បវត្តិយា។ **កលាបសម្មសនេនា**តិ “យំ កិញ្ចិ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្ន”ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ៣.៤៨-៤៩) ខន្ធបញ្ចកំ ឯកាទសសុ ឱកាសេសុ បក្ខិបិត្វា សម្មសនវសេន បវត្តេន វិបស្សនាញាណេន។ **អហំ មមាតិ គាហស្សា**តិ “អត្តា អត្តនិយ”ន្តិ គហណស្ស។ **មគ្គា**

មគ្គវវត្ថានេនាតិ មគ្គាមគ្គញាណវិសុទ្ធិយា។ **អមគ្គេ មគ្គសញ្ញាយា**តិ អមគ្គេ ឱភាសាទិកេ “មគ្គោ”តិ ឧប្បន្នសញ្ញាយ។ យស្មា សម្មទេវ សង្ខារានំ ឧទយំ បស្សន្តោ “ឯវមេតេ សង្ខារា អនុរូបការណតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, ន បន ឧច្ឆិជ្ជន្តី”តិ គណ្ហាតិ, តស្មា វុត្តំ “**ឧទយទស្សនេន ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា**”តិ។ យស្មា បន សង្ខារានំ វយំ “យទិបិមេ សង្ខារា អវិច្ឆិន្នា វត្តន្តិ, ឧប្បន្នុប្បន្នា បន អប្បដិសន្ធិកា និរុជ្ឈន្តេវា”តិ បស្សតោ កុតោ សស្សតគ្គាហោ។ តស្មា វុត្តំ “**វយទស្សនេន សស្សតទិដ្ឋិយា**”តិ។ **ភយទស្សនេនា**តិ ភយតូបដ្ឋានញាណេន។ **សភយេ**តិ សព្ពភយានំ អាករភាវតោ សកលទុក្ខវូបសមសង្ខាតស្ស បរមស្សាសស្ស បដិបក្ខភាវតោ ច សភយេ ខន្ធបញ្ចកេ។ **អភយសញ្ញាយា**តិ “អភយំ ខេម”ន្តិ ឧប្បន្នសញ្ញាយ។ **អស្សាទសញ្ញា** នាម បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេសុ អស្សាទនវសេន បវត្តសញ្ញា, យោ “អាលយាភិនិវេសោ”តិបិ វុច្ចតិ។ **អភិរតិសញ្ញា** តត្ថេវ អភិរមណវសេន បវត្តសញ្ញា, យា “នន្ទី”តិបិ វុច្ចតិ។ **អមុច្ចិតុកាមតា** អាទានំ។ **អនុបេក្ខា** សង្ខារេហិ អនិព្ពិន្ទនំ, សាលយតាតិ អត្ថោ។ **ធម្មដ្ឋិតិយំ** បដិច្ចសមុប្បាទេ។ **បដិលោមភាវោ** សស្សតុច្ឆេទគ្គាហោ, បច្ចយាការបដិច្ឆាទកមោហោ វា។ **និព្ពានេ ច បដិលោមភាវោ** សង្ខារេសុ នតិ, និព្ពានបដិច្ឆាទកមោហោ វា។ **សង្ខារនិមិត្តគ្គាហោ**តិ យាទិសស្ស កិលេសស្ស អប្បហីនតា វិបស្សនា សង្ខារនិមិត្តំ ន មុញ្ចតិ, សោ កិលេសោ, យោ “សំយោគាភិនិវេសោ”តិបិ វុច្ចតិ, **សង្ខារនិមិត្តគ្គាហស្ស**, អតិក្កមនមេវ វា **បហានំ**។

បវត្តិ ឯវ **បវត្តិភាវោ**, បរិយុដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ **នីវរណាទិធម្មាន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន នីវរណបក្ខិយា កិលេសា វិតក្កវិចារាទយោ ច គយ្ហន្តិ។ ចតុន្នំ អរិយមគ្គានំ ភាវិតត្តា អច្ចន្តំ អប្បវត្តិភាវេន យំ បហានន្តិ សម្ពន្ធោ។ កេន បន បហានន្តិ? “អរិយមគ្គេហេវា”តិ វិញ្ញាយមានោយមត្ថោ តេសំ ភាវិតត្តា អប្បវត្តិវចនតោ។ “**សមុទយបក្ខិកស្សា**”តិ ឯត្ថ ចត្តារោបិ មគ្គា ចតុសច្ចាភិសមយាតិ កត្វា តេហិ បហាតព្ពេន តេន តេន សមុទយសង្ខាតេន លោភេន សហ បហាតព្ពត្តា សមុទយសភាវត្តា ច។ **សច្ចវិភង្គេ** ច សព្ពកិលេសានំ សមុទយភាវស្ស វុត្តត្តា “សមុទយបក្ខិកា”តិ ទិដ្ឋិអាទយោ វុច្ចន្តិ។ **បដិបស្សទ្ធត្តំ** វូបសន្តតា។

សង្ខតនិស្សដតា សង្ខារសភាវាភាវោ។ **បហីនសព្ពសង្ខត**ន្តិ វិរហិតសព្ពសង្ខតំ, វិសង្ខារន្តិ អត្ថោ។ បហានញ្ច តំ វិនយោ ចាតិ **បហានវិនយោ** បុរិមេន អត្ថេន។ ទុតិយេន បន បហីយតីតិ បហានំ, តស្ស វិនយោតិ យោជេតព្ពោ។

ភិន្នសំវរត្តាតិ នដ្ឋសំវរត្តា, សំវរាភាវតោតិ អត្ថោ។ តេន អសមាទិន្នសំវរោបិ សង្គហិតោវ ហោតិ។ សមាទានេន ហិ សម្បាទេតព្ពោ សំវរោ, តទភាវេ ន ហោតីតិ។ **អរិយេ**តិ អរិយោ។ បច្ចត្តវចនញ្ហេតំ។ **ឯសេសេ**តិ ឯសោ ឯសោ, អត្ថតោ អនញ្ញោតិ អត្ថោ។ **តជ្ជាតេ**តិ អត្ថតោ តំសភាវោ, សប្បុរិសោ អរិយសភាវោ, អរិយោ ច សប្បុរិសភាវោតិ អត្ថោ។

សោ អហន្តិ អត្តនា បរិកប្បិតំ អត្តានំ ទិដ្ឋិគតិកោ វទតិ។ “អហំពុទ្ធិនិពន្ធនោ អត្តា”តិ ហិ អត្តវាទិនោ លទ្ធិ។ **អទ្វយ**ន្តិ ទ្វយតារហិតំ។ អភិន្នំ វណ្ណមេវ “អច្ចី”តិ គហេត្វា “អច្ចីតិ វណ្ណោ ឯវា”តិ តេសំ ឯកត្តំ បស្សន្តោ វិយ យថាបរិកប្បិតំ អត្តានំ “រូប”ន្តិ, យថាទិដ្ឋំ វា រូបំ, “អត្តា”តិ គហេត្វា តេសំ ឯកត្តំ បស្សន្តោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯត្ថ ច “រូបំ អត្តា”តិ ឥមិស្សា បវត្តិយា អភាវេបិ រូបេ អត្តគ្គហណំ បវត្តមានំ អច្ចិយំ វណ្ណគ្គហណំ វិយ “អទ្វយទស្សន”ន្តិ វុត្តំ។ ឧបមាយោ ច អនញ្ញត្តាទិគហណនិទស្សនវសេនេវ វុត្តា, ន វណ្ណាទីនំ វិយ អត្តនោ វិជ្ជមានទស្សនត្ថំ។ ន ហិ អត្តនិ សាមិភាវេន រូបញ្ច សកិញ្ចនភាវេន សមនុបស្សតិ។ **អត្តនិ វា រូប**ន្តិ អត្តានំ រូបស្ស សភាវតោ អាធារណភាវេន។ **រូបស្មិំ វា អត្តាន**ន្តិ រូបស្ស អត្តនោ អាធារណភាវេន ទិដ្ឋិបស្សនាយ បស្សតិ។ **បរិយុដ្ឋដ្ឋាយី**តិ បរិយុដ្ឋានប្បត្តាហិ ទិដ្ឋិតណ្ហាហិ “រូបំ អត្តា, រូបវា អត្តា”តិអាទិនា ខន្ធបញ្ចកំ មិច្ឆា គហេត្វា តិដ្ឋនតោ។ តេនាហ “**បរិយុដ្ឋានាការេនា**”តិអាទិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ យោ “ឥធេកច្ចោ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី”តិអាទិនា រូបក្ខន្ធេ វុត្តោ សំវណ្ណនានយោ, វេទនាក្ខន្ធាទីសុបិ ឯសោ ឯវ នយោ វេទិតព្ពោ។

សុទ្ធរូបមេវាតិ អរូបេន អមិស្សិតំ កេវលំ រូបមេវ។ **អរូប**ន្តិ សុទ្ធអរូបំ រូបស្ស អគ្គហិតត្តា។ **ចតូសុ ខន្ធេសុ តិណ្ណំ តិណ្ណំ វសេនា**តិ ចតូសុ ខន្ធេសុ តិណ្ណំ តិណ្ណំ គហណវសេន រូបារូបមិស្សកោ អត្តា កថិតោ តស្មឹ តស្មឹ គហណេ វេទនាទិវិនិមុត្តអរូបធម្មេ កសិណរូបេន សទ្ធឹ សព្ពរូបធម្មេ ច ឯកជ្ឈំ គហណសិទ្ធិតោ។ **បញ្ចសុ ឋានេសុ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ កថិតា**, តេ តេ ឯវ ធម្មេ “អត្តា”តិ គហណតោ តេសញ្ច ឧច្ឆេទភាវតោ។ អវសេសេសុ បន បន្នរសសុ ឋានេសុ រូបំ “អត្តា”តិ គហេត្វាបិ ទិដ្ឋិគតិកោ តត្ថ និច្ចសញ្ញំ ន វិស្សជ្ជេតិ កសិណរូបេន តំ មិស្សេត្វា តស្ស ច ឧប្បាទាទីនំ អទស្សនតោ, តស្មាស្ស តត្ថបិ ហោតិយេវ **សស្សតទិដ្ឋិ** ឯកច្ចសស្សតគាហវសេនបិ។ **មគ្គាវរណា** វិបរីតទស្សនតោ។ **ន សគ្គាវរណា** អកម្មបថប្បត្តតាយ។ អកិរិយាហេតុកនត្ថិកទិដ្ឋិយោ ឯវ ហិ កម្មបថទិដ្ឋិយោ។

កាយោតិ រូបកាយោ។ សោ **អាតុរោយេវ** អសរសភាវតោ។ **រាគទោសមោហានុគត**ន្តិ អប្បហីនរាគទោសមោហសន្តានេ បវត្តំ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សុត្តេ។ **ទស្សិតំ** អាតុរភាវេន។ **និក្កិលេសតាយា**តិ សយំ បហីនកិលេសសន្តានគតតាយ។ **សេខា នេវ អាតុរចិត្តា** បហីនកិលេសេ ឧបាទាយ, អប្បហីនេ បន ឧបាទាយ អាតុរចិត្តា។ **អនាតុរចិត្តតំយេវ ភជន្តិ** វដ្ដានុសារិមហាជនស្ស វិយ តេសំ ចិត្តស្ស កិលេសវសេន អាតុរត្តាភាវតោ។

នកុលបិតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទេវទហសុត្តវណ្ណនា

២. ទេវា វុច្ចន្តិ រាជានោ “ទិព្ពន្តិ កាមគុណេហិ កីឡន្តិ លឡន្តិ, អត្តនោ វា បុញ្ញានុភាវេន ជោតន្តី”តិ កត្វា។ តេសំ ទហោតិ **ទេវទហោ**។ សយំជាតោ វា សោ ហោតិ, តស្មាបិ **“ទេវទហោ”**តិ វុត្តោ។ **តស្ស អវិទូរេ និគមោ “ទេវទហ”ន្តេ្វវ សង្ខំ គតោ** យថា “វរណានគរំ, គោធាគាមោ”តិ។ បច្ឆាភូមិយំ អបរទិសាយំ និវិដ្ឋជនបទោ បច្ឆាភូមំ, តំ គន្តុកាមា **បច្ឆាភូមគមិកា។ តេ សភារេ**តិ តេ ភិក្ខូ ថេរស្ស វសេន សភារេ កាតុកាមតាយ។ យទិ ថេរោ តេសំ ភារោ, ថេរស្សបិ តេ ភារា ឯវាតិ **“តេ សភារេ កាតុកាមតាយា”**តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ ថេរោ តេ ឱវទិតព្ពេ អនុសាសិតព្ពេ មញ្ញតីតិ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិវរន្តោ **“យោ ហិ”**តិអាទិមាហ។ **អយំ និព្ពារោ នាម** កញ្ចិ បុគ្គលំ អត្តនោ ភារំ កត្វា អវត្តនតោ។

ចតុព្ពិធេនាតិ ធាតុកោសល្លំ អាយតនកោសល្លំ បដិច្ចសមុប្បាទកោសល្លំ ឋានាដ្ឋានកោសល្លន្តិ ឯវំ ចតុព្ពិធេន។

តេ មហល្លកាពាធិកាតិទហរបុគ្គលេ គណ្ហិត្វាវ គច្ឆតិ។ តេ ហិ ទិវសទ្វយេន វូបសន្តបរិស្សមា ឯវ។ **ហត្ថិវានរតិត្តិរ**បដិពទ្ធំ **វត្ថុំ កថេត្វា។ “ឯឡកាឡគុម្ពេ**តិ កាឡតិណគច្ឆមណ្ឌបេ”តិបិ វទន្តិ។

វិវិធំ នានាភូតំ រជ្ជំ វិរជ្ជំ, វិរជ្ជមេវ **វេរជ្ជំ,** តត្ថ គតំ, បរទេសគតន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ **“ឯកស្សា”**តិអាទិ។ **ចិត្តសុទត្ថាទយោ**តិ ចិត្តគហបតិអនាថបិណ្ឌិកាទយោ។ **វីមំសកា**តិ ធម្មវិចារកា។ **កិន្តិ** កីទិសំ។ **ទស្សន**ន្តិ សិទ្ធន្តំ។ **អាចិក្ខតិ** កីទិសន្តិ អធិប្បាយោ។ **ធម្មស្សា**តិ ភគវតា វុត្តធម្មស្ស។ **អនុធម្ម**ន្តិ អនុកូលំ អវិរុជ្ឈនធម្មំ។ សោ បន វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបទេសនាវិត្ថារោតិ អាហ – **“វុត្តព្យាករណស្ស អនុព្យាករណ”**ន្តិ។ ធារេតិ អត្តនោ ផលន្តិ **ធម្មោ,** ការណន្តិ អាហ – **“សហធម្មិកោតិ សការណោ”**តិ។ **ឥមិនាបិ** បាបន្តរេន **វាទោ ឯវ ទីបិតោ,** ន តេន បកាសិតា កិរិយា។

តណ្ហាវសេនេវ ឆន្ទម្បិ បទានំ **អត្ថោ វេទិតព្ពោ**។ យស្មា រាគាទយោ តណ្ហាយ ឯវ អវត្ថាវិសេសាតិ។ តេនាហ **“តណ្ហា ហិ”**តិអាទិ។ វិហនន្តិ កាយំ ចិត្តញ្ចាតិ **វិឃាតោ,** ទុក្ខន្តិ អាហ – **“អវិឃាតោតិ និទុក្ខោ”**តិ។ ឧបាយាសេតិ ឧបតាបេតីតិ ឧបាយាសោ, ឧបតាបោ។ តប្បដិបក្ខោ បន **អនុបាយាសោ និរូបតាបោ** ទដ្ឋព្ពោ។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពវារេសុ។

ទេវទហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ហាលិទ្ទិកានិសុត្តវណ្ណនា

៣. “អវន្តិទក្ខិណាបថេ”តិ អញ្ញេសុ សុត្តបទេសុ អាគតត្តា អាហ **“អវន្តិទក្ខិណាបថសង្ខាតេ”**តិ។ មជ្ឈិមទេសតោ ហិ ទក្ខិណទិសាយ អវន្តិរដ្ឋំ។ បវត្តយិត្ថ ឯត្ថ លទ្ធីតិ **បវត្តំ,** បវត្តិតព្ពដ្ឋានន្តិ អាហ “លទ្ធិបវត្តដ្ឋានេ”តិ។ រុប្បនសភាវោ ធម្មោតិ កត្វា **រូបធាតូតិ រូបក្ខន្ធោ** វុត្តោ។ **រូបធាតុម្ហិ** អារម្មណបច្ចយភូតេន **រាគេន** សហជាតេនបិ អសហជាតេនបិ ឧបនិស្សយភូតេន អប្បហីនភាវេនេវ **វិនិពទ្ធំ** បដិពទ្ធំ **កម្មវិញ្ញាណំ។ ឱកសារី**តិ វុច្ចតិ – “តស្មឹ រូបធាតុសញ្ញិតេ ឱកេ សរតិ បវត្តតី”តិ កត្វា។ អវតិ ឯត្ថ គច្ឆតិ បវត្តតីតិ **ឱកំ,** បវត្តិដ្ឋានំ។ តេនាហ – **“គេហសារី អាលយសារី”**តិ។

ឧគច្ឆតិ វា ឯត្ថ វេទនាទីហិ សទ្ធឹ សមវេតីតិ **ឱកោ,** ចក្ខុរូបាទិ។ **បច្ចយោ**តិ អារម្មណាទិវសេន បច្ចយោ។ **បច្ចយោ ហោតី**តិ អនន្តរសមនន្តរាទិនា ចេវ កម្មូបនិស្សយអារម្មណាទិនា ច។ “វិញ្ញាណធាតុ ខោ, គហបតី”តិ ឯវំ វុត្តេ “កម្មវិញ្ញាណវិបាកវិញ្ញាណេសុ កតរំ នុ ខោ”តិ **សម្មោហោ ភវេយ្យ។ តស្ស** សម្មោហស្ស **វិឃាតត្ថំ** អបគមនត្ថំ។ **អសម្ភិន្នាវា**តិ អសំកិណ្ណាវ ទេសនា កតា។ **អារម្មណវសេន ចតស្សោ អភិសង្ខារវិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ**

វុត្តា – “រូបុបយំ វា, ភិក្ខវេ, វិញ្ញាណំ តិដ្ឋមានំ តិដ្ឋេយ្យ, រូបារម្មណ”ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ៣.៥៣)។ **តា** វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ **ទស្សេតុម្បិ**។

ទន្ទាំ អភិនិវេសវសេន អារម្មណំ ឧបេន្តីតិ **ឧបយា,** តណ្ហាទិដ្ឋិយោ។ **អធិដ្ឋានភូតា**តិ បតិដ្ឋានភូតា។ **អភិនិវេសភូតា**តិ តំ តំ អារម្មណំ អភិនិវិស្ស អជ្ឈោសាយ បវត្តិយា ការណភូតា។ **អនុសយភូតា**តិ រាគានុសយទិដ្ឋានុសយភូតា។ **ឧបរិមកោដិយា**តិ បហានស្ស ឧបរិមកោដិយា ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ហិ តេ សវាសនា បហីនា។ បុព្ពេ អគ្គហិតំ វិញ្ញាណំ អគ្គហិតមេវាតិ កត្វា កស្មា ឥធ ទេសនា កតាតិ ចោទេតិ – “**ឥធ វិញ្ញាណំ កស្មា គហិត**”ន្តិ។ បុព្ពេ “វិញ្ញាណធាតុរាគវិនិពន្ធញ្ច វិញ្ញាណ”ន្តិ វុច្ចមានេ យថា យថា សម្មោហោ សិយា បច្ចយបច្ចយុប្បន្នវិភាគស្ស ទុក្ករត្តា, ឥធ បន សម្មោហស្ស ឱកាសោវ នត្ថិ អវិសេសេន បញ្ចសុ ខន្ធេសុ កិលេសប្បហានវសេនាតិ។ តេនាហ “**កិលេសប្បហានទស្សនត្ថ**”ន្តិអាទិ។ **កម្មវិញ្ញាណេន ឱកំ អសរន្តេនា**”តិ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ករណវចនំ។ **អសរន្តេនា**តិ អនុបគច្ឆន្តេន។

បច្ចយង្គេនាតិ អារម្មណាទិបច្ចយភាវេន។ **និមិត្តំ** ឧប្បត្តិកំ។ **អារម្មណ...បេ.... និកេតន្តិ** អារម្មណករណសង្ខាតេន និវាសដ្ឋានភូតេន រូបមេវ និកេតន្តិ រូបនិមិត្តនិកេតំ។

ឆន្ទរាគស្ស ពលវទុព្ពលតាយាតិ អជ្ឈត្តខន្ធបញ្ចកេ ឆន្ទរាគស្ស ពលវភាវេន តំ “ឱកោ”តិ, ពហិទ្ធា ឆសុ អារម្មណេសុ តស្ស ទុព្ពលតាយ តានិ “និកេតា”ន្តិ វុត្តានិ។ ឥទានិ យថាវុត្តមត្ថំ បាកដំ កត្វា ទស្សេតុំ “**សមានេបិ ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឱកោតិ វុច្ចតិ** គេហមេវ វត្ថិដ្ឋានភាវតោ។ **និកេតន្តិ វុច្ចតិ** ឧយ្យានាទិ ទិវាដ្ឋានភាវតោ។ **តតោ ទុព្ពលតរោ ហោតិ** ឆន្ទរាគោ។

គេហស្សិតសុខេនាតិ គេហនិស្សិតេន ចិត្តស្ស សុខេន **សុខិតោ** សុខប្បត្តោ **ហោតិ។ កិច្ចករណីយេសូ**តិ ឧទ្ទកេសុ ចេវ មហន្តេសុ ច កត្តព្ពត្ថេសុ។ **សយន្តិ** អត្តនា។ **អន្តោ**តិ ចិត្តជ្ឈាសយេ។

ឯវំរូបោតិ ឦទិសរូបោ។ វណ្ណសទ្ទោ វិយ រូបសទ្ទោ រូបាយតនស្ស វិយ សណ្ឋានស្សបិ វាចកោតិ អធិប្បាយេន “**ទីឃរស្ស កាឡោទាតាទីសុ រូបេសូ**”តិ វុត្តំ។ **សុខាទីសូ**តិ សោមនស្សាទីសុ។ តត្ថ ហិ “អភិណ្ហំ សោមនស្សិតោ ភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថនា សិយា។ **ឯវំសញ្ញោ នាមា**តិ វិសយវសេន សញ្ញាវិសេសបត្ថនមាហ។ **ឯវំវិញ្ញាណោ**តិ បន ឥធ វិសយមុខេន វិញ្ញាណវិសេសបត្ថនំ វទតិ – “ឯវំនិបុណរូបទស្សនសមត្ថំ, ឯវំបញ្ចបសាទបដិមណ្ឌិតនិស្សយញ្ច មេ វិញ្ញាណំ ភវេយ្យា”តិ។

វដ្តំ បុរតោ អកុរូមានោតិ លោកេ ចិត្តំ អបត្ថេន្តោ។ **អសិលិដ្ឋំ** បុព្ពេនាបរំ អសម្ពន្ធំ។ វទន្តិ ឯតេនាតិ **វាទោ,** ទោសោតិ អាហ – “**តុយ្ហំ ទោសោ**”តិអាទិ។ **ឥធេវ** ឥមស្មិំយេវ សមាគមេ។ **និព្ពេឋេហិ** ទោសតោ អត្តានំ មោចេហិ។

ហាលិទ្ទិកានិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុតិយហាលិទ្ទិកានិសុត្តវណ្ណនា

៤. ចូឡឆក្កបញ្ហេតិ មូលបណ្ណាសេ ចូឡតណ្ហាសង្ខយសុត្តេ (ម. និ. ១.៣៩០ អាទយោ)។ **មហាសក្កបញ្ហេបី**តិ មហាតណ្ហាសង្ខយសុត្តេបិ (ម. និ. ១.៣៩៦ អាទយោ)។ **ឯត**ន្តិ “យេ តេ សមណព្រាហ្មណា”តិអាទិ សុត្តបទំ។ តណ្ហា សម្មទេវ ខីយតិ ឯត្ថាតិ **តណ្ហាសង្ខយោ,** អសង្ខតា ធាតូតិ អាហ “**តណ្ហាសង្ខយេ និព្ពានេ**”តិ។ **អន្តំ អតិក្កន្តនិដ្ឋា**តិ អន្តរហិតនិដ្ឋា។ តេនាហ “**សតតនិដ្ឋា**”តិ។ **សេសបទេសូ**តិ “អច្ចន្តយោគក្ខេមិនោ”តិអាទីសុ។

ទុតិយហាលិទ្ទិកានិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

៥. សមាធីតិ អប្បនាសមាធិ, ឧបចារសមាធិ វា។ **កម្មដ្ឋាន**ន្តិ សមាធិបាទកំ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ។ “ផាតី គមិស្សតី”តិ បាហោ។ **បត្ថេតី**តិ “អហោ វត មេ ឦទិសំ រូបំ ភវេយ្យា”តិ។ **អភិវទតី**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន អភិនិវេសំ វទតិ។ តេនាហ “**តាយ អភិនន្ទនាយា**”តិអាទិ។ “អហោ បិយំ ឥដ្ឋ”ន្តិ វចីភេទេ អសតិបិ តថា លោភុប្បាទេ សតិ អភិវទតិយេវ នាម។ តេនាហ “**វាចំ អភិន្ទន្តោ**”តិ។ “មម ឥទ”ន្តិ អត្តនោ បរិណាមេត្វា អនញ្ញគោចរំ វិយ

កត្វា តណ្ហន្តោ **អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ** នាមាតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“គិលិត្វាតិ បរិនិដ្ឋបេត្វា គណ្ហាតី”**តិ។ “អភិនន្ទតី”តិអាទយោ បុព្ពភាគវសេន វុត្តា, “ឧប្បជ្ជតិ នន្ទី”តិ ទ្វារប្បត្តវសេន។ បឋមេហិ បទេហិ អនុសយោ, បច្ឆិមេន បរិយុដ្ឋានន្តិ កេចិ “គហណដ្ឋេន ឧបាទាន”ន្តិ កត្វា។ **នាភិនន្ទតិ នាភិវទតី**តិ ឯត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ន “ឥដ្ឋំ កន្ត”ន្តិ វទតី**តិ “ឥដ្ឋ”ន្តិ ន វទតិ, “កន្ត”ន្តិ ន វទតិ។ **នាភិវទតិយេវ** គណ្ហាយ អនុបាទិយត្តា។

សមាធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បដិសល្លាណសុត្តវណ្ណនា

៦. **ញត្វា អាហា**តិ “សតិ កាយវិវេកេ ចិត្តវិវេកោ, តស្មិំ សតិ ឧបធិវិវេកោ ច ឥមេសំ លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ ញត្វា អាហ។

បដិសល្លាណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឧបាទាបរិតស្សនាសុត្តវណ្ណនា

៧. **គហណេន ឧប្បន្នំ បរិតស្សន**ន្តិ ខន្ធបញ្ចកេ “អហំ មមា”តិ គហណេន ឧប្បន្នំ តណ្ហាបរិតស្សនំ ទិដ្ឋិបរិតស្សនញ្ច។ **អបរិតស្សន**ន្តិ បរិតស្សនាភាវំ, បរិតស្សនបដិបក្ខំ វា។ **អហុ វត មេតំ** ពលយោព្ពនាទិ។ **កម្មវិញ្ញាណ**ន្តិ វិបរិណាមារម្មណំ តណ្ហាទិដ្ឋិសហគតំ វិញ្ញាណំ តទនុវត្តិ ច។ **អនុបរិវត្តិ** នាម តំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តិ។ តេនាហ **“វិបរិណាមារម្មណចិត្តតោ”**តិ។ **អកុសលធម្មសមុប្បាទា**តិ តណ្ហាយ អញ្ញាកុសលធម្មសមុប្បាទា។ **បរិយាទិយិត្វា**តិ ខេបេត្វា, តស្ស បវត្តិតុំ ឱកាសំ អទត្វា។ **សឧត្តាសោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន សឧត្តាសោ។ **គណ្ហិត្វា**តិ គណ្ហាទិដ្ឋិគ្គាហេហិ គហេត្វា តេសញ្ញេវ វសេន **បរិតស្សកោ។ រូបភេទានុបរិវត្តិ** ចិត្តំ **ន ហោតិ។ វដ្ដតី**តិ សព្ពាការេន វត្តុំ យុត្តន្តិ អត្ថោ។

ឧបាទាបរិតស្សនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ទុតិយឧបាទាបរិតស្សនាសុត្តវណ្ណនា

៨. **តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន ទេសនា កតា** “ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា”តិ ទេសនាយ អាគតត្តា។ **ចតូសុ សុត្តេសូ**តិ បញ្ចមាទីសុ ចតូសុ សុត្តេសុ។ ចតុត្ថេ បន វិវដ្ដមេវ កថិតំ។

ទុតិយឧបាទាបរិតស្សនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. កាលត្តយអនិច្ចសុត្តវណ្ណនា

៩. យទិ អតីតានាគតំ ឯតរហិ នត្ថិភាវតោ អនិច្ចំ, បច្ចុប្បន្នម្បិ តទា នត្ថីតិ **កោ បន វាទោ** តស្ស អនិច្ចតាយ, **បច្ចុប្បន្នម្ហិ កថាវ កា** ឧទយព្ពយបរិច្ឆិន្នត្តា តស្ស។ វុត្តញ្ហេតំ “និព្ពត្តា យេ ច តិដ្ឋន្តិ, អារគ្គេ សាសបូបមា”តិ (មហានិ. ១០)។

កាលត្តយអនិច្ចសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០-១១. កាលត្តយទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា

១០-១១. **តថារូបេនេវា**តិ យថារូបេនេវ បុគ្គលជ្ឈាសយេន នវមំ សុត្តំ កថិតំ, តថារូបេនេវាតិ។ តេ កិរ ភិក្ខូ អតីតានាគតំ “ទុក្ខ”ន្តិ សល្លក្ខេត្វា, តថា “អនត្តា”តិ សល្លក្ខេត្វា បច្ចុប្បន្នេ កិលមឹសុ។ “អថ នេស”ន្តិអាទិ សព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វត្តព្ពំ។

កាលត្តយទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នកុលបិតុវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អនិច្ចវគ្គោ

១-១០. អនិច្ចាទិសុត្តវណ្ណនា

១២-២១. បុច្ឆាវសិកំ អានន្ទត្ថេរស្ស បុច្ឆាវសេន ទេសិតត្តា។

អនិច្ចាទិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនិច្ចវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ភារវគ្គោ

១. ភារសុត្តវណ្ណនា

២២. ឧបាទានានំ អារម្មណភូតា ខន្ធា **ឧបាទានក្ខន្ធា។ បរិហារភារិយដ្ឋេនា**តិ បរិហារស្ស ភារិយភាវេន គរុតរភាវេន។ វុត្តមេវ អត្ថំ បាកដំ កាតុំ **“ឯតេសញ្ហី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា ឯតានិ ឋានគមនាទីនិ រូបារូបធម្មានំ បង្គុលជច្ចន្ធានំ វិយ អញ្ញមញ្ញូបស្សយវសេន ឥជ្ឈន្តិ, ន បច្ចេកំ, តស្មា “ឯតេស”ន្តិ អវិសេសវចនំ កតំ។ **បុគ្គល**ន្តិ ខន្ធសន្តានំ វទតិ។ ខន្ធសន្តានោ ហិ អវិច្ឆេទេន បវត្តមានោ យាវ បរិនិព្ពានា ខន្ធភារំ វហន្តោ វិយ លោកេ ខាយតិ តព្ពិនិមុត្តស្ស សត្តស្ស អភាវតោ។ តេនាហ **“បុគ្គលោ”**តិអាទិ។ **ភារហារោតិ ជាតោ**តិ ភារហារោ នាម ជាតោ។

បុនព្ភវករណំ បុនព្ភវោ, តំ ផលំ អរហតិ, តត្ថ និយុត្តាតិ វា **បោនោភវិកា។ តព្ភាវសហគតំ** យថា “សនិទស្សនា ធម្មា”តិ, ន សំសដ្ឋសហគតំ, នាបិ អារម្មណសហគតំ។ “តត្រ តត្រា”តិ យំ យំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ, រូបាទិអារម្មណំ វា បត្វា **តត្រតត្រាភិនន្ទិនី**។ តេនាហ **“ឧបបត្តិដ្ឋានេ វា”**តិអាទិ។ **បញ្ចកាមគុណិកោ**តិ បញ្ចកាមគុណារម្មណោ។ រូបារូបូបបត្តិភវេ រាគោ **រូបារូបភវរាគោ។ ឈាននិកន្តិ** ឈានសង្ខាតេ កម្មភវេ រាគោ។ **សស្សតាទិដ្ឋី**តិ ភវទិដ្ឋិ, តំសហគតោ រាគោ។ **អយ**ន្តិ រាគោ **ភវតណ្ហា នាម។ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ** វិភវទិដ្ឋិ នាម, តំសហគតោ ឆន្ទរាគោ **វិភវតណ្ហា នាម។ ឯស** បុគ្គលោ ខន្ធ**ភារំ អាទិយតិ** តណ្ហាវសេន បដិសន្ធិគ្គហណតោ។ “អសេសមេត្ថ តណ្ហា វិរជ្ជតិ បលុជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ បហីយតី”តិអាទិនា សព្ពបទានិ និព្ពានវសេនេវ វេទិតព្ពានីតិ អាហ “សព្ពំ និព្ពានស្សេវ វេវចន”ន្តិ។

ភារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បរិញ្ញសុត្តវណ្ណនា

២៣. បរិជានិតព្ពេតិ បហានបរិញ្ញាយ បរិជានិតព្ពេ។ តថា បរិជាននញ្ច តត្ថ ឆន្ទរាគប្បហានំ, តេសំ អតិក្កមោតិ អាហ **“សមតិក្កមិតព្ពេតិ អត្ថោ”**តិ។ **អច្ចន្តបរិញ្ញ**ន្តិ និព្ពានំ វទតិ។ តេនាហ **“សមតិក្កមន្តិ អត្ថោ”**តិ។

បរិញ្ញសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អភិជានសុត្តវណ្ណនា

២៤. ញាតបរិញ្ញា កថិតា “អភិវិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ ជានន”ន្តិ កត្វា។ **ទុតិយបទេនា**តិ “បរិជាន”ន្តិ បទេន។ **តតិយចតុត្ថេហី**តិ “វិរាជយំ បជហ”ន្តិ បទេហិ។

អភិជានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៩. ឆន្ទរាគសុត្តាទិវណ្ណនា

២៥-៣០. ធាតុសំយុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ, កេវលញ្ហិ ឯត្ថ ខន្ធវសេន ទេសនា អាគតា, តត្ថ ធាតុវសេនាតិ អយមេវ វិសេសោ។ **ចត្តារិ សច្ចានិ កថិតានិ** អស្សាទាទីនវនិស្សរណវសេន ទេសនាយ បវត្តត្តា។

ឆន្ទរាគសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អឃមូលសុត្តវណ្ណនា

៣១. អឃំ វុច្ចតិ បាបំ, អឃនិមិត្តតាយ **អឃំ** ទុក្ខំ។ ឥទញ្ហិ ទុក្ខំ នាម វិសេសតោ បាបហេតុកំ កម្មផលសញ្ញិតំ។ តថា វដ្ដទុក្ខំ អវិជ្ជាតណ្ហាមូលកត្តា។ អឃស្ស និមិត្តតាយ អឃំ ទុក្ខំ។ វដ្ដានុសារី មហាជនោ ហិ ទុក្ខាភិភូតោ តស្ស បតិការំ មញ្ញមានោ តំ តំ ករោតីតិ។

អឃមូលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. បភង្គុសុត្តវណ្ណនា

៣២. **បភិជ្ជនសភាវ**ន្តិ ខណេ ខណេ បភង្គុសភាវំ។

បភង្គុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភារវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. នតុម្ហាកំវគ្គោ

១. នតុម្ហាកំសុត្តវណ្ណនា

៣៣. **ឆន្ទរាគប្បហានេនា**តិ តប្បដិពទ្ធស្ស ឆន្ទរាគស្ស បជហនេន។ ទព្ពាទិ បាកតិកតិណំ បាកដមេវាតិ អបាកដំ ទស្សេតុំ **តាលនាឡិកេរាទិ** ទស្សិតំ, តិណកដ្ឋានំ វា ភេទទស្សនត្ថំ។ **បិយាលោ** ផារុសកំ។

នតុម្ហាកំសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អញ្ញតរភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

៣៥. **យទិ រូបំ អនុសេតី**តិ រូបធម្មេ អារព្ភ យទិ រាគាទយោ អនុសយនវសេន បវត្តន្តិ។ **តេន សង្ខំ គច្ឆតី**តិ តេន រាគាទិនា តំសមង្គីបុគ្គលោ សង្ខាតព្ពតំ "រត្តោ ទុដ្ឋោ"តិអាទិនា វោហរិតព្ពតំ ឧបគច្ឆតីតិ។ តេនាហ **"កាមរាគាទីសូ"**តិអាទិ។ **អភូតេនា**តិ អជាតេន អនុសយវសេន អប្បវត្តេន។ អនុសយសីសេន ហេត្ថ អភិភវំ វទតិ។ យតោ **"រត្តោ ទុដ្ឋោ មូឡ្ហោតិ សង្ខំ ន គច្ឆតី"**តិ វុត្តំ។ និប្បរិយាយតោ ហិ មគ្គវជ្ឈកិលេសា អនុសយោ។

អញ្ញតរភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុតិយអញ្ញតរភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

៣៦. **តំ អនុសយិតំ រូប**ន្តិ តំ រាគាទិនា អនុសយិតំ រូបំ មរន្តេន អនុសយេន អនុមរតិ។ តេន វុត្តំ **"ន ហី"**តិអាទិ។ **យេន អនុសយេន** មរន្តេន តំ **អនុមរតិ។ តេន សង្ខំ គច្ឆតី**តិ តថាភូតតោ តេន "រត្តោ"តិអាទិ វោហារំ លភតិ។ **យេន អនុសយេន** ការណភូតេន **អនុមីយតិ,** តេន។

ទុតិយអញ្ញតរភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-៦. អានន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៧-៣៨. ឋិតិយា ឋិតិក្ខណេន សហិតំ **ឋិតំ។ ឋិតស្ស អញ្ញថត្ត**ន្តិ ឧប្បាទក្ខណតោ អញ្ញថាភាវោ។ **បញ្ញាយតី**តិ ឧបលព្ភតិ។ បច្ចយវសេន ធរមានត្តា ឯវ **ជីវមានស្ស** ជីវិតិន្ទ្រិយវសេន **ជរា បញ្ញាយតិ** ឧប្បាទក្ខណតោ អញ្ញថត្តប្បត្តិយា។ វុត្តមេវ អត្ថំ បាកដតរំ កាតុំ **"ឋិតី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **ជីវិ...បេ.... នាមំ**។ តថា ហិ **អភិធម្មេ** (ធ. ស. ១៩) "អាយុ ឋិតី"តិ និទ្ទិដ្ឋំ។ អញ្ញថត្តន្តិ ជរាយ នាមន្តិ សម្ពន្ធោ។

តីណិ លក្ខណានិ ហោន្តិ សង្ខតសភាវលក្ខណតោ។ **យោ កោចិ** រូបធម្មោ វា អរូបធម្មោ វា លោកិយោ វា លោកុត្តរោ វា **សង្ខារោ។ សង្ខារោ, ន លក្ខណំ** ឧប្បាទាទិសភាវត្តា។ **លក្ខណំ, ន សង្ខារោ** ឧប្បាទាទិរហិតត្តា។ **ន ច...បេ.... សក្កា** សង្ខារធម្មត្តា លក្ខណស្ស។ **នាបិ លក្ខណំ វិនា សង្ខារោ** បញ្ញាបេតុំ សក្កា សង្ខារភាវេន។ តេនាហ "**លក្ខណេនា**"តិអាទិ។ ឥទានិ យថាវុត្តមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេតុំ "**យថា**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **លក្ខណ**ន្តិ កាឡរត្តសពលាទិភាវលក្ខណំ បាកដំ ហោតិ "អយំ អសុកស្ស គាវី"តិ។

ឯវំ សង្ខារោបិ បញ្ញាយតិ សភាវតោ ឧបធារេន្តស្ស ឧប្បាទលក្ខណម្បិ ឧប្បាទាវត្ថាតិ កត្វា។ **កាលសង្ខាតោ**តិ ឧប្បជ្ជមានកាលសង្ខាតោ។ **តស្ស** សង្ខារស្ស។ **ខណោបី**តិ ឧប្បាទក្ខណោបិ បញ្ញាយតិ។ **ឧប្បាទោបី**តិ ឧប្បាទលក្ខណោបិ។ **ជរាលក្ខណ**ន្តិ ឧប្បន្នជីរណលក្ខណំ, តំ "ឋិតស្ស អញ្ញថត្ត"ន្តិ វុត្តំ។ "ភង្គក្ខណេ សង្ខារោបិ តំលក្ខណម្បិ កាលសង្ខាតោ តស្ស ខណោបិ បញ្ញាយតី"តិ បាឋោ។ កេចិ បន "ជរាបី"តិ បទម្បេត្ថ បក្ខិបន្តិ។ ឯវញ្ច វទន្តិ "ន ហិ តស្មិំ ខណេ តរុណោ ហុត្វា សង្ខារោ ភិជ្ជតិ, អថ ខោ ជិយ្យមានោ មហល្លកោ វិយ ជិណ្ណោ ឯវ ហុត្វា ភិជ្ជតី"តិ, ភង្គេនេវ បន ជរា អភិភុយ្យតិ ខណស្ស អតិឥត្តរភាវតោ ន សក្កា បញ្ញាបេតុំ ឋិតិយាតិ តេសំ អធិប្បាយោ។ **តានី**តិ អរូបធម្មានំ តីណិ លក្ខណានិ។ **អត្ថិក្ខណ**ន្តិ អរូបធម្មវិជ្ជមានក្ខណំ, ឧប្បាទក្ខណន្តិ អធិប្បាយោ។ **សព្ពធម្មាន**ន្តិ សព្ពេសំ រូបារូបធម្មានំ ឋិតិយា ន ភវិតព្ពំ។ **តស្សេវា**តិ តស្សា ឯវ ឋិតិយា។ **តមត្ថ**ន្តិ ជរាលក្ខណស្ស បញ្ញាបេតុំ អសក្កុណេយ្យភាវំ។ អញ្ញេ បន "សន្តតិវសេន ឋានំ ឋិតី"តិ វទន្តិ, តយិទំ អការណំ អដ្ឋានំ។ **យស្មា សុត្តេ** "ឋិតស្ស អញ្ញថត្តំ បញ្ញាយតី"តិ ឧប្បាទវយេហិ និព្ពិសេសេន ឋិតិយា ជោតិតត្តា។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ អបិច យថា ធម្មស្ស ឧប្បាទាវត្ថាយ ភិន្នា ភង្គាវត្ថា ឥច្ឆិតា, អញ្ញថា ឧប្បជ្ជមានមេវ ភិជ្ជតីតិ អាបជ្ជតិ, ឯវំ ភង្គាវត្ថាយបិ ភិន្នា ភង្គាភិមុខាវត្ថា ឥច្ឆិតព្ពា។ ន ហិ អភង្គាភិមុខោ ភិជ្ជតិ។ ន ចេត្ថ សក្កា ឧប្បាទាភិមុខាវត្ថំ បរិកប្បេតុំ តទា តស្ស អលទ្ធត្តលាភត្តា។ **អយំ វិសេសោ**តិ ឋិតិក្ខណោ នាម រូបធម្មានំយេវ, ន អរូបធម្មានន្តិ អយំ ឦទិសោ វិសេសោ។ **អាចរិយមតិ** នាម តស្សេវ អាចរិយស្ស មតិ, សា សព្ពទុព្ពលាតិ អាហ "**តស្មា**"តិអាទិ។

អានន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-១០. អនុធម្មសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៩-៤២. អបាយទុក្ខេ សកលសំសារទុក្ខេ ច បតិតុំ អទត្វា ធារណដ្ឋេន ធម្មោ, មគ្គផលនិព្ពានានិ។ តទនុលោមិកា ចស្ស បុព្ពភាគបដិបទាតិ អាហ "**ធម្មានុធម្មបដិបន្នស្សា**"តិអាទិ។ "និព្ពិទាពហុលោ"តិ អដ្ឋកថាយំ បទុទ្ធារោ កតោ, បាឡិយំ បន "និព្ពិទាពហុលំ វិហរេយ្យា"តិ អាគតំ។ **ឧក្កណ្ឋនពហុលោ**តិ សព្ពភវេសុ ឧក្កណ្ឋនពហុលោ។ **តីហិ បរិញ្ញាហី**តិ ញាតតីរណប្បហានបរិញ្ញាហិ។ **បរិជានាតី**តិ តេភូមកធម្មេ បរិច្ឆិជ្ជ ជានាតិ, វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេតិ។ **បរិមុច្ចតិ** សព្ពសំកិលេសតោ "មគ្គោ បវត្តិតោ បរិមុច្ចតី"តិ វុត្តត្តា។ **តថា**តិ តមិនា ឥតោ បរេសុ តីសុ មគ្គោ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សុត្តេ។ **អនិយមិតា**តិ អគ្គហិតា។ **តេសុ និយមិតា** "អនិច្ចានុបស្សី"តិអាទិវចនតោ។ **សា**តិ អនុបស្សនា។ **តត្ថ និយមិតវសេនេវា**តិ ឥទំ លក្ខណវចនំ យថា "យទិ មេ ព្យាធយោ ភវេយ្យុំ , ទាតព្ពមិទមោសធ"ន្តិ។ ន ហិ សក្កា ឯតិស្សា ឯវ អនុបស្សនាយ វសេន សម្មសនាចារំ មត្ថកំ បាបេតុន្តិ។

អនុធម្មសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នតុម្ហាកំវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អត្តទីបវគ្គោ

១. អត្តទីបសុត្តវណ្ណនា

៤៣. ទ្វីហិ ភាគេហិ អាបោ ឯត្ថ គតាតិ ទីបោ, ទីបោ វិយាតិ ទីបោ ឱឃេហិ អនជ្ឈោត្ថរនីយតាយ។ យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្តា, ឥធ បន ធម្មោ អធិប្បេតោ។ អត្តា ទីបោ ឯតេសន្តិ **អត្តទីបា**។ បដិសរណត្ថោ ទីបដ្ឋោតិ អាហ – "**អត្តសរណាតិ ឥទំ តស្សេវ វេវចន**"ន្តិ។ **លោកិយលោកុត្តរោ ធម្មោ អត្តា នាម** ឯកន្តនាថភាវតោ។ បឋមេន បទេន វុត្តោ ឯវ អត្ថោ ទុតិយបទេន វុច្ចតីតិ វុត្តំ "**តេនេវាហា**"តិអាទិ។ យវតិ ឯតស្មា ផលំ បសវតីតិ **យោនិ,** ការណំ។ កឹ បភុតិ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ ឯតេសន្តិ **កឹ បភុតិកា។ បឋានទស្សនត្ថំ អារទ្ធំ**។

តេនេវាហ “**បុព្ពេ ចេវ…បេ…. តេ បហីយន្តិ**”តិ។ **ន បរិតស្សតិ** តណ្ហាបរិត្តាសស្ស អភាវតោ។ **វិបស្សនង្គេនាតិ** វិបស្សនាសង្ខាតេន ការណេន។

អត្តទីបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បដិបទាសុត្តវណ្ណនា

៤៤. សភាវតោសន្តោ វិជ្ជមានោ កាយោ រូបាទិធម្មសមូហោតិ **សក្កាយោ**តិ អាហ – “**សក្កាយោ ទុក្ខ**”ន្តិ។ ទិដ្ឋិ ឯវ សមនុបស្សនា, ទិដ្ឋិសហិតា វា សមនុបស្សនា **ទិដ្ឋិសមនុបស្សនា**, ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ សទ្ធឹ ឥតរមញ្ញនា។ **សហ វិបស្សនាយ ចតុមគ្គញាណំ សមនុបស្សនា** “ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ សម្មទេវ អនុរូបតោ បស្សនា”តិ កត្វា។

បដិបទាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អនិច្ចសុត្តវណ្ណនា

៤៥. វិរាគោ នាម មគ្គោ, វិមុត្តិផលន្តិ អាហ – “**មគ្គក្ខណេ វិរជ្ជតិ, ផលក្ខណេ វិមុច្ចតី**”តិ។ **អគ្គហេត្វា**តិ ឯវំ និរុជ្ឈមានេហិ អាសវេហិ “អហំ មមា”តិ កញ្ចិ ធម្មំ អនាទិយិត្វា។ “ចិត្តំ វិរត្តំ, វិមុត្តំ ហោតី”តិ វុត្តត្តា ផលំ គយ្ហតិ, “ខីណា ជាតី”តិអាទិនា បច្ចវេក្ខណាតិ អាហ “**សហ ផលេន បច្ចវេក្ខណទស្សនត្ថ**”ន្តិ។ **ឧបរិ កត្តព្ព កិច្ចាភាវេន ឋិតំ**។ តេនាហ “**វិមុត្តត្តា ឋិត**”ន្តិ។ យំ **បត្តព្ពំ**, តំ អគ្គផលស្ស **បត្តភាវេន** អធិគតត្តា **សន្តុដ្ឋំ** បរិតុដ្ឋំ។

អនិច្ចសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុតិយអនិច្ចសុត្តវណ្ណនា

៤៦. **បុព្ពន្តំ** អតីតខន្ធកោដ្ឋាសំ។ **អនុគតា**តិ សស្សតាទីនិ កប្បេត្វា គហណវសេន អនុគតា។ **អដ្ឋារស ទិដ្ឋិយោ**តិ ចតស្សោ សស្សតទិដ្ឋិយោ, ចតស្សោ ឯកច្ចសស្សតទិដ្ឋិយោ, ចតស្សោ អន្តានន្តិកទិដ្ឋិយោ, ចតស្សោ អមរាវិក្ខេបទិដ្ឋិយោ, ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្នទិដ្ឋិយោតិ ឯវំ អដ្ឋារស ទិដ្ឋិយោ ន ហោន្តិ បច្ចយឃាតេន។ **អបរន្ត**ន្តិ អនាគតំ ខន្ធកោដ្ឋាសំ សស្សតាទិភាវំ កប្បេត្វា គហណវសេន អនុគតា។ សោឡស សញ្ញីវាទា, អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា, អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា, សត្ត ឧច្ឆេទវាទា, បញ្ច បរមទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទាតិ ឯវំ **ចតុចត្តាលីស ទិដ្ឋិយោ ន ហោន្តិ** បច្ចយឃាតេន។ សស្សត**ទិដ្ឋិថាមសោ ចេវ** សីលព្ពត**ទិដ្ឋិបរាមាសោ ច ន ហោតិ** បច្ចយឃាតេន។ តេនាហ “**ឯត្តាវតា បឋមមគ្គោ ទស្សិតោ**”តិ អនវសេសទិដ្ឋិបហានកិត្តនតោ។ **បហីនា** វិក្ខម្ភិតា។ **ឥទំ បនា**តិ “រូបស្មិ”ន្តិអាទិ។

ទុតិយអនិច្ចសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សមនុបស្សនាសុត្តវណ្ណនា

៤៧. **បរិបុណ្ណគាហវសេនា**តិ បញ្ចក្ខន្ធេ អសេសេត្វា ឯកជ្ឈំ “អត្តា”តិ គហណវសេន។ **ឯតេសំ** បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ **អញ្ញតរំ** “អត្តា”តិ សមនុបស្សន្តិ។ **ឥតីតិ** ឯវំ។ **យស្ស** បុគ្គលស្ស **អយំ** អត្តទិដ្ឋិសង្ខាតា សមនុបស្សនា **អត្ថិ** បដិបក្ខេន អវិហតត្តា សំវិជ្ជតិ។ **បញ្ចន្នំ ឥន្ទ្រិយាន**ន្តិ ចក្ខាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ។

អារម្មណន្តិ កម្មវិញ្ញាណស្ស អារម្មណំ។ មានវសេន ច ទិដ្ឋិវសេន ច “អស្មី”តិ គាហេ សិជ្ឈន្តេ តំសហគតា តណ្ហាបិ តគ្គហិតាវ ហោតីតិ វុត្តំ “**តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន អស្មីតិ ឯវម្បិស្ស ហោតី**”តិ។ **គហេត្វាតិ** អហំការ វត្ថុវសេន គហេត្វា។ **អយំ អហមស្មី**តិ អយំ ចក្ខាទិកោ, សុខាទិកោ វា អហមស្មិ។ “រូបី អត្តា អរោគោ បរំ មរណា”តិ ឯវមាទិគហណវសេន បវត្តនតោ វុត្តំ “**រូបី ភវិស្សន្តិអាទីនិ សព្ពានិ សស្សតមេវ ភជន្តី**”តិ។ វិបស្សនាភិនិវេសតោ បុព្ពេ យថេវាការានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, **អថ** វិបស្សនាភិនិវេសតោ បរំ **តេនេវាការេន ឋិតេសុ** ចក្ខាទីសុ ឥន្ទ្រិយេសុ **អវិជ្ជា បហីយតិ** វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា មគ្គស្ស ឧប្បាទនេន, អថ មគ្គបរម្បរាយ **អរហត្តមគ្គ វិជ្ជា ឧប្បជ្ជតិ។ តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ** កម្មសម្ភារភាវតោ។ **កម្មស្ស…បេ…. ឯកោ សន្ធីតិ** ហេតុផលសន្ធិ។ បុន **ឯកោ សន្ធីតិ** ផលហេតុសន្ធិមាហ។ **តយោ បបញ្ចា អតីតោ អទ្ធា** អតីតភវអទ្ធានំ តេសំ អធិប្បេតត្តា។

អនាគតស្ស បច្ចយោ ទស្សិតោ អស្សុតវតោ បុថុជ្ជនស្ស វសេន។ សុតវតោ បន អរិយសាវកស្ស វសេន វដ្ដស្ស វូបសមោ ទស្សិតោតិ។

សមនុបស្សនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ខន្ធសុត្តវណ្ណនា

៤៨. តថេវាតិ អារម្មណភាវេនេវ។ អារម្មណករណវសេន ឧបាទានេហិ ឧបាទាតព្ពន្តិ **ឧបាទានិយំ។ តថាបីតិ** ឧបាទានក្ខន្ធេសុបិ។ វិភាគត្ថេ គយ្ហមានេ អនិដ្ឋប្បសង្គោបិ សិយា, អភិធម្មេ ច រាសដ្ឋោ ឯវ អាគតោ, “តទេកជ្ឈំ អភិសំយុហិត្វា”តិ វចនតោ **“រាសដ្ឋេន”**តច្ចេវ វុត្តំ។

ខន្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-៨. សោណសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៩-៥០. វិសិដ្ឋោតិ បធានោ។ **ឧត្តមោ**តិ ឧក្កដ្ឋោ។ **អញ្ញំ កឹ ភវេយ្យា**តិ អញ្ញំ កឹ ការណំ ភវេយ្យ តថា សមនុបស្សនាយ អញ្ញេសំ អវិជ្ជមានតាយ វចនបរិដ្ឋិតិបភិន្នតោ។ **វជិរភេទទេសនំ** នាម អត្ថតោ តេបរិវដ្ដទេសនា។

សោណសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩-១០. នន្ទិក្ខយសុត្តាទិវណ្ណនា

៥១-៥២. នវមទសមេសូតិ សុត្តទ្វយំ សហេវ ឧទ្ធដំ, ទ្វីសុបិ អត្ថវណ្ណនាយ សរិក្ខភាវតោ។ នន្ទនដ្ឋេន **នន្ទី,** រញ្ជនដ្ឋេន **រាគោ**។ សតិបិ សទ្ទត្ថតោ ភេទេ **“ឥមេសំ អត្ថតោ និន្នានាករណតាយា”**តិ វត្វាបិ បហាយកធម្មភេទេន បន លព្ភតេវ ភេទមត្តាតិ ទស្សេតុំ **“និព្ពិទានុបស្សនាយ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ វិរជ្ជន្តោ រាគំ បជហតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ឯត្តាវតា**តិ “នន្ទិក្ខយា រាគក្ខយោ”តិ ឯត្តាវតា។ **វិបស្សនំ និដ្ឋបេត្វា** វិបស្សនាកិច្ចស្ស បរិយោសានេន។ **រាគក្ខយា**តិ វុដ្ឋានគាមិនិបរិយោសានាយ វិបស្សនាយ រាគស្ស ខេបិតត្តា។ អនន្តរំ ឧប្បន្នេន អរិយមគ្គេន សមុច្ឆេទវសេន **នន្ទិក្ខយោ**តិ។ តេនាហ **“ឥធ មគ្គំ ទស្សេត្វា”**តិ។ អនន្តរំ បន ឧប្បន្នេន អរិយផលេន បដិបស្សទ្ធិវសេន **នន្ទិរាគក្ខយា** សព្ពំ សំកិលេសតោ ចិត្តំ វិមុច្ចតីតិ។ តេនាហ **“ផលំ ទស្សិត”**ន្តិ។

នន្ទិក្ខយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អត្តទីបវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មូលបណ្ណាសកោ សមត្តោ។

៦. ឧបយវគ្គោ

១. ឧបយសុត្តវណ្ណនា

៥៣. ឧបេតីតិ **ឧបយោ**។ កថមុបេតិ? តណ្ហាមានាទិវសេនាតិ អាហ **“តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេនា”**តិ។ កថមិទំ លព្ភតីតិ? “អវិមុត្តោ”តិ វចនតោ។ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន ហិ ពទ្ធោ, កឹ ឧបេតីតិ អាហ **“បញ្ចក្ខន្ធេ”**តិ តព្ពិនិមុត្តស្ស តថា ឧបេតស្ស អភាវតោ។ កោ បនុបេតីតិ? តំសមង្គីបុគ្គលោ។ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន ឧបគមស្ស វុត្តត្តា **វិញ្ញាណ**ន្តិ អកុសលកម្មវិញ្ញាណមេវាតិ វទន្តិ។ **ជវាបេត្វា**តិ គហិតជវំ កត្វា។ យថា បដិសន្ធី អាកឌ្ឍិតុំ សមត្ថំ, ឯវំ កត្វា។ តេនាហ **“បដិសន្ធី”**តិអាទិ។ **អគ្គហណេ ការណំ វុត្តមេវ** “ឱកំ បហាយ អនិកេតសារី”តិ គាថាយ វិស្សជ្ជនេ។ កម្មនិមិត្តាទិវសេន បដិសន្ធិយា បច្ចយភូតំ **អារម្មណំ** បដិសន្ធិជនកស្ស កម្មស្ស វសេន **វោច្ឆិជ្ជតិ។ បតិដ្ឋា ន ហោតិ** សរាគកាលេ វិយ អនុបដ្ឋានតោ ។ **អប្បតិដ្ឋិតំ** វិញ្ញាណំ វុត្តប្បការេន។ **អនភិសង្ខរិត្វា**តិ អនុប្បាទេត្វា បច្ចយឃាតេន។

ឧបយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ពីជសុត្តវណ្ណនា

៥៤. ពីជជាតានីតិ **ជាត**-សទ្ទោ បទបូរណមត្តន្តិ អាហ “**ពីជានី**”តិ។ **វចន្តិ** សេតវចំ។ **អជ្ជក**ន្តិ តច្ឆកំ។ **ផណិជ្ជកំ** តុលសិ។ **អភិន្នានី**តិ ឯកទេសេនបិ អខណ្ឌិតានិ។ **ពីជត្ថាយា**តិ ពីជកិច្ចាយ។ **ន ឧបកប្បេតី**តិ បច្ចយោ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **ន បាបិតានី**តិ បូតិតំ ន ឧបគតានិ។ តណ្ឌុលសារស្ស អាទានតោ **សារាទានិ**។ អារម្មណគ្គហណវសេន វិញ្ញាណំ តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ **វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ។ អារម្មណវសេនា**តិ អារម្មណភាវវសេន។ **សិនេហនដ្ឋេនា**តិ តណ្ហាយនវសេន សិនិទ្ធតាបាទនេន, យតោ “នន្ទូបសេចន”ន្តិ វុត្តំ។ តថា ហិ វិរោបិតំ តំ កម្មវិញ្ញាណំ បដិសន្ធិអង្កុរុប្បាទនសមត្ថំ ហោតិ។ **សប្បច្ចយ**ន្តិ អវិជ្ជាអយោនិសោមនសិការាទិបច្ចយេហិ សប្បច្ចយំ។ **វិរុហតិ** វិបាកសន្តានុប្បាទនសមត្ថោ ហុត្វា។

ពីជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឧទានសុត្តវណ្ណនា

៥៥. ឧទានំ ឧទាហរីតិ អត្តមនវាចំ និច្ឆារេសិ។ **ឯស** វុត្តប្បការោ ឧទាហារោ។ ភុសោ និស្សយោ ឧបនិស្សយោ, ទានមេវ ឧបនិស្សយោ **ទានូបនិស្សយោ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ តត្ថ ទានូបនិស្សយោ អន្នាទិវត្ថូសុ ពលវាតិ ពលវភាវេន ហោតិ, តស្មា ឧបនិស្សយពហុលោ កាមរាគប្បហានេនេវ កតបរិចយត្តា វិបស្សនមនុយុញ្ជន្តោ ន ចិរស្សេវ អនាគាមិផលំ បាបុណាតិ, តថា សុវិសុទ្ធសីលូបនិស្សយោ កាមទោសជិគុច្ឆនេន។ យទិ ឯវំ កស្មា ឥមេ ទ្វេ ឧបនិស្សយា ទុព្ពលាតិ វុត្តា ? វិជ្ជូបមញ្ញាណស្សេវ បច្ចយភាវតោ។ សោបិ ភាវនូបនិស្សយសហាយលាភេនេវ, ន កេវលំ។ ភាវនា បន បដិវេធស្ស វិសេសហេតុភាវតោ ពលវា ឧបនិស្សយោ។ តថា ហិ សា វជិរូបមញាណស្ស វិសេសបច្ចយោ។ តេនាហ “**ភាវនូបនិស្សយោ អរហត្តំ បាបេតី**”តិ។

សោតិ មិលកត្ថេរោ។ **វិហារ**ន្តិ វសនដ្ឋានំ។ វិហារបច្ចន្តេ ហិ បណ្ណសាលាយ ថេរោ វិហរតិ។ **ឧបដ្ឋាតិ** ឯកលក្ខណេន។ **កូដគោណោ វិយ** គមនវីថិ។ **តត្ថា**តិ អលូកដ្ឋរាសិម្ហិ។ **ឧទកមណិកាន**ន្តិ ឧទកចាដីនំ។

អត្តនិយេវ ឧបនេសិ ឧទានកថាយ វុត្តជម្មានំ បរិបុណ្ណានំ អត្តនិ សំវិជ្ជមានត្តា។ តេនាហ “**ឧដ្ឋានវតា**”តិអាទិ។ អយញ្ហិ មិលកត្ថេរោ សិក្ខាយ គារវោ សប្បតិស្សោ វត្តបដិវត្តំ បូរេន្តោ វិសុទ្ធសីលោ ហុត្វា ឋិតោ, តស្មា “**ទុព្ពលូបនិស្សយេ**”តិ វុត្តំ។ តេនាហ ភគវា ឧទានេន្តោ “នោ ចស្សំ...បេ.... សញ្ញោជនានី”តិ។

សចេ អហំ ន ភវេយ្យន្តិ យទិ អហំ នាម កោចិ ន ភវេយ្យំ តាទិសស្ស អហំសទ្ទវចនីយស្ស កស្សចិ អត្ថស្ស អភាវតោ។ តតោ **ឯវំ មម បរិក្ខារោបិ ន ភវេយ្យ**តស្ស ច បភង្គភាវេន អនវដ្ឋិតភាវតោ។ ឯវំ អត្ថុទ្ទេសិកភាវេន បទទ្វយស្ស អត្ថំ វត្វា ឥទានិ កម្មផលវសេន វត្តុំ “**សចេ វា បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ អតីតបច្ចុប្បន្នវសេន សុញ្ញតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បច្ចុប្បន្នានាគតវសេន តំ ទស្សេន្តោ “**ឥទានិ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯវំ អធិមុច្ចន្តោ**តិ ឯវំ អធិមុត្តិំ បវត្តេន្តោ។ **វិភវិស្សតី**តិ វិនស្សិស្សតិ។ វិភវោ ហិ វិនាសោ។ តេនាហ “**ភិជ្ជិស្សតី**”តិ។ វិភវទស្សនំ **វិភវោ**តិ ឧត្តរបទលោបេន វុត្តន្តិ អាហ “**វិភវទស្សនេនា**”តិ។ **វិភវទស្សនំ នាម** អច្ចន្តាយ វិនាសស្ស ទស្សនំ។ **តន្តិ** អរិយមគ្គំ។ សាមញ្ញជោតនា ហេសា វិសេសនិដ្ឋា ហោតីតិ តតិយមគ្គវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឧបរិ មគ្គផលន្តិ អគ្គមគ្គផលំ។ នត្ថិ ឯតិស្សា ជាតិយា អន្តរន្តិ **អនន្តរា,** អនន្តរា វិបស្សនា មគ្គស្ស។ គោត្រភូ បន អនុលោមវីថិបរិយាបន្នត្តា វិបស្សនាគតិកំ វា សិយា, និព្ពានារម្មណត្តា មគ្គគតិកំ វាតិ ន តេន មគ្គោ អន្តរិកោ នាម ហោតិ។ តេនាហ “**វិបស្សនា មគ្គស្ស អាសន្នានន្តរំ នាមា**”តិ ។ ផលំ បន និព្ពានារម្មណត្តា កិលេសានំ បដហនវសេន បវត្តនតោ លោកុត្តរភាវតោ ច កម្មមគ្គគតិកមេវ, កុសលវិបាកភាវេន បន នេសំ អត្ថោ បភេទោតិ វិបស្សនាយ ផលស្ស សិយា អនន្តរតាតិ វុត្តំ “**ផលស្ស ទូរានន្តរំ នាមា**”តិ។ “អាសវានំ ខយោ”តិ បន អគ្គមគ្គោ វុច្ចមានេ វិបស្សនានំ អាសន្នតាយ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **អតសិតាយេ**តិ ន តសិតព្ពេ តាសំ អនាបជ្ជិតព្ពេ។ **តាសោ**តិ តាសហេតុ “តសតិ ឯតស្មា”តិ កត្វា។ **សោ**តិ អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ។ **តិលក្ខណាហត**ន្តិ អនិច្ចតាទិលក្ខណត្តយលក្ខិតំ។ **មនម្ហិ នដ្ឋោ**តិ ឦសកំ នដ្ឋោម្ហិ, តតោ បរម្បិ តត្ថេវ ឋត្វា កិញ្ចិ អបូរិតត្តា ឯវំ មុត្តោតិ អធិប្បាយោ។ “**ន តាសោ នាម ហោតី**”តិ វត្វា តស្ស អតាសភាវំ ទស្សេតុំ “**ន ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ កល្យាណបុថុជ្ជនោ ហិ ភយតុបដ្ឋានញាណេន “សភយា សង្ខារា”តិ វិបស្សន្តោ ន ឧត្តសតិ។

ឧទានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ឧបាទានបរិបវត្តសុត្តវណ្ណនា

៥៦. ចតុន្នំ បរិវដ្ដនវសេនាតិ បច្ចេកក្ខន្ធេសុ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ បរិវដ្ដនវសេន។ **រូបំ អព្ភញ្ញាសិ**ន្តិ សកលភូតុបាទារូបំ កុច្ឆិតភាវតោ តត្ថ ច តុច្ឆវិបល្លាសតាយ “ទុក្ខសច្ច”ន្តិ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈិ។ អាហារវសេន រូបកាយស្ស ហានិវុឌ្ឍាទីនំ បាកដភាវតោ វិសេសបច្ចយតោ ច តស្ស “**អាហារសមុទយា**”តិ វុត្តំ។ ទុក្ខសមុទយកថា នាម វដ្ដកថាតិ “**សច្ចនុរាគោ**”តិ វិសេសេត្វា វុត្តំ។ **ឆន្ទរាគ**គ្គហណេន ច ឧបាទានកម្មាវិជ្ជាបិ គហិតា ឯវ។ **បដិបន្នា** ហោន្តីតិ អត្ថោ។ វត្តមានកាលប្បយោគោ ហេស យថា “កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតី”តិ។ **បតិដ្ឋហន្តី**តិ បតិដ្ឋំ លភន្តិ។ **កេវលិនោ**តិ ឥធ វិមុត្តិគុណេន បារិបូរីតិ អាហ “**សកលិនោ កតសព្ពកិច្ចា**”តិ។ **យេន តេ**តិ យេន អវសិដ្ឋេន តេ អសេក្ខេ បញ្ញាបេន្តា បញ្ញាបេយ្យុំ, តំ នេសំ វដ្ដំ សេក្ខានំ វិយ នត្ថិ បញ្ញាបនាយ។ **វដ្ដន្តិ ការណំ** វដ្ដនដ្ឋេន ផលស្ស បវត្តនដ្ឋេន។ **អសេក្ខភូមិវារោ**តិ អសេក្ខភូមិប្បវត្តិ។

ឧបាទានបរិបវត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សត្តដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

៥៧. សត្តសុ ឱកាសេសូតិ រូបបជាននាទីសុ សត្តសុ ឱកាសេសុ។ **វុសិតវាសោ**តិ វុសិតអរិយវាសោ។ **ឯត្ថា**តិ ឥមស្មិំ ឧទ្ទេសេ។ **សេសំ** នាម ឥធ វុត្តាវសេសំ។ **វុត្តនយេនា**តិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ **ឧស្សទនន្ទិយ**ន្តិ ឧស្សន្នគុណវតោ តោសនំ សម្មោទាបនំ។ គុណកិត្តនេន **បលោភនីយំ** សេក្ខកល្យាណបុថុជ្ជនានំ បសាទុប្បាទនេន។ ឥទានិ វុត្តមេវ អត្ថំ បាកដំ កាតុំ “**យថា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។

ឯត្តាវតាតិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ វសេន សត្តសុ ឋានេសុ កោសល្លទីបនេន ឯត្តកេន ទេសនាក្កមេន។ **តន្តិ** អារម្មណំ។ **ធាតុអាទិមត្តមេវា**តិ ធាតាយតនបដិច្ចសមុប្បាទមត្តមេវ។ **ឥមេសុ ធម្មេសូ**តិ ឥមេសុ ជាតាទីសុ។ **កម្មំ កត្វា**តិ សម្មសនកម្មំ និដ្ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ ឯវមេត្ថ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ វសេន សត្តដ្ឋានកោសល្លបវត្តិយា បភេទេន វិភជិត្វា “**តិវិធូបបរិក្ខី**”តិ ទស្សេតិ ធម្មរាជា។

សត្តដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សម្មាសម្ពុទ្ធសុត្តវណ្ណនា

៥៨. អធិកំ សវិសេសំ បយសតិ បយុញ្ជតិ ឯតេនាតិ **អធិប្បយាសោ**, វិសិដ្ឋបយោគោ។ តេនាហ “**អធិកបយោគោ**”តិ។ **ឥមញ្ហិ មគ្គ**ន្តិ អដ្ឋង្គិកំ អរិយមគ្គមាហ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សុត្តេ។ **អវត្តមានដ្ឋេនា**តិ ពុទ្ធុប្បាទតោ បុព្ពេ ន វត្តមានភាវេន។ **មគ្គំ ជានាតី**តិ សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ សបុព្ពភាគំ សសម្ភារវិសយំ សផលំ សឧទ្រយំ អរិយំ មគ្គំ ជានាតិ អវពុជ្ឈតីតិ **មគ្គញ្ញូ។ វិទិត**ន្តិ អញ្ញេសម្បិ ញាតំ បដិលទ្ធំ ហត្ថតលេ អាមលកំ វិយ **បាកដំ អកាសិ**, តថា កត្វា ទេសេសិ។ អមគ្គេ បរិវជ្ជនេន មគ្គេ បដិបត្តីតិ តស្ស មគ្គកុសលតា វិយ អមគ្គកុសលតាបិ ឥច្ឆិតព្ពាតិ អាហ “**មគ្គេ ច អមគ្គេ ច កោវិទោ**”តិ។ **អហំ បឋមំ គតោ**តិ អហំ បឋមមគ្គេន សមន្នាគតោ។

សម្មាសម្ពុទ្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អនត្តលក្ខណសុត្តវណ្ណនា

៥៩. បុរាណុបដ្ឋាកេតិ បុព្ពេ បធានបទហនកាលេ ឧបដ្ឋាកភូតេ។ “អវសវត្តនដ្ឋេន អស្សាមិកដ្ឋេន សុញ្ញតដ្ឋេន អត្តបដិក្ខេបដ្ឋេនា”តិ ឯវំ **បុព្ពេ វុត្តេហិ។ ឯត្តកេន ឋានេនា**តិ “រូបំ, ភិក្ខវេ, អនត្តា”តិ អារភិត្វា យាវ “ឯវំ មេ វិញ្ញាណំ មា អហោសី”តិ ឯត្តកេន សុត្តបទេសេន។ អកថិតស្សេវ កថនំ ឧត្តរំ, ន កថិតស្សាតិ វុត្តំ “**តានិ ទស្សេត្វា**”តិ។ **សមោធានេត្វា**តិ សម្បិណ្ឌិត្វា។ **វិត្ថារកថា**តិ វិត្ថារតោ អដ្ឋកថា។ **អនត្តលក្ខណមេវា**តិ តព្ពហុលតាយ តប្បធានតាយ ច វុត្តំ។ អនិច្ចតាទីនម្បិ ហិ តត្ថ តំទីបនត្ថមេវ វុត្តត្តា តទេវ ជេដ្ឋំ បធានំ តថា វេនេយ្យជ្ឈាសយតោ។

អនត្តលក្ខណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មហាលិសុត្តវណ្ណនា

៦០. ឯកន្តទុក្ខន្តិអាទីនិ បទានិ វុត្តនយានេវ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច យថា សរាគោ ហេតុ បច្ចយោ សំកិលេសាយ, ឯវំ សវិបស្សនោ មគ្គោ ហេតុ បច្ចយោ ច វិសុទ្ធិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

មហាលិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. អាទិត្តសុត្តវណ្ណនា

៦១. ឯកាទសហីតិ រាគាទីហិ ឧបាយាសបរិយោសានេហិ ឯកាទសហិ សន្តាបនដ្ឋេន អគ្គីហិ។ **ទ្វីសូ**តិ អដ្ឋមនវមេសុ។ **ទុក្ខលក្ខណមេវា**តិ តព្ពហុលតាយ តប្បធានតាយ ច វុត្តំ។

អាទិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. និរុត្តិបថសុត្តវណ្ណនា

៦២. និរុត្តិយោវ និរុត្តិបថាតិ **បថ**-សទ្ទេន បទវឌ្ឍនមាហ យថា “ពីជានិយេវ ពីជជាតានី”តិ។ **និរុត្តិវសេនា**តិ និព្ពចនវសេន។ **បថា ច** អត្ថានុរូបភាវតោ ។ **តីណិបី**តិ និរុត្តិអធិវចនបញ្ញត្តិបថបទានិ។ តថា ហិ “ផុសតីតិ ផស្សោ”តិអាទិនា នីហរិត្វា វចនំ **និរុត្តិ**, “សិរិវឌ្ឍកោ ធនវឌ្ឍកោ”តិអាទិនា វចនមត្តមេវ អធិការំ កត្វា បវត្តំ **អធិវចនំ**, “តក្កោ វិតក្កោ”តិអាទិនា តំតំបការេន ញាបនតោ **បញ្ញត្តិ**។ អថ វា តំតំអត្ថប្បកាសនេន និច្ឆិតំ, និយតំ វា វចនំ **និរុត្តិ**។ អធិ-សទ្ទោ ឧបរិភាគេ, ឧបរិ វចនំ **អធិវចនំ**។ កស្ស ឧបរិ? បកាសេតព្ពស្ស អត្ថស្សាតិ បាកដោយមត្ថោ។ អធីនំ វចនំ **អធិវចនំ**។ កេន អធីនំ? អត្ថេន។ អត្ថស្ស បញ្ញាបនត្ថេន **បញ្ញត្តី**តិ ឯវំ និរុត្តិអាទិបទានំ សព្ពវចនេសុ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ អញ្ញថា “ផុសតីតិ ផស្សោ”តិអាទិប្បការេន និទ្ធារណវចនានំយេវ និរុត្តិតា, សិរិវឌ្ឍកធនវឌ្ឍកបការានមេវ អភិលាបនំ អធិវចនតា។ “តក្កោ វិតក្កោ”តិ ឯវំបការានមេវ ឯកមេវ អត្ថំ តេន តេន បការេន ញាបេន្តានំ វចនានំ បញ្ញត្តិតា ច អាបជ្ជេយ្យ។ **អសំកិណ្ណា**តិ ន សំកិណ្ណា។ តេនាហ **“អវិជហិតា…បេ…. អឆឌ្ឌិតា”**តិ។ **ន សំកីយន្តី**តិ ន សំកិរីយន្តិ, **ន សំកីយិស្សន្តិ** ន សំកិរីយិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **អប្បដិកុដ្ឋា**តិ ន បដិក្ខិត្តា។ យស្មា ភង្គំ អតិក្កន្តំ ឧប្បាទាទិ អតិក្កន្តមេវ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ **“ភង្គមេវា”**តិ។ យស្មា ទេសន្តរំ សង្កន្តោបិ អតិក្កន្តន្តិ វុច្ចតិ, តស្មា តទាភាវំ ទស្សេតុំ **“ទេសន្តរំ អសង្កមិត្វា”**តិ វុត្តំ។ យត្ថ យត្ថ ហិ សង្ខារា ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តិ និរុជ្ឈន្តិ វិបរិណមន្តិ វិនាសំ អាបជ្ជន្តិ។ តេនាហ **“វិបរិណតន្តិ…បេ…. នដ្ឋ”**ន្តិ។ **អបាកដីភូតំ** អជាតត្តា ឯវ។

វសភណគោត្តតាយ **វស្សភញ្ញា។ មូលទិដ្ឋិគតិកា**តិ មូលភូតា ទិដ្ឋិគតិកា, ឥមស្មិំ កប្បេ សព្ពបឋមំ តាទិសទិដ្ឋិសមុប្បាទកា។ **បុនប្បុនំ អាវជ្ជេន្តស្សា**តិ អហេតុវាទបដិសំយុត្តគន្ថំ ឧគ្គហេត្វា បរិយាបុណិត្វា តទត្ថំ វីមំសន្តស្ស “នត្ថិ ហេតុ, នត្ថិ បច្ចយោ សត្តានំ សំកិលេសាយា”តិអាទិនយប្បវត្តាយ លទ្ធិយា អារម្មណេ មិច្ឆាសតិ សន្តិដ្ឋតិ, “នត្ថិ ហេតូ”តិអាទិវសេន អនុស្សវូបលទ្ធេ អត្ថេ តទាការបរិវិតក្កនេហិ សវិគ្គហេ វិយ សរូបតោ ចិត្តស្ស បច្ចុបដ្ឋិតេ ចិរកាលបរិចយេន “ឯវមេត”ន្តិ និជ្ឈានក្ខមភាវូបគមនេន និជ្ឈានក្ខន្តិយា តថាគហិតេ បុនប្បុនំ តថេវ អាសេវន្តស្ស ពហុលីករោន្តស្ស មិច្ឆាវិតក្កេន សមាទិយមានា មិច្ឆាវាយាមូបត្ថម្ភិតា អតំសភាវំ “តំសភាវ”ន្តិ គណ្ហន្តី មិច្ឆាសតីតិ លទ្ធនាមា តំលទ្ធិសហគតា តណ្ហា សន្តិដ្ឋតិ។ យថាសកំ វិតក្កាទិបច្ចយលាភេន តស្មិំ អារម្មណេ អធិដ្ឋិតតាយ អនេកគ្គតំ បហាយ ចិត្តំ ឯកគ្គតំ អប្បិតំ វិយ ហោតិ មិច្ឆាសមាធិនា។ សោបិ ហិ បច្ចយវិសេសេហិ លទ្ធភាវនាពលោ ឦទិសេ ឋានេ សមាធានបតិរូបកិច្ចករោ ហោតិយេវ វាលវិជ្ឈនាទីសុ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ អនេកក្ខត្តុំ តេនាការេន បុព្ពភាគិយេសុ ជវនវារេសុ បវត្តេសុ សព្ពបច្ឆិមេ ជវនវារេ សត្ត ជវនានិ ជវន្តិ។ តត្ថ បឋមេ សតេកិច្ឆោ ហោតិ, តថា ទុតិយាទីសុ។ សត្តមេ បន ជវនេ សម្បត្តេ អតេកិច្ឆោ ហោតិ។ តេនាហ **“អស្សាទេន្តស្សា”**តិអាទិ។ **ឥមេសុបី**តិ ទ្វីសុបិ ឋានេសុ។

បច្ចុប្បន្នំ វាតិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ តេន “យទេតំ អនាគតំ នាម, នយិទំ អនាគត”ន្តិអាទិកំ សង្គណ្ហាតិ។ **តេបី**តិ តេ វស្សភញ្ញាបិ **ន មញ្ញឹសុ** លោកសមញ្ញាយ អនតិក្កមនីយតោ។ តេនាហ **“អតីតំ បនា”**តិអាទិ។ **ខន្ធានំ** ឧបរិ និរូឡ្ហា **បណ្ណត្តិ**។

និរុត្តិបថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អរហន្តវគ្គោ

១. ឧបាទិយមានសុត្តវណ្ណនា

៦៣. **គណ្ហមានោ**តិ “ឯតំ មមា”តិអាទិនា គណ្ហមានោ។ **បាសេនា**តិ រាគបាសេន។ តញ្ហិ មារោ មារបាសោតិ មញ្ញតិ។ តេនាហ “អន្តលិក្ខចរោ បាសោ, ឃ្វាយំ ចរតិ មានសោ”តិ (សំ. និ. ១.១៥១; មហាវ. ៣៣)។ **មុត្តោ នាម ហោតិ** អនុបាទិយតោ សព្ពសោ ខន្ធស្ស អភាវតោ។

ឧបាទិយមានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៦. មញ្ញមានសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៤-៦៨. “ឯតំ មមា”តិអាទិនា។ **មញ្ញនា អភិនន្ទនា** ច។ **តណ្ហាឆន្ទោ**តិ តណ្ហា ឯវ ឆន្ទោ។ សា ហិ តណ្ហាយនដ្ឋេន តណ្ហា, ឆន្ទិកតដ្ឋេន ឆន្ទោ។ ចតុត្ថំ អនិច្ចលក្ខណមុខេន វុត្តំ, បញ្ចមំ ទុក្ខលក្ខណមុខេន, ឆដ្ឋំ អនត្តលក្ខណមុខេន។ សេសំ តីសុបិ សទិសមេវាតិ វុត្តំ “ឯសេវ នយោ”តិ។

មញ្ញមានសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អនត្តនិយសុត្តវណ្ណនា

៦៩. **អនត្តនិយ**ន្តិ ន អត្តនិយំ។ តេនាហ “**ន អត្តនោ សន្តក**”ន្តិ។

អនត្តនិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-១០. រជនីយសណ្ឋិតសុត្តាទិវណ្ណនា

៧០-៧២. **រជនីយេនា**តិ រជនីយេន រាគុប្បាទកេន។ តេនាហ “**រាគស្ស បច្ចយភាវេនា**”តិ។ **រាហុលសំយុត្តេ** រាហុលត្ថេរស្ស បុច្ឆាវសេន អាគតា។ ឥធ រាធត្ថេរស្ស សុរាធត្ថេរស្ស ច បុច្ឆាវសេន, បាឡិ បន សព្ពត្ថ សទិសា។ តេនាហ “**វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានី**”តិ។

រជនីយសណ្ឋិតសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អរហន្តវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ខជ្ជនីយវគ្គោ

១-៣. អស្សាទសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៣-៧៥. **ចតុសច្ចមេវ កថិតំ** អស្សាទាទីនញ្ចេវ សមុទយាទីនញ្ច វសេន ទេសនាយ បវត្តត្តា។ យស្មា អស្សាទោ សមុទយសច្ចំ, អាទីនវោ ទុក្ខសច្ចំ, និស្សរណំ មគ្គសច្ចំ និរោធសច្ចញ្ចាតិ វុត្តោវាយមត្ថោ; ទុតិយេ សមុទយស្សាទោ សមុទយសច្ចំ, អាទីនវោ ទុក្ខសច្ចំ, អត្ថង្គមោ និរោធសច្ចំ, និស្សរណំ មគ្គសច្ចន្តិ វុត្តោវាយមត្ថោ; តតិយំ អរិយសាវកស្សេវ វសេន វុត្តំ។

អស្សាទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អរហន្តសុត្តវណ្ណនា

៧៦. យត្តកា សត្តាវាសាតិ តស្មិំ តស្មិំ សត្តនិកាយេ អាវសនដ្ឋេន សត្តា ឯវ សត្តាវាសា។ តេន យត្តកា សត្តាវាសា, តេហិ សព្ពេហិបិ ឯតេ អគ្គា ឯតេ សេដ្ឋា, យេ ឥមេ អរហន្តាតិ ទស្សេតិ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ បុរិមស្មិំ សត្តដ្ឋានកោសល្លសុត្តេ វុត្តនយេន។

តទត្ថុបរិទីបនាហីតិ “បញ្ចក្ខន្ធេ បរិញ្ញាយ។ តណ្ហា តេសំ ន វិជ្ជតិ។ អស្មិមានោ សមុច្ឆិន្នោ”តិអាទិនា តស្ស យថានិទ្ទិដ្ឋស្ស សុត្តស្ស អត្ថទីបនាហិ ចេវ “អនេជំ តេ អនុប្បត្តា, ចិត្តំ តេសំ អនាវិល”ន្តិអាទិនា វិសេសត្ថុបរិទីបនាហិ ច។ ឈានមគ្គផលបរិយាបន្នំ អតិសយិតសុខំ ឯតេសមត្ថីតិ **សុខិនោ**តិ អាហ **“ឈាន… បេ… សុខិតា”**តិ។ **តណ្ហា តេសំ ន វិជ្ជតី**តិ ឯត្ថ តេសំ អបាយទុក្ខជនិកា តណ្ហា ន វិជ្ជតីតិ វុត្តំ។ វដ្ដមូលិកាយ តណ្ហាយ អភាវា “នន្ទី តេសំ ន វិជ្ជតី”តិ ឯត្ថ វុច្ចតីតិ។ **ឥមស្សបី**តិ **បិ**-សទ្ទេន ទុក្ខស្សាភាវេនបីតិ ទុក្ខាភាវោ វិយ វដ្ដមូលិកតណ្ហាភាវោ សម្បិណ្ឌីយតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេន ហិ តេ អនុបាទិសេសនិព្ពានប្បត្តិយា អច្ចន្តសុខិតា ឯវាតិ វុច្ចន្តីតិ។ “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនយប្បវត្តិយា **នវវិធោ។ ញាណេនា**តិ អគ្គមគ្គញាណេន។

អរហត្តំ អនុប្បត្តា។ **អលិត្តា**តិ អមក្ខិតា។ **ព្រហ្មភូតា**តិ ព្រហ្មភាវំ បត្តា, ព្រហ្មតោ វា អរិយមគ្គញាណតោ ភូតា អរិយាយ ជាតិយា ជាតា។ សត្ត សទ្ធម្មា គោចរោ បវត្តិដ្ឋានំ ឯតេសន្តិ **សត្តសទ្ធម្មគោចរា**។

និវាសង្គចារោ នាម គហិតោ កុតោចិបិ តេសំ អាសង្កាយ អភាវតោ។ សម្មាទិដ្ឋិអាទីហិ **ទសហិ អង្គេហិ** សម្មាវិមុត្តិ-សម្មាញាណបរិយោសានេហិ។ “អាគុំ ន ករោតី”តិអាទីហិ **ចតូហិ ការណេហិ។ តណ្ហា តេសំ ន វិជ្ជតី**តិ ឥទម្បិ តណ្ហាបហានស្ស ពហូបការតាទស្សនំ។ តេនាហ **“ទាសការិកា តណ្ហាបិ តេសំ នត្ថី”**តិ។

ន វិកម្បន្តិ “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនា។

ឧទ្ធំ តិរិយំ អបាចីនន្តិ ឯត្ថ “ឧទ្ធំ វុច្ចតី”តិអាទិនា រូបមុខេន អត្តភាវំ គហេត្វា បវត្តោ បឋមនយោ។ កាលត្តយវសេន ធម្មប្បវត្តិំ គហេត្វា បវត្តោ ទុតិយនយោ។ ឋានវសេន សកលលោកធាតុំ គហេត្វា បវត្តោ តតិយនយោ។ **ពុទ្ធា**តិ ចត្តារិ សច្ចានិ ពុទ្ធវន្តោ។

សីហនាទសមោធានន្តិ សីហនាទានំ សំកលនំ។ លោកេ អត្តនោ ឧត្តរិតរស្សាភាវា **អនុត្តរា**។ ឧត្តរោ តាវ តិដ្ឋតុ បុរិសោ, សទិសោបិ តាវ នត្ថីតិ **អសទិសា**។ សកលម្បិ ភវំ ឧត្តរិត្វា **ភវបិដ្ឋេ ឋត្វា** វិមុត្តិសុខេន សុខិតត្តាទិវសេន ឯកវីសតិយាការេហិ **សីហនាទំ នទន្តិ**។

អរហន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទុតិយអរហន្តសុត្តវណ្ណនា

៧៧. សុទ្ធិកមេវាតិ សុទ្ធសំខិត្តពន្ធមេវ កត្វា។

ទុតិយអរហន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សីហសុត្តវណ្ណនា

៧៨. សីហោតិ បរិស្សយសហនតោ បដិបក្ខហននតោ ច “សីហោ’តិ លទ្ធនាមោ មិគាធិបតិ។ **ចត្តារោ**តិ ច សមានេបិ សីហជាតិកភាវេ វណ្ណវិសេសាទិសិទ្ធេន វិសេសេន ចត្តារោ សីហា។ តេ ឥទានិ នាមតោ វណ្ណតោ អាហារតោ ទស្សេត្វា ឥធាធិប្បេតសីហំ នានប្បការតោ វិភាវេតុំ **“តិណសីហោ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តិណភក្ខោ សីហោ **តិណសីហោ** បុរិមបទេ ឧត្តរបទលោបេន យថា “សាកបត្ថិវោ”តិ។ កាឡវណ្ណតាយ **កាឡសីហោ**។ តថា **បណ្ឌុសីហោ**។ តេនាហ **“កាឡសីហោ កាឡគាវិសទិសោ, បណ្ឌុសីហោ បណ្ឌុបលាសវណ្ណគាវិសទិសោ”**តិ។ រត្តកម្ពលស្ស វិយ កេសរោ កេសរកលាបោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **កេសរី**។ លាខារសបរិកម្មកតេហិ វិយ បាទបរិយន្តេហីតិ យោជនា។

កម្មានុភាវសិទ្ធអាធិបច្ចមហេសក្ខតាហិ **សព្ពមិគគណស្ស រាជា សុវណ្ណគុហតោ វា**តិអាទិ “សីហស្ស វិហារោ កិរិយា ឯវំ ហោតី”តិ កត្វា វុត្តំ។

សមំ បតិដ្ឋាបេត្វាតិ សព្ពភាគេហិ សមមេវ ភូមិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា។ **អាកឌ្ឍិត្វា**តិ បុរតោ អាកឌ្ឍិត្វា ។ **អភិហរិត្វា**តិ អភិមុខំ ហរិត្វា។ **សង្ឃាត**ន្តិ វិនាសំ។ វិសតិយន្តិកំ ឋានំ **ឧសភំ**។

សមសីហោតិ សមជាតិកោ សមភាគោ ច សីហោ។ **សមានោស្មី**តិ ទេសនាមត្តំ, សមប្បភាវតាយបិ ន ភាយតិ។ **សក្កាយទិដ្ឋិពលវតាយា**តិ “កេ អញ្ញេ អម្ហេហិ ឧត្តរិតរា, អថ ខោ មយមេវ មហាពលា”តិ ឯវំ ពលតិមាននិមិត្តាយ អហង្ការហេតុភូតាយ សក្កាយទិដ្ឋិយា ពលភាវេន។ **សក្កាយទិដ្ឋិបហីនត្តា**តិ សក្កាយទិដ្ឋិយា បហីនត្តា និរហង្ការត្តា អត្តសិនេហស្ស សុដ្ឋុ សមុគ្ឃាដិតត្តា **ន ភាយតិ**។

តថា តថាតិ សីហសទិសតាទិនា តេន តេន បការេន អត្តានំ កថេសីតិ វត្វា តមត្ថំ វិវរិត្វា ទស្សេតុំ “**សីហោតិ ខោ**”តិអាទិ វុត្តំ។

កតាភិនីហារស្ស លោកនាថស្ស ពោធិយា និយតភាវប្បត្តិយា ឯកន្តភាវីពុទ្ធភាវោតិ កត្វា “តីសុ បាសាទេសុ និវាសកាលេ, មគធរញ្ញោ បដិញ្ញាទានកាលេ, បាយាសស្ស បរិភុត្តកាលេ”តិអាទិនា អភិសម្ពោធិតោ បុរិមាវត្ថាបិ សីហសទិសំ កត្វា ទស្សិតា។ ភាវិនិ, ភូតោបចារោបិ ហិ លោកវោហារោ។ វិជ្ជាភាវសាមញ្ញតោ ភូតវិជ្ជា តតិយវិជ្ជាបិ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា បដិច្ចសមុប្បាទសម្មសនតោ តំ បុរេតរំ សិទ្ធំ វិបាកំ វិយ កត្វា អាហ “**តិស្សោ វិជ្ជា វិសោធេត្វា**”តិ។ អនុលោមបដិលោមតោ បវត្តញាណវសេន “**យមកញាណមន្ថនេនា**”តិ វុត្តំ។

តត្ថ វិហរន្តស្សាតិ អជបាលនិគ្រោធមូលេ វិហរន្តស្ស។ **ឯកាទសមេ ទិវសេ**តិ សត្តសត្តាហតោ បរំ ឯកាទសមេ ទិវសេ។ **អចលបល្លង្កេ**តិ ឥសិបតនេ ធម្មចក្កបវត្តនត្ថំ និសិន្នបល្លង្កេ។ តម្បិ ហិ កេនចិ អប្បដិវត្តិយធម្មចក្កបវត្តនត្ថំ និសជ្ជាតិ កត្វា វជិរាសនំ វិយ អចលបល្លង្កំ វុច្ចតិ។ **ឥមស្មិញ្ច បន បទេ**តិ “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, អន្តា”តិអាទិនយប្បវត្តេ ឥមស្មិំ សទ្ធម្មកោដ្ឋាសេ។ **ធម្មឃោសោ...បេ.... ទសសហស្សិលោកធាតុំ បដិច្ឆាទេសិ** “សព្ពត្ថ បិតា សុណន្តូ”តិ អធិដ្ឋានេន។ **សោឡសហាការេហី**តិ “ទុក្ខបរិញ្ញា, សមុទយប្បហានំ, និរោធសច្ឆិកិរិយា, មគ្គភាវនា”តិ ឯវំ ឯកេកស្មិំ មគ្គេ ចត្តារិ ចត្តារិ កត្វា សោឡសហិ អាការេហិ។

វុត្តោយេវ, ន ឥធ វត្តព្ពោ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា ច អបរេហិបិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោតិ អារភិត្វា **ឧទានដ្ឋកថា**ទីសុបិ (ឧទា. អដ្ឋ. ១៨; ឥតិវុ. ៣៨) តថាគតបទស្ស អត្ថោ វុត្តោ ឯវ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ ។ យទិបិ ភគវា ន ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នមត្តោវ អភិសម្ពុទ្ធោ ជាតោ, តថាបិ តាយ និសជ្ជាយ និសិន្នោវ បនុជ្ជ សព្ពបរិស្សយំ អភិសម្ពុទ្ធោ ជាតោ។ តថា ហិ តំ “អបរាជិតបល្លង្ក”ន្តិ វុច្ចតិ។ តស្មា “**យាវ ពោធិបល្លង្កា វា**”តិ វត្វា តេន អបរិតុស្សន្តោ “**យាវ អរហត្តមគ្គញាណា វា**”តិ អាហ។

ឥតិ រូបន្តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ និទស្សនត្ថោ។ តេន រូបំ សរូបតោ បរិមាណតោ បរិច្ឆេទតោ ទស្សិតន្តិ អាហ “**ឥទំ រូប**”ន្តិអាទិ។ “ឥទំ រូប”ន្តិ ហិ ឥមិនា ភូតុបាទាយភេទរូបំ សរូបតោ ទស្សិតំ។ **ឯត្តកំ រូប**ន្តិ ឥមិនា តំ បរិមាណតោ ទស្សិតំ។ តស្ស ច បរិមាណស្ស ឯកន្តភាវទស្សនេន “**ន ឥតោ ភិយ្យោ រូបំ អត្ថី**”តិ វុត្តំ។ **សភាវតោ**តិ សលក្ខណតោ។ **សរសតោ**តិ សកិច្ចតោ។ **បរិយន្តតោ**តិ បរិមាណបរិយន្តតោ។ **បរិច្ឆេទតោ**តិ យត្តកេ ឋានេ តស្ស បវត្តិ, តស្ស បរិច្ឆេទនតោ។ **បរិច្ឆិន្ទនតោ**តិ បរិយោសានប្បត្តិតោ។ **តំ សព្ពំ ទស្សិតំ ហោតិ** យថាវុត្តេន វិភាគេន។ **អយំ រូបស្ស សមុទយោ នាមា**តិ អយំ អាហារាទិ រូបស្ស សមុទយោ នាម។ តេនាហ “**ឯត្តាវតា**”តិអាទិ។ **អត្ថង្គមោ**តិ និរោធោ។ “អាហារសមុទយា អាហារនិរោធា”តិ ច អសាធារណមេវ គហេត្វា សេសេ អាទិ-សទ្ទេន សង្គណ្ហាតិ។

បណ្ណាសលក្ខណបដិមណ្ឌិតន្តិ បណ្ណាសឧទយព្ពយលក្ខណវិភូសិតំ សមុទយត្ថង្គមគហណតោ។ **ខីណាសវត្តា**តិ អនវសេសំ សាវសេសញ្ច អាសវានំ បរិក្ខីណត្តា។ អនាគាមីនម្បិ ហិ ភយំ ចិត្តុត្រាសោ ច ន ហោតីតិ។ **ញាណសំវេគោ** ភយតូបដ្ឋានញាណំ។ **ឥតរេសំ បន ទេវាន**ន្តិ អខីណាសវេ ទេវេ សន្ធាយ វទតិ។ **ភោតិ ធម្មាលបនមត្ត**ន្តិ វាចសិកំ តថាលបនមត្តំ។

ចក្កន្តិ សត្ថុ អាណាចក្កំ, តំ បន ធម្មតោ អាគតន្តិ **ធម្មចក្កំ**។ តត្ថ អរិយសាវកានំ បដិវេធធម្មតោ អាគតន្តិ **ធម្មចក្កំ**។ ឥតរេសំ ទេសនាធម្មតោ អាគតន្តិ **ធម្មចក្កំ**។ ទុវិធេបិ ញាណំ បធានន្តិ ញាណសីសេន វុត្តំ “**បដិវេធញាណម្បិ ទេសនាញាណម្បី**”តិ។ ឥទានិ តំ ញាណទ្វយំ សរូបតោ ទស្សេតុំ “**បដិវេធញាណំ នាមា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មា ចស្ស ញាណស្ស សុប្បដិវិទ្ធត្តា ភគវា តានិ សដ្ឋិ នយសហស្សានិ វេនេយ្យានំ ទស្សេតុំ សមត្ថោ អហោសិ, តស្មា តានិ សដ្ឋិ នយសហស្សានិ តេន ញាណេន សទ្ធិំយេវ សិទ្ធានីតិ កត្វា ទស្សេន្តោ

“**សន្ធិយា ច នយសហស្សេហិ បដិវិជ្ឈី**”តិ អាហ។ **តិបរិវដ្ដន្តិ** ឥទំ ទុក្ខន្តិ ច, បរិញ្ញេយ្យន្តិ ច, បរិញ្ញាតន្តិ ច ឯវំ តិបរិវដ្ដំ, តំយេវ **ទ្វាទសាការំ។ តន្តិ** ទេសនាញាណំ **បវត្តេតិ ឯស** ភគវា។ **អប្បដិបុគ្គលោតិ** បតិនិធិភូតបុគ្គលរហិតោ។ **ឯកសទិសស្សាតិ** និប្ពិការស្ស។

សីហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ខជ្ជនីយសុត្តវណ្ណនា

៧៩. វិបស្សនាវសេនាតិ ឯតរហិ រូបវេទនាទយោ អនុស្សរិត្វា “បុព្ពេបាហំ ឯវំវេទនោ អហោសិ”ន្តិ អតីតានំ រូបវេទនាទីនំ បច្ចុប្បន្នេហិ វិសេសាភាវទស្សនា វិបស្សនា, តស្សា វិបស្សនាយ វសេន។ យ្វាយំ “ន ឥទំ អភិញ្ញាវសេនា”តិ បដិក្ខេបោ កតោ, តស្ស ការណំ ទស្សេន្តោ “**អភិញ្ញាវសេន ហី**”តិអាទិមាហ។ **ខន្ធបដិពទ្ធា** នាម គោត្តវណ្ណាហារាទយោ។ **ឯវំ អនុស្សរន្តោតិ** យថាវុត្តវិបស្សនាវសេន អនុស្សរន្តោ។ សភាវធម្មានំ ឯវំ អនុស្សរណស្ស វុត្តត្តា “**សុញ្ញតាបព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។

យស្មា តេ ឯវំ រូបាទយោ នេវ អត្តា, ន អត្តនិយា អសារា អនិស្សរា, តស្មា តតោ សុញ្ញា, តេសំ ភាវោ **សុញ្ញតា**, តស្សា **លក្ខណំ** រុប្បនាទិកំ **ទស្សេតុំ**។

កិញ្ចាតិ ហេតុអត្ថជោតកេ ការណេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ “**កិញ្ចាតិ ការណបុច្ឆា, កេន ការណេន រូបំ វទេថា**”តិ។ **ឯតន្តិ** ឯតំ ភូតុបាទាយភេទំ ធម្មជាតំ។ **កេន ការណេន រូបំ នាមាតិ** កឹ ការណំ និស្សាយ រូបន្តិ វុច្ចតីតិ អត្ថោ។ **ការណុទ្ទេសោតិ** ការណស្ស ឧទ្ទិសនំ។ **រុប្បតីតិ** ឯត្ថ **រូបំ** នាម សីតាទិវិរោធិបច្ចយសន្និបាតេន វិសទិសុប្បត្តិ។ តេនាហ “**សីតេនបី**”តិអាទិ។ **បព្ពតបាទេតិ** ចក្កវាឡបព្ពតបាទេ, សោ បន តត្ថ អច្ចុគ្គតោ បាការោ វិយ ឋិតោ។ តថា ហិ តត្ថ សត្តា ឱលម្ពន្តា តិដ្ឋន្តិ។ **ហត្ថបាសាគតាតិ** ហត្ថបាសំ អាគតា ឧបាគតា។ **តត្ថាតិ** តស្មិំ ហត្ថបាសាគតេ សត្តេ។ **ឆិជ្ជិត្វាតិ** មុច្ឆាបត្តិយា មុច្ឆិត្វា, អង្គបច្ចង្គឧច្ឆេទវសេន វា បរិច្ឆិជ្ជិត្វា។ **អច្ចន្តខារេ ឧទកេតិ** អាតបសន្តាបាភាវេន អតិសីតភាវមេវ សន្ធាយ អច្ចន្តខារតា វុត្តា សិយា។ ន ហិ តំ កប្បសណ្ឋានឧទកំ សម្បត្តិករមហាមេឃវុដ្ឋំ បថវីសន្ធារកំ កប្បវិនាសឧទកំ វិយ ខារំ ភវិតុំ អរហតិ, តថា សតិ បថវីបិ វិលីយេយ្យាតិ។ **មហីសករដ្ឋំ** នាម ហិមវន្តបទេសេ ឯកំ រដ្ឋំ។

អវីចិមហានិរយេតិ សឧស្សទំ អវីចិនិរយំ វុត្តំ។ **គង្គាបិដ្ឋេតិ** គង្គាតីរេ។

សរន្តា គច្ឆន្តីតិ សរីសបបទស្ស អត្ថំ វទតិ។ **ឯតន្តិ** រុប្បនំ។ យថា កឋិនតា បថវិយា បច្ចត្តលក្ខណំ, ឯវំ រុប្បនំ រូបក្ខន្ធស្ស បច្ចត្តលក្ខណំ, សភាវភូតលក្ខណន្តិ អត្ថោ។

បុរិមសទិសន្តិ បុរិមេ រូបក្ខន្ធេ វុត្តេន សទិសំ។ តំ “កិន្តិ ការណបុច្ឆា”តិអាទិនា **វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ សុខំ** ឥដ្ឋារម្មណំ។ **សុខាទីនំ** វេទនានំ។ **បច្ចយតោតិ** អារម្មណបច្ចយតោ។ **អយមត្ថោតិ** “សុខារម្មណំ សុខន្តិ វុច្ចតី”តិ អយមត្ថោ។ ឧត្តរបទលោបេន ហេស និទ្ទេសោ។ **វេទយតីតិ** អនុភវតិ។ **វេទយិតលក្ខណាតិ** អនុភវនលក្ខណា។

នីលបុប្ផេតិ នីលវណ្ណបុប្ផេ។ **វត្ថេ វាតិ** នីលវត្ថេ។ **វា**-សទ្ទេន វណ្ណធាតុអាទី សង្គណ្ហាតិ។ **អប្បនំ វា** ឈានំ **វាបេន្តោ។ ឧប្បជ្ជនសញ្ញាបីតិ** យំ កិញ្ចិ នីលំ រូបាយតនំ អារព្ភ ឧប្បជ្ជនសញ្ញាបិ, យា បកិណ្ណកសញ្ញាតិ វុច្ចតិ។

រូបត្តាយាតិ រូបភាវាយ។ **យាគុមេវាតិ** យាគុភាវិនមេវ វត្ថុំ។ **យាគុត្តាយ** យាគុភាវាយ។ **បចតិ នាម** បុគ្គលោ។ **ឯវន្តិ** យថា យាគុអាទិវត្ថុំ បុរិសោ យាគុអាទិអត្ថាយ បចតិ និប្ផាទេតិ, អយំ ឯវំ រុប្បនាទិសភាវេ ធម្មសមូហេ យថាសកំ បច្ចយេហិ អភិសង្ខរិយមានេ ចេតនាបធានោ ធម្មសមូហោ បវត្តនត្ថំ វិសេសបច្ចយោ ហុត្វា តេ អភិសង្ខរោតិ និរោបេតិ និព្ពត្តេតិ។ តេនាហ “**បច្ចយេហី**”តិអាទិ។ **រូបមេវាតិ** រូបសភាវមេវ, ន អញ្ញំ សភាវំ។ **អភិសង្ខរោតីតិ** ឥតរេហិ បច្ចយធម្មេហិ អធិកំ សុដ្ឋុ បច្ចយតំ ករោតិ។ “ឧបគច្ឆតិ យាបេតិ អាយូហតី”តិ តស្សេវ វេវចនានិ។ អភិសង្ខរណមេវ ហិ អាយូហនាទីនិ។ **និព្ពត្តេតីតិ** តេសំ ធម្មានំ រុប្បនាទិភាវេន និព្ពត្តិយា បច្ចយោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **ចេតយិតលក្ខណស្ស សង្ខារស្សាតិ** ឥទំ សង្ខារក្ខន្ធធម្មានំ ចេតនាបធានត្តា វុត្តំ។ តថា ហិ ភគវា សុត្តន្តភាជនីយេ សង្ខារក្ខន្ធំ វិភជន្តេន ចេតនាវ វិភត្តា។

វាតិង្គណំ ព្រហតិផលំ។ **ចតុរស្សវល្លីតិ** តិវុតាលតា។ **អខារិកន្តិ** ខាររសរហិតំ, តំ បន បណ្ណផលាទិ។ យត្ថ លោណរសោ អធិកោ, តំ **លោណិកន្តិ** អាហ “**លោណយាគូ**”តិអាទិ។ **អម្ពិលាទិភេទំ** រសំ។

អាការសណ្ឋានគហណវសេនាតិ នីលបីតាទិអាការគហណវសេន ចេវ វដ្ដចតុរស្សាទិសណ្ឋានគហណវសេន ច។ **វិនាបិ អាការសណ្ឋានា**តិ អាការសណ្ឋានេហិ វិនា, តេ បបេត្វាបិ។ **បច្ចត្តភេទគហណវសេនា**តិ តស្ស តស្ស អារម្មណស្ស បភេទគហណវសេន។ **អសម្មោហតោ**តិ យាថាវតោ។ **វិសេសោ** វិសេសត្ថទីបនតោ, **អវិសេសោ** អយំ ធម្មោ អវិសេសទីបនតោ។ តេនាហ “**វិសេសោ វេទិតព្ពោ**”តិ។ ជាននញ្ហិ អវិសិដ្ឋំ, តំ សមាសបទតោ ឧបសគ្គា វិសេសេន្តិ។ តថា ហិ សញ្ជាននបទំ បច្ចភិញ្ញាណនិមិត្តំ អាការគហណមត្តំ ពោធេតិ, វិជាននបទំ តតោ វិសិដ្ឋ វិសយគហណំ ។ បជាននបទំ បន តតោបិ វិសិដ្ឋតរំ បការតោ អវពោធំ ពោធេតិ។ តេនាហ “**តស្សាបី**”តិអាទិ។ **អារម្មណសញ្ជាននមត្តមេវា**តិ នីលាទិភេទស្ស អារម្មណស្ស សល្លក្ខណមត្តមេវ។ អវធារណេន លក្ខណបដិវេធត្តំ និវត្តេតិ។ តេនាហ “**អនិច្ច**”ន្តិអាទិ។ ញាណសម្បយុត្តចិត្តេហិ វិបស្សន្តស្ស វិបស្សនាយ ប គុណភាវេ សតិ ញាណវិប្បយុត្តេន ចិត្តេនបិ វិបស្សនា ហោតិយេវាតិ អាហ “**អនិច្ចាទិវសេន លក្ខណបដិវេធញ្ច បាបេតី**”តិ។ **បដិវេធ**ន្តិ ច ឧបលទ្ធិមេវ វទតិ, ន បដិវិជ្ឈនំ។ តេនាហ “**ឧស្សក្កិត្វា បនា**”តិអាទិ។ **ឧស្សក្កិត្វា**តិ ឧស្សក្កាបេត្វា មគ្គបាតុភាវម្បិ បាបេតិ អសម្មោហសភាវត្តា។ យថា លក្ខណបដិវេធកាលេ សញ្ជានន លក្ខណវសេន សញ្ញាណអនុរូបវសេនេវ បវត្តំ, ឯវំ វិញ្ញាណវិជាននវសេន វាយំ អនុរូបវសេនេវ បវត្តតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឥទានិ តមត្ថំ ហេរញ្ញិកាទិឧបមាយ វិភាវេតុំ “**យថា ហី**”តិអាទិមាហ។ ហិរញ្ញំ វុច្ចតិ កហាបណំ, ហិរញ្ញជាននេ និយុត្តោ **ហេរញ្ញិកោ**។ លោកវោហារេ អជាតា អសញ្ជាតា ពុទ្ធិ ឯតស្សាតិ **អជាតពុទ្ធិ**, ពាលទារកោ។ វោហារកុសលោ គាមវាសី បុរិសោ **គាមិកបុរិសោ**។ ឧបភោគបរិភោគារហត្តា **ឧបភោគបរិភោគំ**។ តម្ពកំសមយត្តា **កូដោ**។ មហាសារត្តា **ឆេកោ**។ អឌ្ឍសារត្តា **ករដោ**។ និហីនសារត្តា **សណ្ហោ**។ ឯត្ថ ច យថា ហេរញ្ញិកោ កហាបណំ ចិត្តាទិភាវតោ ឧទ្ធំ កូដាទិភាវំ រូបទស្សនាទិវសេន ឧប្បត្តិដ្ឋានតោបិ ជានន្តោ អនេកាការតោ ជានាតិ, ឯវំ បញ្ញា អារម្មណំ នានប្បការតោ ជានាតិ បដិវិជ្ឈតិ, តាយ សទ្ធឹ បវត្តមានវិញ្ញាណម្បិ យថាវិសយំ អារម្មណំ ជានាតិ។

ឯវំ ស្វាយំ នេសំ ជាននេ វិសេសោ អញ្ញេសំ អវិសយោ, ពុទ្ធានំ ឯវ វិសយោតិ ឥទំ វិសេសំ មិលិន្ទបញ្ហេន វិភាវេតុំ “**តេនាហា**”តិអាទិមាហ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អត្តសុញ្ញានំ សភាវធម្មានំ ធម្មមត្តតាយ កថិតត្តា “**អនត្តលក្ខណំ កថេត្វា**”តិ វុត្តំ។ ហេដ្ឋិមមគ្គា ច យទិ អធិគតា, អរហត្តស្ស អនធិគតត្តា “**ឯកទេសមត្តេនា**”តិ វុត្តំ, តំ អនិច្ចលក្ខណំ ទស្សេតុំ ឥទំ បព្ពមារទ្ធំ, ឥតរានិ ទ្វេ លក្ខណានិ តស្ស បរិហារភាវេនាតិ អធិប្បាយោ។

យស្មា បនេត្ថ “តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ”តិអាទិទេសនាយ តីសុ លក្ខណេសុ ឥទមេវ បធានភាវេន ទស្សិតំ, ឥទំ អប្បធានភាវេនាតិ ន សក្កា វត្តុំ, តស្មា “**តីណិ លក្ខណានិ សមោធានេត្វា ទស្សេតុម្បី**”តិ វុត្តំ។ **អបចិនាតី**តិ អបចយគាមិធម្មេ និវត្តេតិ ឯកំសតោ អបចយគាមិបដិបទាយ បរិបូរណតោ។ តេនាហ “**នោ អាចិនាតី**”តិអាទិ។ **វដ្ដំ វិនាសេតី**តិ វិធមតិ អទស្សនំ គមេតិ។ **នេវ ចិនាតី**តិ ន វឌ្ឍេតិ។ **តទេវា**តិ តំ វដ្ដំ ឯវ។ **វិស្សជ្ជេតី**តិ ឆឌ្ឌេតិ។ **វិកិរតី**តិ វិទ្ធំសេតិ។ **វិធូបេតី**តិ វដ្ដត្តយសង្ខាតំ អគ្គិក្ខន្ធំ វិគតធូមំ វិគតសន្តាបំ ករោតីតិ អត្ថោតិ អាហ “**និព្ពាបេតី**”តិ។

ឯវំ បស្សន្តិអាទិ អនាគាមិផលេ ឋិតស្ស អរិយសាវកស្ស អគ្គមគ្គផលាធិគមាយ ទេសនាតិ អធិប្បាយេនាហ “**វដ្ដំ វិនាសេត្វា ឋិតំ មហាខីណាសវំ ទស្សេតុម្បី**”តិ។ ខីណាសវស្ស អនាគតភាវទស្សនំយេវ, សព្ពា ចាយំ ហេដ្ឋិមា ទេសនា សុទ្ធវិបស្សនាកថា, សហបឋមមគ្គា វា សហវិជ្ជូបមជម្មា វា វិបស្សនាកថាតិ ទស្សេន្តោ “**ឯត្តកេន ឋានេនា**”តិអាទិមាហ។

នមស្សន្តិយេវ មហតា គារវពហុមានេន។ តេនាហ “**នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ**”តិអាទិ។ តត្ថ និទស្សនំ ទស្សេន្តោ “**អាយស្មន្តំ នីតត្ថេរំ វិយា**”តិ វត្វា តមត្ថំ វិភាវេតុំ “**ថេរោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ខុរគ្គេយេវា**តិ កេសោរោបនត្ថំ ខុរធារាយ អគ្គេ សីសេ ឋបិតេ តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានមុខេន ភាវនំ អនុយុញ្ជន្តោ **អរហត្តំ បត្វា។ ព្រហ្មវិមានា**តិ ព្រហ្មានំ និវាសភូតា វិមានា។

ខជ្ជនីយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បិណ្ឌោល្យសុត្តវណ្ណនា

៨០. អបករិយតិ ឯតេនាតិ **អបករណំ**, បទំ។ អបករណំ បករណំ ការណន្តិ អត្ថោ ឯកំ។ តេនាហ “**កិស្មិញ្ចិទេវ ការណេ**”តិ។ **នីហរិត្វា**តិ អត្តនោ សមីបចារភាវតោ អបនេត្វា។ តថាករណញ្ច ឯវមេតេ ឯត្តកម្បិ អប្បដិរូបំ អកត្វា អាយតឹ សម្មា បដិបជ្ជិស្សន្តីតិ។ **លទ្ធពលា**តិ លទ្ធញាណពលា។

ឯកទ្វីហិកាយាតិ ឯកេកស្ស ចេវ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នញ្ច ឦហិកា គតិ ឧបសង្កមនា ឯកទ្វីហិកា។ តេនាហ “**ឯកេកោ ចេវ ទ្វេ ទ្វេ ច ហុត្វា**”តិ។ បុថុជ្ជនានំ សមុទិតានំ នាម កិរិយា តាទិសីបិ សិយាតិ វុត្តំ “**កេឡិម្បិ ករេយ្យុ**”ន្តិ។ បរិកប្បនវសេន សម្មាសម្ពុទ្ធំ ឧទ្ទិស្ស បេសលា ភិក្ខូបិ ឯវំ ករោន្តីតិ។

យុគន្ធរបព្ពតាទីនំ អន្តរេ សីទន្តរំ សមុទ្ទំ នាម។ តត្ថ កិរ វាតោ ន វាយតិ, បតិតំ យំ កិញ្ចិបិ សីទន្តរនទិយំ វិលីយន្តា សីទន្តេវ, តស្មា តំ បរិវារេត្វា ឋិតា យុគន្ធរាទយោបិ សីទបព្ពតា នាម។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**សីទន្តរេ សន្និសិន្នំ មហាសមុទ្ទំ វិយា**”តិ។ **អាហារហេតូ**តិ អាមិសហេតុ សប្បិតេលាទិនិមិត្តំ, តេសំ បណាមនា។

បច្ឆិមន្តិ និហីនំ។ តេនាហ “**លាមក**”ន្តិ, លាមកន្តោ ឥធាធិប្បេតោ –

> “មិគានំ កោដ្ឋុកោ អន្តោ, បក្ខីនំ បន វាយសោ;
> ឯរណ្ឌោ អន្តោ រុក្ខានំ, តយោ អន្តា សមាគតា”តិ។ –

អាទីសុ (ជា. ១.៣.១៣៥) វិយ។ **ឧលតី**តិ អភិចរតិ។ អភិសបន្តិ ឯតេនាតិ **អភិសាបោ**។ អភិសាបវត្ថុ **បិណ្ឌោល្យំ**។ អត្ថោ ផលំ វសោ ឯតស្សាតិ អត្ថវសំ, ការណំ, តម្បិ តេសុ អត្ថិ, តត្ថ និយុត្តាតិ **អត្ថវសិកា**។

អន្តោ ហទយស្ស អព្ភន្តរេ **អនុបវិដ្ឋា** សោកវត្ថុហិ។

អភិជ្ឈាលុតាតិ អភិជ្ឈាយនសីលោ។ អភិណ្ហប្បវត្តិយា ចេវ ពហុលភាវេន ច **ពាហុលរាគោ**។ **បូតិភាវេនា**តិ កុថិតភាវេន។ ព្យាបាទោ ហិ ឧប្បជ្ជមានោ ចិត្តំ អបគន្ធំ ករោតិ, ន សុចិមនុញ្ញភាវំ។ **ភត្តនិក្ខិត្តកាកោ វិយា**តិ ឥទំ ភត្តង្គានស្ស អសរណេន កាកស្ស នដ្ឋសតិតា បញ្ញាយតីតិ កត្វា វុត្តំ, ន ភត្តនិក្ខិត្តតាយ។ **អសណ្ឋិតោ**តិ អសណ្ឋិតចិត្តោ។ **កដ្ឋត្ត**ន្តិ កដ្ឋេន កត្តព្ពកិច្ចំ។

ជាបរិតក្កេហិ កតោ, តស្មា តេ អនវសេសតោ បហាតព្ពាតិ **ទស្សេនត្តំ**។ ទ្វិន្នំ វុត្តត្តា ឯកោ បុព្ពភាគោ, ឥតរោ មិស្សកោតិ វត្តំ យុត្តន្តិ អធិប្បាយេន “**ឯត្ថ ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯវំ តំ ភាវេន្តស្ស និរុជ្ឈន្តិ ឯវាតិ ឯកេកមិស្សកតាវសេន គហេតព្ពន្តិ បោរាណា។ ឧបរិ តិបរិវដ្ដទេសនាយ អនិមិត្តសមាធិយេវ ទីបិតោ។ តេនាហ “**យាវញ្ចិទ**”ន្តិ។ **និទ្ទោសោ**តិ វីតរាគាទិនា និទ្ទោសោ។

បិណ្ឌោល្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បាលិលេយ្យសុត្តវណ្ណនា

៨១. បរិយាទិណ្ណរូបចិត្តាតិ រាគាទីហិ បរិយាទិយិត្វា ខេបេត្វា គហិតចិត្តា។

ភគវតោ ចារោ វិទិតោ បរិចយវសេន។ **សត្ថា បរិភោគំ ករោតិ** អនុគ្គណ្ហន្តោ “ឯវំ ហិស្ស ទុក្ខតិមោក្ខោ ភវិស្សតី”តិ។ **អញ្ញត្រា**តិ វិនា។

នាគេនាតិ ពុទ្ធនាគេន អង្កុសរហិតេន។ តតោ ឯវ ឧជុភូតេន **ចិត្តេន។ ឦសាទន្តស្ស** នង្គលសទិស ទន្តស្ស ហត្ថិនោ ឯវំ ចិត្តំ សមេតិ។ តត្ថ ការណមាហ “**យទេកោ រមតី វនេ**”តិ។ ឯតេន កាយវិវេកេន រតិសាមញ្ញំ វទតិ។

អត្តនោ ធម្មតាយាតិ បកតិយា សយមេវ។

អាសវានំ ខយោតិ ឥធ អរហត្តំ អធិប្បេតំ, តំ បន អគ្គមគ្គានន្តរមេវាតិ អាហ “**មគ្គានន្តរំ អរហត្តផល**”ន្តិ។ វិចយោ ទេសនាបញ្ញា អធិប្បេតា, សា ច អនេកធា បវត្តា ឯវាតិ វុត្តំ “**វិចយសោ**”តិ, អនេកក្ខត្តុំ បវត្តមានាបិ វិចយោ ឯវាតិ កត្វា “**វិចយេនា**”តិ អត្ថោ វុត្តោ។ **សាសនធម្មោ**តិ សីលក្ខន្ធាទិបរិទីបនោ បរិយត្តិធម្មោ។ **បរិវីតក្កោ ឧទបាទិ** “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិអាទិនា, ឯវំ កោដ្ឋាសតោ

បរិច្ឆិជ្ជ ទេសិតេ មយា ធម្មេ កតមស្ស ជាននស្ស អន្តរា អាសវានំ ខយោ ហោតីតិ ឯកច្ចស្ស កង្ខា ហោតិយេវាតិ អធិប្បាយោ។ ទិដ្ឋិ ឯវ សមនុបស្សនា **ទិដ្ឋិសមនុបស្សនា។ ទិដ្ឋិសង្ខារោ**តិ ទិដ្ឋិបច្ចយោ សង្ខារោ។ តតោ ឯវ តណ្ហាបច្ចយោ ហោតីតិ វុត្តំ “**តតោជោ សោ សង្ខារោ**”តិ។ **តតោ តណ្ហាតោ សោ សង្ខារោ ជាតោ**តិ ចតូសុ ឯស ទិដ្ឋិសង្ខារោ ទិដ្ឋុបនិស្សយោ សង្ខារោ ជាយតិ។ **អវិជ្ជាសម្ផស្សោ**តិ អវិជ្ជាសម្បយុត្តសម្ផស្សោ។ ឯវ មេត្ថ ភគវា សឡាយតននាមរូបវិញ្ញាណានិ សង្ខារបក្ខិកានេវ កត្វា ទស្សេតិ។

ឯត្តកេ ឋានេតិ “ឥធ ភិក្ខវេ អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ”តិអាទឹ កត្វា យាវ “ន មេ ភវិស្សតី”តិ ឯត្តកេ ឋានេ។ **គហិតគហិតទិដ្ឋិន្តិ** សក្កាយទិដ្ឋិយា “សោ អត្តា, សោ លោកោ”តិអាទិនា បវត្តំ សស្សតទិដ្ឋឹ, នោ ចស្សំ, នោ ច មេ សិយា”តិអាទិនា បវត្តំ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិន្តិ តថា តថា គហិតទិដ្ឋឹ។ “ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, សោបិ សង្ខារោ អនិច្ចោ”តិអាទិទេសនាយ **វិស្សជ្ជាបេន្តោ អាគតោ**។ តត្ថ តត្ថេវាស្ស ឧប្បន្នទិដ្ឋិវិវេចនតោ ឥមិស្សា ទេសនាយ **បុគ្គលជ្ឈាសយេន** បវត្តិតតា វេទិតព្ពា, តេវីសតិយា ឋានេសុ អរហត្តបាបនេន **ទេសនាវិលាសោ។ តតោជោ សោ សង្ខារោ**តិ តតោ វិចិកិច្ឆាយ បច្ចយភូតតណ្ហាតោ ជាតោ វិចិកិច្ឆាយ សម្បយុត្តោ សង្ខារោ។ យទិ សហជាតាទិបច្ចយវសេន តតោ តណ្ហាតោ ជាតោតិ តតោជោ សង្ខារោតិ វុច្ចេយ្យ, ឥទមយុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ “**តណ្ហាសម្បយុត្ត...បេ.... ជាយតី**”តិ ចោទេតិ។ ឥតរោ ឧបនិស្សយកោដិ ឥធាធិប្បេតាតិ ទស្សេន្តោ “**អប្បហីនត្តា**”តិ វត្វា “**យស្ស ហី**”តិអាទិនា តមត្ថំ វិវរតិ។ ន ហិ តណ្ហាយ វិចិកិច្ឆា សម្បវតិ។ យទិ អសតិ សហជាតកោដិយា ឧបនិស្សយកោដិយា តណ្ហាបច្ចយា វិចិកិច្ឆាយ សម្ភវោ ឯវ។ **ទិដ្ឋិយាបី**តិ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយាបិ។ តេនាហ “**ចតូសុ ហី**”តិអាទិ។ វីសតិ សក្កាយទិដ្ឋិយោ សស្សតទិដ្ឋិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆញ្ច បក្ខិបិត្វា បច្ចេកំ អនិច្ចតាមុខេន វិបស្សនំ ទស្សេត្វា អរហត្តំ បាបេត្វា ទេសនា និដ្ឋាបិតាតិ អាហ “**តេវីសតិយា ឋានេសូ**”តិអាទិ។

បាលិលេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បុណ្ណមសុត្តវណ្ណនា

៨២. ទិស្សតិ អបទិស្សតីតិ **ទេសោ**, ការណំ, តញ្ច ខោ ញាបកំ ទដ្ឋព្ពំ។ យញ្ហិ សោ ជានិតុកាមោ វុប្បន្នាទិសភាវំ, បឋមំ បន សព្ពំ បុច្ឆិត្វា បុន តស្ស វិសេសោ បុច្ឆិតព្ពោតិ បឋមំ “**ឥមេ នុ ខោ**”តិអាទិនា បុច្ឆំ ករោតិ, ឥធាបិ ច សោ វិសេសោ ឯវ តស្ស ភិក្ខុនោ អន្តន្តិ ទស្សេតិ។ **អជានន្តោ វិយ បុច្ឆតិ** តេសំ ហេតុន្តិ អធិប្បាយោ។

តណ្ហាឆន្ទមូលកា បភវត្តា។ **បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា**តិ ឯត្ថ វិសេសតោ តណ្ហុបាទានស្ស គហណំ ឥតរស្ស តគ្គហណេនេវ គហិតំ តទវិនាភាវតោតិ ឆន្ទរាគោ ឯវ ឧទ្ធដោ។ **ឥទ**ន្តិ តប្បញ្ហបដិក្ខិបនំ។ យទិបិ ខន្ធា ឧបាទានេហិ អសហជាតាបិ ហោន្តិ ឧបាទានស្ស អនារម្មណភូតាបិ, ឧបាទានំ បន តេហិ សហជាតមេវ, តទារម្មណញ្ច ហោតិយេវាតិ ទស្សេតិ។ ន ហិ អសហជាតំ អនារម្មណញ្ច ឧបាទានំ អត្ថីតិ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិវរិត្វា ទស្សេតុំ “**តណ្ហាសម្បយុត្តស្មិ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ **អារម្មណតោ**តិ អារម្មណករណតោ។ “ឯវំរូបោ សិយ”ន្តិ ឯវំបវត្តស្ស ឆន្ទរាគស្ស “ឯវំវេទនោ សិយ”ន្តិ ឯវំបវត្តិយា អភាវតោ តត្ថ តត្ថេវ នានសង្ខារា ភិជ្ជន្តិ, តស្មា រូបវេទនារម្មណានំ ឆន្ទរាគាទីនំ អភាវតោ អត្ថេវ **ឆន្ទរាគវេមត្តតា**។ ឆន្ទរាគស្ស បហានាទិវសេន ឆន្ទរាគបដិសំយុត្តស្ស អបុច្ឆិតត្តា, “**អនុសន្ធិ ន ឃដិយតី**”តិ វុត្តំ។ **កិញ្ចាបិ ន ឃដិយតី**តិ អញ្ញាស្សេវ បុច្ឆិតត្តា, តថាបិ **សានុសន្ធិការ បុច្ឆា** , តតោ ឯវ **សានុសន្ធិកំ វិស្សជ្ជនំ**។ តត្ថ ការណមាហ “**តេសំ តេស**”ន្តិអាទិនា។ តេន អជ្ឈាសយានុសន្ធិវសេន សានុសន្ធិកានេវ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានីតិ ទស្សេតិ។

បុណ្ណមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ខជ្ជនីយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ថេរវគ្គោ

១. អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

៨៣. **បដិច្ចា**តិ និស្សាយំ កត្វា។ “ឯសោហមស្មី”តិ ទិដ្ឋិគ្គាហោ, “សេយ្យោហមស្មី”តិ មានគ្គាហោ ច តណ្ហាវសេនេវ ហោន្តីតិ តណ្ហាបិ តថាបវត្តិយា បច្ចយភូតា តថាបវត្តិ ឯវាតិ វុត្តំ “**អស្មីតិ ឯវំ បវត្តំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចត្តយំ ហោតី**”តិ។ ទហរសទ្ទោ ពាលទារកេបិ បវត្តតីតិ តតោ វិសេសនត្ថំ “**យុវា**”តិ វុត្តំ។ យុវាបិ ឯកោ

អមណ្ឌនសីលោតិ តតោ វិសេសនត្ថំ “**មណ្ឌនកជាតិកោ**”តិ វុត្តំ។ តេន មុខនិមិត្តបច្ចវេក្ខណស្ស សព្ភាវំ ទស្សេតិ។ **តន្តិ** អាទាសមណ្ឌលំ ឱលោកយតោ។ **បរមុខំ ហុត្វា បញ្ញាយេយ្យាតិ** យទិ បុរត្ថិមទិសាភិមុខំ ហុត្វា ឋិតំ, មុខនិមិត្តម្បិ បុរត្ថិមទិសាភិមុខមេវ ហុត្វា បញ្ញាយេយ្យាតិ អត្ថោ។ យទិបិ បរស្ស សទិសស្ស មុខំ ភវេយ្យ, តថាបិ កាចិ អសទិសតា ភវេយ្យាតិ វុត្តំ “**វណ្ណាទីហិ អសទិសំ ហុត្វា បញ្ញាយេយ្យា**”តិ។ **និភាសរូបន្តិ** បដិភាសរូបំ។ និភាសរូបំ តាវ កំសាទិមយេ បភស្សរេ មណ្ឌលេ បញ្ញាយតុ, ឧទកេ បន កថន្តិ “**កេន ការណេនា**”តិ បុច្ឆតិ។ តតោ “**មហាភូតានំ វិសុទ្ធតាយា**”តិ វទន្តោ តត្ថាបិ យថាលទ្ធបភស្សរភាវេនេវាតិ ទស្សេតិ។ ឯត្ថ ច មណ្ឌនជាតិកោ បុរិសោ វិយ បុថុជ្ជនោ, អាទាសតលាទយោ វិយ បញ្ចក្ខន្ធា, មុខនិមិត្តំ វិយ “អស្មី”តិ គហណំ, មុខនិមិត្តំ ឧបាទាយ ទិស្សមានរូបាទិ វិយ “អស្មី”តិ សតិ “អហមស្មី”តិ “បរោស្មី”តិអាទយោ គាហវិសេសា។ **អភិសមេតោតិ** អភិសមិតោ, អយមេវ វា បាឋោ។

អានន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. តិស្សសុត្តវណ្ណនា

៨៤. មធុរកំ វុច្ចតិ កាយេ វិភារន្តិ អាហ – “**មធុរកជាតោ វិយាតិ សញ្ជាតគរុភាវោ វិយា**”តិ។ គរុភាវេ សតិ លហុតា អនោកាសាវ, តថា មុទុតា កម្មញ្ញតា ចាតិ វុត្តំ “**អកម្មញ្ញោ**”តិ។ “កាយេ”តិ អានេត្វា វត្តព្ពំ។ **ន បក្ខាយន្តីតិ** បកាសា ហុត្វា ន ខាយន្តិ។ តេនាហ “**ន បាកដា ហោន្តី**”តិ។ **ឧបដ្ឋហន្តីតិ** ឧបតិដ្ឋន្តិ។ **ន ទិស្សរតីតិ** គហណំ ន គច្ឆតិ។ **មហាវិចិកិច្ឆាតិ** អដ្ឋវត្ថុកា សោឡសវត្ថុកា ច វិមតិ។ **ន ហិ ឧប្បជ្ជតិ** បរិបក្កកុសលមូលត្តា។

កាមានមេតំ អធិវចនន្តិ បទំ ឧទ្ធរិត្វា យេន អធិប្បាយេន ភគវតា និទ្ទំ បលួលំ កាមានំ និទស្សនភាវេន អាភតំ, តំ អធិប្បាយំ វិភាវេតុំ “**យថា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។

តិស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. យមកសុត្តវណ្ណនា

៨៥. ទិដ្ឋិ ឯវ **ទិដ្ឋិគតំ** “គូថគតំ មុត្តគត”ន្តិ (ម. និ. ២.១១៩; អ. និ. ៩.១១) យថា។ **ទិដ្ឋិគតំ នាម ជាតំ** ខន្ធវិនិមុត្តស្ស សត្តស្ស គហិតត្តា។

កុបិតេតិ ទិដ្ឋិសង្ខាតរោគេន កុបិតេ។ **បគ្គយ្ហាតិ** តេសំ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ វិយ ថេរស្ស សារិបុត្តស្ស សម្មុខា អត្តនោ លទ្ធី បគ្គយ្ហ “ឯវំ ខ្វាហ”ន្តិ ឯវំ និច្ចយេន **វត្តុំ អសក្កោន្តោ**។

អនុយោគវត្តំ នាម យេន យុត្តោ, តស្ស អត្តនោ គាហំ និជ្ឈានក្ខន្តិយាវ យាថាវតោ បវេទនំ។ **ថេរស្ស អនុយោគេ ភុម្មន្តិ** “តំ កឹ មញ្ញសិ, អាវុសោ យមកា”តិអាទិនា ថេរេន កថិតបុច្ឆាយ ភុម្មនិទ្ទេសោ។ **សចេ តំ អាវុសោតិ ឥទន្តិ** “សចេ តំ, អាវុសោ”តិ ឯវមាទិកំ ឥទំ វចនំ។ **ឯតន្តិ** យមកត្ថេរំ។ **អញ្ញាន្តិ** អរហត្តំ។ វត្តព្ពាការេន វទន្តោ អត្តតោ អរហត្តំ ព្យាករោន្តោ នាម ហោតីតិ អធិប្បាយេន វទតិ។

ឯតស្ស បឋមមគ្គស្សាតិ ឯតស្ស ឥទានិយេវ តិបរិវដ្ដទេសនាវសានេ តយា អធិគតស្ស បឋមមគ្គស្ស ។ **ចតូហិ យោគេហីតិ** អត្ថតោ បិយតោ ឧទាសិនតោ វេរិតោតិ ចតូហិបិ ឧប្បជ្ជនអនត្ថយោគេហិ។

ឧបេតីតិ តណ្ហុបយទិដ្ឋុបយេហិ ឧបាទិយតិ តណ្ហាទិដ្ឋិវត្ថុំ បប្បោតិ។ **ឧបាទិយតីតិ** ទឡ្ហគ្គាហំ គណ្ហាតិ។ **អធិតិដ្ឋតីតិ** អភិនិវិស្ស តិដ្ឋតិ។ កិន្តិ? “**អត្តា មេ**”តិ។ **បច្ចត្ថិកា មេ ឯតេតិ** ឯតេ រូបវេទនាទយោ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា មយ្ហំ បច្ចត្ថិកា អនត្ថាវហត្តាតិ វិបស្សនាញាណេន ញត្វា។ **វិបស្សនាយ យោជេត្វាតិ** វិបស្សនាយ ខន្ធេ យោជេត្វា។

យមកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អនុរាធសុត្តវណ្ណនា

៨៦. **តស្មេវ វិហារស្សាតិ** មហាវនេ យស្មិំ វិហារេ ភគវា វិហរតិ, តស្សេវ វិហារស្ស។ **ឥមេតិ** អញ្ញតិត្ថិយា។ យស្មា អយំ ថេរោ ឋបនីយំ បញ្ហំ ឋបនីយភាវេន ន ឋបេសិ, តស្មា។ អញ្ញតិត្ថិយា…បេ.… ឯតទវោចុំ។ តេនាហ

“**ឯកទេសេន សាសនសមយំ ជានន្តា**”តិ។

គហិតមេវ ហោតិ គតោ បគេវ សិទ្ធត្តា។ តេនាហ “**តស្ស មូលត្តា**”តិ។ **ឯវន្តិ** “ទុក្ខញ្ចេវ បញ្ញាបេមិ, ទុក្ខស្ស ច និរោធ”ន្តិ ឯវំ។ **វដ្ដវិវដ្ដមេវា**តិ បញ្ចន្នំ បន ខន្ធានំ សមនុបស្សនាយ វសេន វដ្ដំ, “ឯវំ បស្ស”ន្តិអាទិនា វិវដ្ដំ កថិតមេវ។

អនុរាធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. វក្កលិសុត្តវណ្ណនា

៨៧. នគរមជ្ឈេ មហាអាពាធោ ឧប្បជ្ជីតិ នគរមជ្ឈេន អាគច្ឆន្តោ កម្មសមុដ្ឋានោ មហន្តោ អាពាធោ ឧប្បជ្ជតិ។ **សមន្តតោ អធោសី**តិ សព្ពភាគេន បរិច្ឆិន្ទិ។ **ឥរិយាបថំ យាបេតុ**ន្តិ សយននិសជ្ជាទិភេទំ ឥរិយាបថំ បវត្តេតុំ។ **និវត្តន្តី**តិ ឱសក្កន្តិ, បរិហាយន្តីតិ អត្ថោ។ **អធិគច្ឆន្តី**តិ វឌ្ឍន្តិ។ សត្ថុ គុណសរីរំ នាម នវវិធលោកុត្តរធម្មាធិគមមូលន្តិ កត្វា វុត្តំ “**នវវិធោ ហិ...បេ.... កាយោ នាមា**”តិ, យថា សត្តានំ កាយោ បដិសន្ធិមូលកោ។

កាឡសិលាយំ កតវិហារោ **កាឡសិលាវិហារោ។ មគ្គវិមោក្ខត្ថាយា**តិ អគ្គមគ្គវិមោក្ខាធិគមាយ។ **ទេវតា**តិ សុទ្ធាវាសទេវតា។ **អលាមកំ** នាម បុថុជ្ជនកាលកិរិយាយ អភាវតោ។ តេនាហ “**ថេរោ កិរា**”តិអាទិ ។ **ឯកំ ទ្វេ ញាណានី**តិ ឯកំ ទ្វេ បច្ចវេក្ខណញាណានិ សភាវតោ អវស្សំ ឧប្បជ្ជន្តិ, អយំ ធម្មតា។ មគ្គផលនិព្ពានបច្ចវេក្ខណានិ តំតំមគ្គវុដ្ឋានេ ឧប្បជ្ជន្តិ ឯវ។ **ឯកំ ទ្វេ**តិ វចនំ ឧប្បន្នភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

ធូមាយនភាវោ ធូមាការតា, តថា **តិមិរាយនភាវោ**។

វក្កលិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អស្សជិសុត្តវណ្ណនា

៨៨. បស្សម្ភិត្វាតិ និរោធេត្វា។ **នោ ច ស្វាហ**ន្តិ នោ ច សុ អហំ។ **បរិហាយិ** កុប្បធម្មត្តា។ **ឯត**ន្តិ សមាធិមគ្គសារំ, សីលមត្តេ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **កថំ ហោតី**តិ កថំ អភិនន្ទនា ហោតិ។ **ទុក្ខំ បត្វា**តិ ទុក្ខុប្បត្តិហេតុ សុខំ បត្ថេតិ “ឯវំ មេ ទុក្ខបរិឡាហោ ន ភវិស្សតី”តិ។ **យទគ្គេនា**តិ យេន ភាគេន។ “**ទុក្ខំ បត្ថេតិយេវា**”តិ វត្វា តត្ថ ការណមាហ “**សុខវិបរិណាមេន ហី**”តិអាទិ។ សុខវិបរិវត្តេ សុខវិបរិណាមទុក្ខំ, តស្មា សុខំ អភិនន្ទន្តោ អត្ថតោ ទុក្ខំ អភិនន្ទតិ នាម។

អស្សជិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ខេមកសុត្តវណ្ណនា

៨៩. អត្តនិយន្តិ ទិដ្ឋិគតិកបរិកប្បិតស្ស អត្តនោ សន្តកំ។ តេនាហ “**អត្តនោ បរិក្ខារជាត**”ន្តិ។ **តណ្ហាមានោ អធិគតោ** អរហត្តស្ស អនធិគតត្តា, នោ ទិដ្ឋិមានោ អធិគតោ, តថា កាមរាគព្យាបាទាបិ។ អនាគាមីកិរ ខេមកត្ថេរោ, “សកទាគាមី”តិ កេចិ វទន្តិ។ **សន្ធាវនិកាយា**តិ សញ្ចរណេន។ តេនាហ “**បុនប្បុនំ គមនាគមនេនា**”តិ។ **ចតុក្ខត្តុំ គមនាគមនេនា**តិ ចតុក្ខត្តុំ គមនេន ច អាគមនេន ច។ តេនាហ – “**តំ ទិវសំ ទ្វិយោជនំ អទ្ធានំ អាហិណ្ឌី**”តិ។ **ញត្វា**តិ អជ្ឈាសយំ ញត្វា។ **ថេរោ**តិ ខេមកត្ថេរោ។

រូបមេវ អស្មីតិ វទតីតិ រូបក្ខន្ធមេវ “អស្មី”តិ គាហស្ស វត្ថុំ កត្វា វទតិ។ **អធិគតោ** តណ្ហាមានោ។

អណុសហគតោតិ អណុភាវំ គតោ។ តេនាហ “**សុខុមោ**”តិ។ **តយោ ខារា វិយ តិស្សោ អនុបស្សនា** ចិត្តសំកិលេសស្ស វិសោធនតោ។ **សីលគន្ធាទីហិ** គុណគន្ធេហិ។

កថេតុន្តិ ឧទ្ទេសវសេន កថេតុំ។ **បកាសេតុ**ន្តិ និទ្ទេសវសេន តមត្ថំ បកាសេតុំ។ **ជានាបេតុ**ន្តិ ការណវសេន ជានាបេតុំ។ **បតិដ្ឋាបេតុ**ន្តិ កថាបេតុំ។ **វិវដំ កាតុ**ន្តិ ឧទាហរណំ វណ្ណេត្វា បាកដំ កាតុំ ។ **សុវិភត្តំ**

កាតុន្តិ អន្វយតោ ព្យតិរេកតោ សុដ្ឋុ, វិភត្តុំ កាតុំ។ **ឧត្តានកំ កាតុន្តិ** ឧបនយនិគមេហិ គមត្ថំ វិភូតំ កាតុំ។ **អញ្ញេន នីហារេនាតិ** វិបស្សនាវិមុត្តេន ចិត្តាភិនីហារេន។

ខេមកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឆន្នសុត្តវណ្ណនា

៩០. មក្ខីតិ គុណមក្ខនលក្ខណេន មក្ខេន សមន្នាគតោ។ **បឡាសីតិ** យុគគ្គាហលក្ខណេន បឡាសេន សមន្នាគតោ។ **ឯតំ អវោចាតិ** “ឱវទន្តុ មំ...បេ.... បស្សេយ្យ”ន្តិ ឯតំ អវោច។

ថេរន្តិ ឆន្នត្ថេរំ។ អត្តនោ ទុគ្គហណេន កញ្ចិ ឧបារម្ភម្បិ ករេយ្យ។ តេន វុត្តំ **“ឯវំ កិរ នេសំ អហោសី”**តិអាទិ។ **និទ្ទោសមេវស្ស កត្វាតិ** អាទិតោ អនុរូបត្តមេវ កត្វា សទ្ធម្មំ កថេស្សាមាតិ។

បរិតស្សនា ឧបាទានន្តិ ភយបរិតស្សនា ទិដ្ឋុបាទានំ។ អនត្តនិ សតិ អនត្តកតានិ កម្មានិ កមត្តានំ ផុសិស្សន្តីតិ ភយបរិតស្សនា ចេវ ទិដ្ឋុបាទានញ្ច ឧប្បជ្ជតិ។ **បដិនិវត្តតីតិ** យថារទ្ធវិបស្សនាតោ បដិនិវត្តតិ, នាសក្ខីតិ អត្ថោ។ កស្មា បនេតស្ស វិបស្សនមនុយុញ្ជន្តស្ស ឯវំ អហោសីតិ តត្ថ ការណំ វទតិ **“អយំ កិរា”**តិអាទិនា។ **ឯវន្តិ** “កោ នុ ខោ មេ អត្តា”តិ ឯវំ ន ហោតិ។ **តាវតិកា វិស្សត្ថីតិ** “មយ្ហំ ធម្មំ ទេសេតូ”តិ វុត្តវិស្សាសោ អត្ថីតិ អត្ថោ។ តទំ កច្ចានសត្ថំ អទ្ទសាតិ យោជនា។ “ទ្វយនិស្សិតោ, កច្ចាន, លោកោ”តិអាទិ **ទិដ្ឋិវិនិវេឋនា**។ “ឯតេ តេ, កច្ចាន, ឧភោ អន្តេ អនុបគម្មា”តិអាទិ **ពុទ្ធពលទីបនា**។

ឆន្នសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩-១០. រាហុលសុត្តាទិវណ្ណនា

៩១-៩២. ឯតានិ សុត្តានិ។ **ឥធាគតានីតិ** ឥមស្មិំ វគ្គេ អានីតានិ សង្គីតិការេហីតិ។

រាហុលសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ថេរវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បុប្ផវគ្គោ

១. នទីសុត្តវណ្ណនា

៩៣. បព្ពតេយ្យាតិ បព្ពតតោ អាគតា។ តតោ ឯវ **ឱហារិនី**។ តេនស្សា ចណ្ឌសោតតំ ទស្សេតិ។ ទូរំ គច្ឆតីតិ **ទូរង្គមា**។ តេនស្សា មហោឃតំ ទស្សេតិ។

សោតេតិ វដ្ដសោតេ។ **ចតូហិ គាហេហីតិ** “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី”តិអាទិនយប្បវត្តេហិ ចតូហិ គាហេហិ។ **បលុជ្ជនត្តាតិ** ឆិន្នត្តា។ **សោកាទិព្យសនប្បត្តីតិ** សោកាទិអនត្ថុប្បត្តិ។

នទីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បុប្ផសុត្តវណ្ណនា

៩៤. វិវទតីតិ វិវាទំ ករោតិ។ **វទន្តោតិ** អយថាសភាវេន វទន្តោ។ **វិវទតិ** ធម្មកាយ វិរុទ្ធំ កត្វា វទតិ។ **លោកធម្មោតិ** លុជ្ជនសភាវធម្មោ។ កោ បន សោតិ អាហ **“ខន្ធបញ្ចក”**ន្តិ។ តេនាហ **“តំ ហី”**តិអាទិ។ **កថំ ករោមីតិ** កេន បការេនាហំ ពាលំ អជានន្តំ ករោមិ។ តេនាហ **“មយ្ហំ ហី”**តិអាទិ។ តថា ចាហ “អក្ខាតោ វោ មយា មគ្គោ”តិអាទិ (ធ. ប. ២៧៥)។ **“តយោ លោកា កថិតា”**តិ វត្វា តំ វិវរិតុំ **“នាហំ, ភិក្ខវេ”**តិអាទិមាហ។

បុប្ផសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ផេណបិណ្ឌូបមសុត្តវណ្ណនា

៩៥. កេនចិ ការណេន យុជ្ឈិត្វា គហេតុំ ន សក្កាតិ **អយុជ្ឈា** នាម។ **និវត្តនដ្ឋានេ**តិ ឧទកប្បវាហស្ស និវត្តិតដ្ឋានេ។

អនុសោតាគមនេតិ អនុសោតំ អាគមនហេតុ, “អនុសោតាគមនេនា”តិ វា បាឋោ។ **អនុបុព្ពេន បវឌ្ឍិត្វា**តិ តត្ថ តត្ថ ឧដ្ឋិតានំ ខុទ្ទកមហន្តានំ ផេណបិណ្ឌានំ សំសគ្គេន បការតោ វុទ្ធឹ បត្វា។ **អាវហេយ្យា**តិ អានេត្វា វហេយ្យ។ **ការណេន ឧបបរិក្ខេយ្យា**តិ ញាណេន វីមំសេយ្យ។ **“សារោ នាម កឹ ភវេយ្យា”**តិ វត្វា សព្ពសោ តទភាវំ ទស្សេន្តោ **“រិត្តកោវ”**ត្យាទិ ... **“វិលីយិត្វា វិទ្ធំសេយ្យេវា”**តិ អាហ។ តេន រូបម្បិ និស្សារតាយ ភិជ្ជតេវាតិ ទស្សេតិ។ យថា ហិ អនិច្ចតាយ អសារតាសិទ្ធិ, ឯវំ អសារតាយបិ អនិច្ចតាសិទ្ធីតិ អនិច្ចតាយ ឯវ និច្ចសារំ ថិរភាវសារំ ធុវសារំ សាមីនិវាសិការកភូតស្ស អត្តនោ វសេ បវត្តនម្បេត្ថ នត្ថីតិ អាហ **“រូបម្បិ...បេ.... និស្សារមេវា”**តិ។ **សោ**តិ ផេណបិណ្ឌោ។ **គហិតោបិ** ឧបាយេន **តមត្ថំ ន សាធេតិ** អនរហត្តា។ **អនេកសន្ធិឃដិតោ** តថា តថា ឃដិតោ ហុត្វា។

ព្យាមមត្តម្បិ ឯតរហិ មនុស្សានំ វសេន។ **អវស្សមេវ ភិជ្ជតិ** តរង្គព្ភាហតំ ហុត្វា។

តស្មឹ តស្មឹ ឧទកពិន្ទុម្ហិ បតិតេ។ **ឧទកតល**ន្តិ ឧទកបិដ្ឋឹ។ អញ្ញតោ បតន្តំ **ឧទកពិន្ទុំ។ ឧទកជល្ល**ន្តិ សន្តានកំ ហុត្វា ឋិតំ ឧទកមលំ។ តញ្ហិ សំកឌ្ឍិត្វា តតោ ឧទកំ បុដំ ករោតិ, តស្មឹ បុដេ បុព្ពុឡសមញ្ញា។ **វត្ថុ**ន្តិ ចក្ខាទិវត្ថុំ។ **អារម្មណ**ន្តិ រូបាទិអារម្មណំ។ **កិលេសជល្ល**ន្តិ បុរិមសិទ្ធំ, បដិលព្ភមានំ វា កិលេសមលំ។ **ផស្សសង្ឃដ្ដន**ន្តិ ផស្សសមោធានំ។ **បុព្ពុឡសទិសា** មុហុត្តរមណីយតាយ។ យស្មា យម្ហកាលេ សូរិយាតបសន្តាបាភិនិព្ពត្តរស្មិជាលនិបាតេ តាទិសេ ភូមិបទេសេ តតោ ចិតោ សមុគ្គតវាតវេគសមុទ្ធដវិរុឡ្ហសង្ខាតេសុ បរិព្ភមន្តេសុ អណុបរមាណុតជ្ជារិប្បការេសុ ភូតសង្ឃាតេសុ មរីចិសមញ្ញា, តស្មា សព្ពសោ សារវិរហិតាតិ វុត្តំ **“សញ្ញាបិ អសារកដ្ឋេន មរីចិសទិសា”**តិ។ យស្មា ច បស្សន្តានំ យេភុយ្យេន ឧទកាការេន ខាយតិ, តស្មា “គហេត្វា បិវិតុំ វា”តិអាទិ វុត្តំ។ **នីលាទិអនុភវនត្ថាយា**តិ នីលាទិអារម្មណស្ស អនុភវនត្ថាយ។ **ផន្ទតី**តិ ផន្ទនាការប្បត្តា វិយ ហោតិ អប្បហីនតណ្ហស្ស បុគ្គលស្ស។ **វិប្បលម្ភេតិ** អប្បហីនវិបល្លាសំ បុគ្គលំ។ តេនាហ **“ឥទំ នីលក”**ន្តិអាទិ។ សញ្ញាវិបល្លាសតោ ហិ ចិត្តវិបល្លាសោ, តតោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោតិ។ **វិប្បលម្ភនេនា**តិ វិប្បការវសេនេវ អារម្មណស្ស លម្ភនេន។ វិប្បការវសេន ហិ ឯតំ លម្ភនំ, យទិទំ អនុទកមេវ ឧទកំ កត្វា ទស្សនំ អនគរមេវ នគរំ កត្វា គន្ធព្ពនាដកាទិទស្សនំ។

កុក្កុកំ វុច្ចតិ កទលិក្ខន្ធស្ស សព្ពបត្តវដ្ដីនំ អព្ភន្តរេ ទណ្ឌកន្តិ អាហ **“អកុក្កុកជាតន្តិ អន្តោ អសញ្ជាតឃនទណ្ឌក”**ន្តិ។ **ន តថា ហោតី**តិ យទត្ថាយ ឧបនីតំ, តទត្ថាយ ន ហោតិ។ **នានាលក្ខណោ**តិ នានាសភាវោ។ **សង្ខារក្ខន្ធោវា**តិ ឯកោ សង្ខារក្ខន្ធោត្វេវ វុច្ចតិ។

អស្សាតិ បុរិសស្ស។ **អបគតបដលបិឡក**ន្តិ អបគតបដលទោសញ្ចេវ អបគតបិឡកទោសញ្ច។ **អសារភាវទស្សនសមត្ថ**ន្តិ អសារស្ស អសារភាវទស្សនសមត្ថំ។ **ឥត្តរា**តិ បរិត្តកាលា, ន ចិរដ្ឋិតិកា។ តេនាហ **“លហុបច្ចុបដ្ឋានា”**តិ។ **អញ្ញទេវ ច អាគមនកាលេ ចិត្ត**ន្តិ តទញ្ញំ ឱឡារិកវសេនេវ វុត្តំ។ តថា ហិ ឯកច្ឆរក្ខណេ អនេកកោដិសតសហស្សសង្ខានិ ចិត្តានិ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈន្តិ។ មាយាយ ទស្សិតំ រូបំ **មាយា**តិ វុត្តំ។ **យំកិញ្ចិទេវ** កបាលិដ្ឋកបាសាណវាលិកាទិំ។ **វញ្ចេតី**តិ អសុវណ្ណមេវ សុវណ្ណន្តិ, អមុត្តមេវ មុត្តាតិអាទិនា វញ្ចេតិ។ ននុ ច សញ្ញាបិ មរីចិ វិយ វិប្បលម្ភេតិ វញ្ចេតិ, តទម្បិ វិញ្ញាណំ មាយា វិយ វញ្ចេតីតិ កោ តមេសំ វិសេសោតិ? វចនត្ថោ នេសំ សាធារណោ។ តថាបិ សញ្ញា អនុទកំយេវ ឧទកំ កត្វា គាហាបេន្តី, អបុរិសញ្ញេវ បុរិសំ កត្វា គាហាបេន្តី វិប្បលម្ភនវសេន អប្បវិសយា, វិញ្ញាណំ បន យំ កិញ្ចិ អតំសភាវំ តំ កត្វា ទស្សេន្តី មាយា វិយ មហាវិសយា។ តេនាហ **“យំកិញ្ចិទេវា”**តិអាទិ។ **ឯវម្បី**តិ អតិវិយ លហុបរិវត្តិភាវេនបិ មាយាសទិសន្តិ។

ទេសិតាតិ ឯវំ ទេសិតា ផេណបិណ្ឌាទិឧបមាហិ។

ភូរិ វុច្ចតិ បថវី, សណ្ហដ្ឋេន វិបុលដ្ឋេន ច ភូរិសទិសបញ្ញតាយ **ភូរិបញ្ញោ**។ តេនាហ **“សណ្ហបញ្ញេន ចេវា”**តិអាទិ។ **កិមិគណាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អនេកគិជ្ឈាទិកេ សង្គណ្ហាតិ។ **បវេណី**តិ ធម្មបពន្ធោ។ **ពាលលាបិនី** “អហំ មមា”តិអាទិនា។ **សេសធាតុយោ គហេត្វាវ ភិជ្ជតិ** ឯកុប្បាទេកនិរោធត្តា, វត្ថុរូបនិស្សយបច្ចយត្តា “អយ”ន្តិ ន វិសុំ គហិតំ។ **វធភាវតោ**តិ វធស្ស មរណស្ស អត្ថិភាវតោ។ **សរណ**ន្តិ បដិសរណំ។

ផេណបិណ្ឌូបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៦. គោមយបិណ្ឌសុត្តាទិវណ្ណនា

៩៦-៩៨. សស្សតំ សព្ពកាលំ យាវ កប្បវុដ្ឋានា ហោន្តីតិ **សស្សតិសមំ**, សិនេរុអាទយោ។ តាហិ **សមំ** សមកាលំ។ **អនេនា**តិ ភគវតា។ **នយិទន្តិ** ឯត្ថ **យ**-ការោ បទសន្ធិករោ, **ឥទន្តិ** និបាតបទំ។ តំ បន យេន យេន សម្ពន្ធីយតិ, តំ តិលិង្គោវ ហោតីតិ **“អយំ មគ្គព្រហ្មចរិយវាសោ”**តិ វុត្តំ។ **“ន បញ្ញាយេយ្យា”**តិ វត្វា តមត្ថំ វិវរិតុំ **“មគ្គោ ហិ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **វិវដ្ដេន្តោ**តិ វិនិវដ្ដេន្តោ អប្បវត្តិំ ករោន្តោ។

រាជធានីតិ រញ្ញោ និវាសនគរំ។ **សុត្តមយន្តិ** ចិត្តវណ្ណវដ្ដិកាមយំ។

គោមយបិណ្ឌសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. គទ្ទុលពទ្ធសុត្តវណ្ណនា

៩៩. **យំ មហាសមុទ្ទោ**តិ ឯត្ថ **យន្តិ** សមយស្ស បច្ចាមសនំ។ ភុម្មត្ថេ ចេតំ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ **“យស្មិំ សមយេ”**តិ។ សោ ច សមយោ អយន្តិ ទស្សេន្តោ **“បញ្ចមេ សូរិយេ ឧដ្ឋិតេ”**តិ អាហ។ **បរិច្ឆេទំ ន វទាមិ** បរិច្ឆេទការិកាយ អគ្គមគ្គវិជ្ជាយ អនធិគតត្តា។ **សុនខោ វិយ វទ្ធនិស្សិតោ ពាលោ** អសវសភាវតោ។ **គទ្ទុលោ វិយ ទិដ្ឋិ** ពន្ធោ។ **សក្កាយោ** តស្ស អសវសភាវតោ។ **បុថុជ្ជនស្ស សក្កាយានុបរិវត្តន**ន្តិ “សន្តានេ សត្តវោហារោ”តិ តំ តតោ អញ្ញំ កត្វា ភេទេន និទ្ទេសោ។

គទ្ទុលពទ្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ទុតិយគទ្ទុលពទ្ធសុត្តវណ្ណនា

១០០. **ទិដ្ឋិគទ្ទុលនិស្សិតាយា**តិ សហជាតាទិបច្ចយវសេន ទិដ្ឋិគទ្ទុលនិស្សិតាយ **និស្សាយេវ បវត្តតិ** តតោ អត្តានំ វិវេចេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា។ **ចិត្តសំកិលេសេនេវា**តិ ទសវិធកិលេសវត្ថុវសេន ចិត្តស្ស សំកិលិដ្ឋភាវេន។ អរិយមគ្គាធិគមនេន **ចិត្តស្ស វោទានត្តា** វោទាយន្តិ **វិសុជ្ឈន្តិ**។

វិចរណចិត្តន្តិ គហេត្វា វិចរណវសេន វិចរណចិត្តំ។ **សង្ខានាមា**តិ ឯវំនាមកា។ **ព្រាហ្មណបាសណ្ឌិកា**តិ ជាតិយា ព្រាហ្មណា, ឆន្នវុតិយា បាសណ្ឌេសុ តំ សង្ខាសញ្ញិតំ បាសណ្ឌំ បគ្គយ្ហ វិចរណកា។ **បដកោដ្ឋក**ន្តិ ទុស្សាបណកំ។ **ទស្សេន្តា**តិ យថាគតិកម្មវិបាកចិត្តតំ ទស្សេន្តា ។ **តំ ចិត្ត**ន្តិ តំ បដកោដ្ឋកចិត្តំ **គហេត្វា វិចរន្តិ។ ចិន្តេត្វា កតត្តា**តិ “ឥមស្ស រូបស្ស ឯវំ ហត្ថបាទា, ឯវំ មុខំ លិខិតព្ពំ, ឯវំ អាការវត្ថគ្គហណានិ, ឯវំ កិរិយាវិសេសា, ឯវំ កិរិយាវិភាគំ, សត្តវិសេសានំ វិភាគំ កាតព្ព”ន្តិ តស្ស ឧព្ពត្តនខិបនបវត្តនាទិបយោជនញ្ចាតិ សព្ពមេតំ តថា ចិន្តេត្វា កតត្តា **ចិត្តេន** មនសា **ចិន្តិតំ នាម។ ឧបាយបរិយេសនចិត្ត**ន្តិ “ហត្ថបាទា ឯវំ លិខិតព្ពា”តិអាទិនា យថាវុត្តឧបាយស្ស ចេវ បុព្ពេ បវត្តស្ស ភូមិបរិកម្មវណ្ណធាតុសម្មាយោជនុបាយស្ស ច វសេន បវត្តំ ចិត្តំ។ **តតោបិ ចិត្តតរ**ន្តិ តតោ ចិត្តកម្មតោបិ ចិត្តតរំ ចិត្តភាវេន ចិន្តិតប្បការានំ សព្ពេសំយេវ ចិត្តកម្មេ អនិប្ផជ្ជនតោ។ **កម្មចិត្តេនា**តិ កម្មវិញ្ញាណេន។ **កម្មចិត្តេនា**តិ វា កម្មស្ស ចិត្តភាវេន។ សោ កម្មស្ស វិចិត្តភាវោ តណ្ហាវសេន ជាយតីតិ វេទិតព្ពោ។ ស្វាយមត្ថោ **អដ្ឋសាលិនីដីកាយំ** វិភាវិតោ។ **ឯវំ ចិត្តា**តិ ឯវំ ចិត្តរូបវិសេសា។ **យោនី ឧបនេតី**តិ តំ តំ អណ្ឌជាទិភេទំ យោនិវិសេសំ បាបេតិ វណ្ណវិសេសោ វិយ ផលិកមណិកំ។ ន ហិ វិសេសា ហិតវិចិត្តសាមត្ថិយកម្មំ យោនី ឧបនេតិ, តស្ស តស្ស វិបាកុប្បត្តិយា បច្ចយោ ហោតិ។ **យោនិមូលកោ តេសំ ចិត្តភាវោ**តិ យំ យំ យោនី កម្មំ សត្តេ ឧបនេតិ, តំតំយោនិមូលកោ តេសំ សត្តានំ ចិត្តវិចិត្តភាវោ។ តេនាហ **“យោនិឧបគតា”**តិអាទិ។ **សទិសចិត្តាវ** សទិសចិត្តភាវា ឯវ។ **ឥតី**តិអាទិ វុត្តស្សេវ អត្ថស្ស ឧប្បដិបាដិយា និគមនំ។

តិរច្ឆានគតចិត្តភាវតោ ចិត្តស្សេវ សវិសេសំ ចិត្តភាវករណំ ទស្សេតុំ **“អបិចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ចិត្តំ នាមេតំ ចិត្តតរមេវ វេទិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ **សហជាតធម្មចិត្តតាយា**តិ រាគាទិសទ្ធាទិធម្មវិចិត្តភាវេន។ **ភូមិចិត្តតាយា**តិ អធិដ្ឋានចិត្តតាយ។ កម្មនានត្តំ មូលំ ការណំ ឯតេសន្តិ **កម្មនានត្តមូលកា,** តេសំ។ **លិង្គនានត្តំ** ឥត្ថិលិង្គាទិនានត្តវសេន ចេវ តំតំសណ្ឋាននានត្តវសេន ច វេទិតព្ពំ។ **សញ្ញានានត្តំ** ឥត្ថិបុរិសទេវមនុស្សាទិសញ្ញានានត្តវសេន ។ **វោហារនានត្តំ** តិស្សោតិអាទិវោហារនានត្តវសេន។ **ចិត្តានំ** វិចិត្តានំ។ តំតំវោហារនានត្តម្បិ

ចិត្តេនេវ បញ្ញាបីយតិ។ រង្គជាតរូបសមុដ្ឋាបនាទិនា វត្ថុំ រញ្ជយតីតិ **រជកោ,** វណ្ណការោ។ បុថុជ្ជនស្ស អត្តភាវសញ្ញិតរូបសមុដ្ឋាបនតា និយតា ឯកន្តិកាតិ បុថុជ្ជនគ្គហណំ។ “អភិរូបំ រូបំ សមុដ្ឋាបេតី”តិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។

ទុតិយគទ្ទុលពទ្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. វាសិជដសុត្តវណ្ណនា

១០១. **អត្ថស្សា**តិ ហិតស្ស។ **អសាធិកា** “ភាវនានុយោគំ អននុយុត្តស្សា”តិ អននុយុត្តស្ស វុត្តត្តា។ **ឥតរា**តិ សុក្កបក្ខឧបមា។ **សាធិកា** ភាវនាយោគស្ស អនុយុត្តត្តា។ តញ្ហិ តស្ស សាធិកា វេទិតព្ពា។ **សម្មាវនត្ថេ**តិ បរមត្ថសម្មាវនេ។ ឯវញ្ហិ កណ្ហបក្ខេបិ អបិសទ្ទគ្គហណំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ **សម្មាវនត្ថេ**តិ វា បរិកប្បនត្ថេតិ អត្ថោ។ សង្ខាតព្ពេ អត្ថេ អនិយមតោ វុច្ចមានេ សង្ខាតោ អនិយមត្ថោ វាសទ្ទោ វត្តព្ពោតិ **“អដ្ឋ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឩនាធិកានី**តិ ឩនានិបិ អធិកានិបិ កិញ្ចាបិ ហោន្តិ, ឯកំសោ បន គហេតព្ពោតិ **“អដ្ឋ វា ទស វា ទ្វាទស វា”**តិ វុត្តំ។ ឯវំ វចនំ សន្ធាយ **“វចនសិលិដ្ឋតាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ បាទនខសិខាហិ អកោបនវសេន **សម្មា អធិសយិតានិ**។ **ឧតុ**ន្តិ ឧណ្ហឧតុំ កាយុស្មាវសេន។ តេនាហ **“ឧស្មីកតានី”**តិ។ **ភាវិតានី**តិ កុក្កុដវាសនាយ វាសិតានិ។ សម្មាអធិសយនាទិតិវិធកិរិយាករណេន ឥមំ អប្បមាទំ កត្វា។ **សោត្ថិនា អភិនិព្ភិជ្ជិតុ**ន្តិ អនន្តរាយេន តតោ និក្ខមិតុំ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិវរន្តោ **“តេ ហី”**តិអាទិមាហ។ **សយម្បី**តិ អណ្ឌានិ។ **បរិណាម**ន្តិ បរិបក្កំ ពហិនិក្ខមនយោគ្គតំ។

តន្តិ ឱបម្មសម្បដិបាទនំ។ **ឯវន្តិ** ឥទានិ វុច្ចមានាការេន។ **អត្ថេនា**តិ ឧបមេយ្យត្ថេន។ **សំសន្ទិត្វា** សម្មា យោជេត្វា។ សម្បយុត្តធម្មវសេន ញាណស្ស តិក្ខាទិភាវោ វេទិតព្ពោ។ ញាណស្ស ហិ សភាវតោ សតិនេបក្កតោ ច តិក្ខភាវោ, សមាធិវសេន សូរភាវោ, សទ្ធាវសេន វិប្បសន្នភាវោ , វីរិយវសេន បរិណាមភាវោ។ **បរិណាមកាលោ**តិ ពលវវិបស្សនាកាលោ។ **វឌ្ឍិតកាលោ**តិ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាកាលោ។ អនុលោមដ្ឋានស្ស ហិ វិបស្សនា គហិតគព្ភា នាម តទា មគ្គគព្ភស្ស គហិតត្តា។ **តជ្ជាតិក**ន្តិ តស្ស វិបស្សនានុយោគស្ស អនុរូបំ។ **សត្ថាបិ គាថាយ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បហរតិ** ភិន្ទាបេតិ។

ឱលម្ពកសង្ខាតន្តិ ឱលម្ពកសុត្តសង្ខាតំ។ **បល**ន្តិ តស្ស សុត្តស្ស នាមំ។ **ធារេត្វា**តិ ទារូនំ ហេយ្យាទិជាននត្ថំ ឧបនេត្វា។ **ទារូនំ គណ្ឌំ ហរតីតិ បលគណ្ឌោ**តិ ឯតេន បលេន គណ្ឌហារោ **“បលគណ្ឌោ”**តិ បច្ឆិមបទេ ឧត្តរបទលោបេន និទ្ទេសោតិ ទស្សេតិ។ **គហណដ្ឋានេ**តិ ហត្ថេន គហេតព្ពដ្ឋានេ។ សម្មទេវ ខេបិយន្តិ ឯតេន កាយទុច្ចរិតាទីនីតិ **សង្ខេបោ,** តេន។ វិបស្សនំ អនុយុញ្ជន្តស្ស បុគ្គលស្សេវ ទិវសេ ទិវសេ អាសវានំ បរិក្ខយោ ឥធ **“វិបស្សនាយានិសំសោ”**តិ អធិប្បេតោ។ **ហេមន្តិកេន** ការណភូតេន។ ភុម្មត្ថេ វា ឯតំ ករណវចនំ, ហេមន្តិកេតិ អត្ថោ។ **បដិប្បស្សម្ភន្តី**តិ បដិប្បស្សទ្ធផលានិ ហោន្តិ។ តេនាហ **“បូតិកានិ ភវន្តី”**តិ។

មហាសមុទ្ទោ វិយ សាសនំ សភាវគម្ភីរភាវតោ។ **នាវា វិយ យោគាវចរោ** មហោឃុត្តរណតោ។ **បរិយាទានំ វិយា**តិ បរិតោ អបរិបូរណំ វិយ។ **ខជ្ជមានាន**ន្តិ សង្ខាទន្តេន វិយ ឧទកេន ខេបិយមានានំ ពន្ធនានំ។ **តនុភាវោ**តិ បរិយុដ្ឋានុប្បត្តិយា អសមត្ថតាយ ទុព្ពលភាវោ។ **វិបស្សនាញាណបីតិបាមោជ្ជេហី**តិ វិបស្សនាញាណសមុដ្ឋិតេហិ បីតិបាមោជ្ជេហិ។ **ឱក្ខាយមានេ បក្ខាយមានេ**តិ វីរិយបដិបត្តិយា ឱក្ខាយមានេ បដិសង្ខានុបស្សនាយ បក្ខាយមានេ។ **ទុព្ពលតា ទីបិតា** “អប្បកសិរេនេវ សំយោជនានិ បដិប្បស្សម្ភន្តិ, បូតិកានិ ភវន្តី”តិ វុត្តត្តា។

វាសិជដសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អនិច្ចសញ្ញាសុត្តវណ្ណនា

១០២. **ភាវេន្តស្សា**តិ វិបស្សនាយ មគ្គំ ភាវេន្តស្ស **ឧប្បន្នសញ្ញា**។ តេនាហ – **“សព្ពំ កាមរាគំ បរិយាទិយតី”**តិអាទិ។ **សន្តានេត្វា**តិ កសនដ្ឋានំ សព្ពសោ វិតនេត្វា បត្ថរិត្វា។ **កិលេសា**តិ ឧបក្កិលេសប្បភេទា កិលេសា។ **អនិច្ចសញ្ញាញាណេនា**តិ អនិច្ចសញ្ញាសហគតេន ញាណេន។

លាយនន្តិ លាយនំ វិយ នយនំ វិយ និច្ឆោដនំ វិយ ច **អនិច្ចសញ្ញាញាណំ។ ឥមិនា អត្ថេនា**តិ ឥមិនា យថាវុត្តេន បាឡិយា អត្ថេន, **ឧបមា សំសន្ទេតព្ពា**តិ ឯត្ថ បព្ពជលាយកោ វិយ យោគាវចរោ។ លាយនាទិនា តស្ស

តត្ថ កតកិច្ចតាយ បរិសុទ្ធិ វិយ តមស្ស កិលេសេ សព្ពសោ ឆិន្ទិត្វា ផលសមាបត្តិសុខេន កាលស្ស វីតិនាមនា។

កូដំ គច្ឆន្តីតិ បារិមន្តេន កូដំ គច្ឆន្តិ។ **កូដំ បវិសនភាវេនា**តិ កូដច្ឆិទ្ទំ អគ្គេន បវិសនវសេន។ **សមោសរិត្វា**តិ ឆិទ្ទេ អនុបវិសនវសេន ច អាហច្ច អវដ្ឋានេន ច សមោសរិត្វា ឋិតា។ **កូដំ វិយ អនិច្ចសញ្ញា** អនិច្ចានុបស្សនាវសេន អវដ្ឋានស្ស មូលភាវតោ។ **គោបានសិយោ វិយ ចតុភូមកកុសលា ធម្មា** អនិច្ចសញ្ញាមូលកត្តា។ **កូដំ អគ្គំ** សព្ពគោបានសីនំ តថាអធិដ្ឋានស្ស បធានការណត្តា។ **អនិច្ចសញ្ញា អគ្គា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **អនិច្ចសញ្ញា លោកិយា**តិ ឥទំ អនិច្ចសញ្ញានុបស្សនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អនិច្ចានុបស្សនាមុខេន អធិគត អរិយមគ្គេ ឧប្បន្នសញ្ញា អនិច្ចសញ្ញាតិ វត្តព្ពតំ លភតីតិ “អនិច្ចសញ្ញា, ភិក្ខវេ, ភាវិតា ពហុលីកតា សព្ពំ កាមរាគំ បរិយាទិយតី”តិអាទិ វុត្តំ។ តថា ហិ **ធម្មសង្គហេ** (ធ. ស. ៣៥៧, ៣៦០) “យស្មិំ សមយេ លោកុត្តរំ សញ្ញំ ភាវេតី”តិអាទិនា សញ្ញាបិ ឧទ្ធដា។ **សព្ពាសុ ឧបមាសូ**តិ មូលសន្តានឧបមាទីសុ បញ្ចសុ ឧបមាសុ។ **បុរិមាហី**តិ កស្សកបព្ពជលាយនអម្ពបិណ្ឌិឧបមាហិ **អនិច្ចសញ្ញាយ កិច្ចំ** វុត្តំ មូលសន្តានកបទាលនបព្ពជលាយន វណ្ដច្ឆេទនបទេសេន អនិច្ចសញ្ញាយ បដិបក្ខុបច្ឆេទនស្ស ទស្សិតត្តា។ **បច្ឆិមាហិ ពលំ** ទស្សិតំ បដិបក្ខាតិភាវស្ស ជោតិតត្តា។

អនិច្ចសញ្ញាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បុប្ផវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មជ្ឈិមបណ្ណាសកោ សមត្តោ។

១១. អន្តវគ្គោ

១. អន្តសុត្តវណ្ណនា

១០៣. អញ្ញមញ្ញំ អសំសដ្ឋភាវេន ឯតិ គច្ឆតីតិ **អន្តោ,** ភាគោតិ អាហ “**អន្តាតិ កោដ្ឋាសា**”តិ។ “សក្កាយនិរោធន្តោ”តិ និរោធបច្ចយស្ស គហិតត្តា វុត្តំ “**ចតុសច្ចវសេន បញ្ចក្ខន្ធេ យោជេត្វា**”តិ។ **អន្តោតិ...បេ.... អជ្ឈាសយវសេន វុត្តំ** យថានុលោមទេសនត្តា សុត្តន្តទេសនាយ។

អន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៣. ទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៤-១០៥. **ទុតិយម្បី**តិ **អបិ**-សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ។ តេន ន កេវលំ បឋមសុត្តមេវ, អថ ខោ ទុតិយម្បីតិ។

តតិយម្បិ តថេវាតិ ឥមិនា “បញ្ចក្ខន្ធេ ចតុសច្ចវសេន យោជេត្វា”តិ ឥទំ ឧបសំហរតិ។

ទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បរិញ្ញេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១០៦. **បរិញ្ញេយ្យេ**តិ ឯត្ថ តិស្សោ បរិញ្ញា ញាតបរិញ្ញា, តីរណបរិញ្ញា, បហានបរិញ្ញាតិ។ តាសុ **ញាតបរិញ្ញា** យាវទេវ តីរណបរិញ្ញត្ថា។ **តីរណបរិញ្ញា ច** យាវទេវ បហានបរិញ្ញត្ថាតិ ។ តត្ថ ឧក្កដ្ឋាយ បរិញ្ញាយ កិច្ចទស្សនវសេន អត្ថំ ទស្សេន្តោ “**បរិញ្ញេយ្យេតិ បរិជានិតព្ពេ សមតិក្កមិតព្ពេ**”តិ, បហាតព្ពេតិ អត្ថោ។ តេនាហ ភគវា – “កតមា ច, ភិក្ខវេ, បរិញ្ញា? រាគក្ខយោ, ទោសក្ខយោ, មោហក្ខយោ”តិ, តស្មា **សមតិក្កមន្តិ**, សមតិក្កន្តំ បហានស្ស ឧបាយំ។ **សមតិក្កមិត្វា ឋិត**ន្តិ បជហិត្វា ឋិតន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

បរិញ្ញេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-១០. សមណសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៧-១១២. ចត្តារិ សច្ចានិ កថិតានិ អស្សាទាទីនំ សមុទយាទីនញ្ច ទេសិតត្តា។

កិលេសប្បហានំ កថិតំ រាគប្បហានស្ស ជោតិតត្តា។

សមណសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អន្តរវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ធម្មកថិកវគ្គោ

១-២. អវិជ្ជាសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៣-១១៤. យាវតាតិ យស្មា។ **ឥមាយ...បេ.... សមន្នាគតោ**តិ "ឥទំ ទុក្ខន្តិ យថាភូតំ នប្បជានាតី"តិអាទិនា នយេន វុត្តាយ ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ អញ្ញាណសភាវាយ អវិជ្ជាយ សម្មោហេន សមន្នាគតោ។ **ឯត្តាវតា**តិ ឯត្តកេន ការណេន **អវិជ្ជាគតោ** សមង្គីភូតេន ឧបគតោ, អវិជ្ជាយ វា ឧបេតោ នាម ហោតិ។

ទុតិយេបីតិ វិជ្ជាសុត្តេ។ "វិជ្ជាវសេន ទេសនា"តិ អយមេវ វិសេសោតិ អាហ "**ឯសេវ នយោ**"តិ។

អវិជ្ជាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ធម្មកថិកសុត្តវណ្ណនា

១១៥. បឋមេន ធម្មកថិកោ កថិតោ "ធម្មំ ទេសេតី"តិ វុត្តត្តា។ **ទុតិយេន សេខភូមិ** កថិតា "បដិបន្នោ ហោតី"តិ វុត្តត្តា, **តតិយេន អសេខភូមិ** កថិតា "អនុបាទាវិមុត្តោ ហោតី"តិ វុត្តត្តា។ **ធម្មកថិកំ បុច្ឆិតេន** ភគវតា។ **វិសេសេត្វា**តិ ធម្មកថិកភាវតោ វិសេសេត្វា ឧក្កំសេត្វា។ **ទ្វេ ភូមិយោ**តិ សេក្ខាសេក្ខភូមិយោ។

ធម្មកថិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុតិយធម្មកថិកសុត្តវណ្ណនា

១១៦. តីណិ វិស្សជ្ជនានីតិ យថាបុច្ឆំ តីណិ វិស្សជ្ជនានិ។

ទុតិយធម្មកថិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-៩. ពន្ធនសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៧-១២១. តីរំ វុច្ចតិ វដ្ដំ ឱរិមតីរន្តិ កត្វា។ តេនាហ "អថាយំ ឥតរា បជា, តីរមេវានុធាវតី"តិ (ធ. ប. ៨៥)។ **បារំ វុច្ចតិ និព្ពានំ** សំសារស្ស បារិមន្តិ កត្វា។ **ពទ្ធោ**តិ អនុសយប្បហានស្ស អកតត្តា **កិលេសពន្ធនេន ពទ្ធោ,** សុក្ខវិបស្សកោ ខីណាសវោបិ ... សុក្កបក្ខេបិ ទិដ្ឋិសមនុបស្សនាយ រូបាទិពន្ធនស្ស បដិក្ខេបមត្តមេវ វុត្តំ, ន វិមោក្ខន្តិ អធិប្បាយោ។ **ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដទុក្ខំ កថិត**ន្តិ "តីរទស្សី បារទស្សី, បរិមុត្តោ សោ ទុក្ខស្មាតិ វទាមី"តិ អាគតត្តា វដ្ដវិវដ្ដំ កថិកន្តិ វត្តុំ សក្កា។

ឆដ្ឋាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា។

ពន្ធនសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សីលវន្តសុត្តវណ្ណនា

១២២. អាពាធដ្ឋេនាតិ អាទិតោ ឧប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ ពាធនដ្ឋេន រុជនដ្ឋេន។ **អន្តោទោសដ្ឋេនា**តិ អព្ភន្តរេ ឯវ ទុស្សនដ្ឋេន កុប្បនដ្ឋេន។ **ខណនដ្ឋេនា**តិ សសនដ្ឋេន។ **ទុក្ខដ្ឋេនា**តិ ទុក្ខមត្ថា ទុក្ខភាវេន។ ទុក្ខញ្ហិ លោកេ "អឃ"ន្តិ វុច្ចតិ អតិវិយ ហននតោ។ **វិសភាគំ ...បេ.... បច្ចយដ្ឋេនា**តិ យថាបវត្តមានានំ ធាតាទីនំ

វិសភាគភូតមហាភូតសមុដ្ឋានស្ស អាពាធស្ស បច្ចយភាវេន។ **អសកង្ខេនា**តិ អនត្តនិយតោ។ **បលុជ្ជនង្ខេនា**តិ បការតោ ភិជ្ជនង្ខេន។ **សត្តសុញ្ញតង្ខេនា**តិ សត្តសង្ខាតអត្តសុញ្ញតង្ខេន។ **អត្តាភាវេនា**តិ ទិដ្ឋិគតិកបរិកប្បិតស្ស អត្តនោ អភាវេន។ **សុញ្ញតោ អនត្តតោ**តិ ឯត្ថ "បរតោ"តិ បទស្ស សង្គហោ កាតព្ពោ, តស្មា "**ទ្វីហិ អនត្តមនសិការោ**"តិ វត្តព្ពំ។

សីលវន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. សុតវន្តសុត្តវណ្ណនា

១២៣. តថា ឯកាទសមេតិ ឯត្ថ **តថា**-សទ្ទេន "ឧត្តានមេវា"តិ ឥទំ អាកឌ្ឍតិ។ **ឥធា**តិ ឯកាទសមេ។ កម្មដ្ឋានស្ស ឧគ្គហធារណបរិចយមនសិការវសេន បវត្តញាណំ កម្មដ្ឋានសុតវសេន និប្ផជ្ជនតោ "**សុត**"ន្តិ វុត្តំ។

សុតវន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២-១៣. កប្បសុត្តាទិវណ្ណនា

១២៤-១២៥. រាហុលោវាទសទិសានីតិ **រាហុលោវាទសុត្តេ** (ម. និ. ២.១១៣ អាទយោ) អាគតសុត្តសទិសានិ។

កប្បសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ធម្មកថិកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. អវិជ្ជាវគ្គោ

១-១០. សមុទយធម្មសុត្តាទិវណ្ណនា

១២៦-១៣៥. ឥមស្មិន្តិ អវិជ្ជាវគ្គេ។ **ចតុសច្ចមេវ កថិតំ, តស្មា** ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា ឧត្តានមេវាតិ អធិប្បាយោ។

សមុទយធម្មសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អវិជ្ជាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. កុក្កុឡវគ្គោ

១-១៤. កុក្កុឡសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣៦-១៤៩. អន្តោ អគ្គិ មហន្តោ ឆារិករាសិ, តត្ថ ឧក្កុឡវិកុលតោ អក្កមន្តំ យាវ កេសគ្គំ អនុទហតាយ កុច្ឆិតំ កុឡន្តិ កុក្កុឡំ , រូបវេទនាទិ បន តតោបិ កញ្ចិ កាលំ អនុទហនតោ មហាបរិឡាហនង្ខេន ច កុក្កុឡំ វិយាតិ **កុក្កុឡំ។ អនិច្ចលក្ខណាទីនី**តិ អនិច្ចទុក្ខានត្តលក្ខណានិ។

កុក្កុឡសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កុក្កុឡវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៥. ទិដ្ឋិវគ្គោ

១-៩. អជ្ឈត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥០-១៥៨. បច្ចយំ កត្វាតិ អភិនិវេសបច្ចយំ កត្វា។ អាទិសទ្ទេន មិច្ឆាទិដ្ឋិសក្កាយទិដ្ឋិអត្តានុទិដ្ឋិសញ្ញោជនាភិនិវេស-វិនិពន្ធអជ្ឈោសានានិ សង្គណ្ហាតិ។ តត្ថ **អភិនិវេសា** តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ។ **វិនិពន្ធា** “កាយេ អវីតរាគោ ហោតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.៣២០; ម. និ. ១.១៨៦) អាគតចេតសោវិនិពន្ធា ។ **អជ្ឈោសានា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិជ្ឈោសានានិ។ សេសានិ សុវិញ្ញេយ្យានេវ។

អជ្ឈត្តសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០.អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

១៥៩. ធរមានកាលេតិ ជីវមានកាលេ។ **បហានំ អបស្សន្តោ**តិ ថេរស្ស កិរ ភគវតិ បេមំ អធិមត្តំ។ **ចិត្តំ គណ្ហិស្សាមី**តិ ចិត្តំ អារាធេស្សាមិ។ **គន្តព្ពំ ហោតិ,** តស្មា សបលិពោធោ។ **ចិត្តំ សម្បហំសមានោ**តិ ចិត្តស្ស វិពោធនោ។ **វិមុត្តិ...បេ.... ជាតោ** អាយតី បដិវេធបច្ចយត្តា, ន បន តទា វិសេសាវហភាវា និព្ពេធភាគិយោ។

អានន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទិដ្ឋិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបរិបណ្ណាសកោ សមត្តោ។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ខន្ធសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. រាធសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. មារសុត្តវណ្ណនា

១៦០. មារសន្ទោយំ ភាវសាធនោតិ ទស្សេន្តោ **“មារោ វា អស្សាតិ មរណំ វា ភវេយ្យា”**តិ អាហ។ **មារេតា**តិ មរិតព្ពោ មារំ មរណំ ឯតព្ពោតិ អាហ **“មារេតព្ពោ”**តិ។ **អនុបាទានិព្ពានត្ថា**តិ ផលវិមុត្តិសង្ខាតា អរហតោ អរហត្តតា នាម យាវទេវ អនុបាទានិព្ពានត្ថា។ **និព្ពានពុន្ទេ**តិ អនុបាទានិព្ពានាធិគមស្ស អព្ភន្តរេ តតោ ឱរមេវ តទំ មគ្គំ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ, ន តតោ បរំ។ **អស្សា**តិ ព្រហ្មចរិយស្ស។

មារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-១០. សត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦១-១៦៩. **លគ្គបុច្ឆា**តិ លគ្គនស្ស ពជ្ឈនស្ស បុច្ឆា។ យទិ រូបាទីសុ សត្តត្តា សត្តោ, ខីណាសវា កថំ សត្តាតិ? សត្តភូតបុព្ពាតិ កត្វា។ **កីឡាវិគម**ន្តិ កីឡាយ អបនយនំ ឱរមណំ។ យន្តវដ្ដ វិយ ភវបពន្ធស្ស នយនតោ **ភវវជ្ជូ**តិ តណ្ហា វុត្តា។

សត្តសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១-១២. មារសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧០-១៨១. **រូបាទិវិនិមុត្តំ មរណំ នាម នត្ថិ** រូបាទីនំយេវ វិភវេ មរណសមញ្ញាតិ។ **មរណធម្មោ** វិនាសភាវោ។

មារសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៤. អាយាចនវគ្គាទិ

១-១១. មារាទិសុត្តឯកាទសកវណ្ណនា

១៨២-២០៥. **សុខុមំ ការណំ ឧបដ្ឋាតិ,** តេនេស ថេរោ បដិភានេយ្យកានំ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ **វិមុត្តិបរិបាចនីយធម្មវសេនេវ,** ន បដិវេធាវហភាវេន។

មារាទិសុត្តឯកាទសកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាយាចនវគ្គាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

រាធសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. ទិដ្ឋិសំយុត្តំ

១. សោតាបត្តិវគ្គោ

១. វាតសុត្តវណ្ណនា

២០៦. ន ឯតេ វាតាតិ យេ ឥមេ រុក្ខសាខាទិភញ្ជនកវា, ឯតេ សត្តកាយត្តា វាតា នាម ន ហោន្តិ។ តេ ហិ និច្ចា ធុវា សស្សតា។ តេនាហ **“វាតោ បនា”**តិអាទិ។ តេន សត្តសុ កាយេសុ ចតុត្ថំ កាយមាហ។ រុក្ខសាខាទិភញ្ជនកោ **ឯសោ វាតលេសោ នាម,** វាតសទិសោតិ អត្ថោ។ **ឯសិកត្ថម្ភោ វិយា**តិ ឥមិនា និច្ចលភាវមេវ ទស្សេតិ, **បព្ពតកូដំ វិយា**តិ ឥមិនា បន សស្សតិសមំវាបិ។ អយញ្ហិ វាយុ កាយស្ស និច្ចតំ អភិនិវិស្ស ឋិតោ “មា ច អនិច្ចតា បរោ ហោតូ”តិ ន វាតា វាយន្តីតិ ពាធតិ។ ឯស នយោ **នទិយោ សន្ទន្តី**តិអាទីសុ។ **ឧទកំ បនា**តិ ទុតិយំ កាយំ សន្ធាយាហ។ **គព្ភោ បន ន និក្ខមតិ** កូដដ្ឋាទិភាវេនេវ តស្ស លព្ភនតោ។ **នេវ តេ ឧទេន្តិ** យថា វាតា, ឯវំ តិដ្ឋនតោ លោកស្ស បន តថា មតិមត្តន្តិ អធិប្បាយោ។

វាតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៤. ឯតំមមសុត្តាទិវណ្ណនា

២០៧-២០៩. ទិដ្ឋំ រូបាយតនំ ចក្ខុនា ទដ្ឋព្ពតោ។ **សុតំ សទ្ទាយតនំ** សោតេន សោតព្ពតោ។ **មុតំ គន្ធាយតនាទិ** តិវិធំ សម្បត្តគាហីហិ ឃានាទីហិ បត្វា គហេតព្ពតោ។ **អវសេសានិ** ចក្ខាទីនិ **សត្តាយតនានិ វិញ្ញាតំ នាម** កេវលំ មនោវិញ្ញាណេន វិជានិតព្ពតោ។ **បត្ត**ន្តិ អនុប្បត្តំ, យំ កិញ្ចិ ជាបុណិតព្ពំ បរិយេសិត្វា គវេសិត្វា សម្បត្តន្តិ អនុប្បត្តំ។ **បរិយេសិត**ន្តិ បរិយិដ្ឋំ។ **ចិត្តេន អនុសញ្ចរិត**ន្តិ មនសា ចិន្តិតំ។ “បត្តំ បរិយេសិត”ន្តិ ឯតស្មឹ បទទ្វយេ ចតុក្កំ សម្ភវតីតិ តំ ទស្សេត្វា តស្ស វសេន បត្តបរិយេសិតបទានិ, តតោ មនសា អនុវិចរិតញ្ច នីហរិត្វា ទស្សេតុំ **“លោកស្មឹ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បរិយេសិត្វា បត្តំ នាម** បរិយេសនាយ បរិគ្គាហភាវតោ។ **បរិយេសិតំ នាម** កេវលំ បរិយេសិតមេវាតិ កត្វា បរិយេសិត្វា បត្តស្ស មនុស្សានុវិចរិតស្ស វុត្តត្តា។ បឋមវិកប្បេ សង្ករោ អត្ថីតិ អសង្ករតោ ច ទស្សេតុំ **“អថ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សព្ព**ន្តិ វិញ្ញាតាទិ។ តញ្ហិ មនោវិញ្ញាណេន គហិតត្តា មនសា អនុវិចរិតំ នាម ន ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ។

ឯតំមមសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. នត្ថិទិន្នសុត្តវណ្ណនា

២១០. ទិន្នន្តិ ទេយ្យធម្មសីសេន ទានំ វុត្តន្តិ អាហ **“ទិន្នស្ស ផលាភាវំ សន្ធាយា”**តិ, ទិន្នំ បន អន្នាទិវត្ថុំ កថំ បដិក្ខិបន្តិ។ ឯស នយោ **“យិដ្ឋំ ហុត”**ន្តិ ឯត្ថាបិ។ **មហាយាគោ**តិ សព្ពសាធារណំ មហាទានំ។ **បហេណកសក្ការោ**តិ បាហុនកានំ កាតព្ពសក្ការោ។ **ផល**ន្តិ អានិសំសផលំ និស្សន្ទផលញ្ច។ **វិបាកោ**តិ សទិសផលំ។ **បរលោកេ ឋិតស្ស អយំ លោកោ នត្ថី**តិ បរលោកេ ឋិតស្ស កម្មុនា លទ្ធព្ពោ អយំ លោកោ ន ហោតិ។ **ឥធលោកេ ឋិតស្សបិ បរលោកោ នត្ថី**តិ ឥធលោកេ ឋិតស្ស កម្មុនា លទ្ធព្ពោ បរលោកោ ន ហោតិ។ តត្ថ ការណមាហ – **“សព្ពេ តត្ថ តត្ថេវ ឧច្ឆិជ្ជន្តី”**តិ។ ឥមេ សត្តា យត្ថ យត្ថ ភវេ យោនិអាទីសុ ច ឋិតា, តត្ថ តត្ថេវ ឧច្ឆិជ្ជន្តិ និរុទយវិនាសវសេន នស្សន្តិ។ **ផលាភាវវសេនា**តិ មាតាបិតូសុ សម្មាបដិបត្តិមិច្ឆាបដិបត្តីនំ ផលស្ស អភាវវសេន “នត្ថិ មាតា, នត្ថិ បិតា”តិ វទន្តិ, ន មាតាបិតូនំ, នាបិ តេសុ ឥទានិ ករិយមានសក្ការសក្ការានំ អភាវវសេន តេសំ លោកបច្ចក្ខត្តា។ បុព្ពុឡកស្ស វិយ ឥមេសំ សត្តានំ ឧប្បាទោ នាម កេវលោ, ន ភវតោ ចវិត្វា អាគមនបុព្ពកោតិ ទស្សនត្ថំ “នត្ថិ សត្តា ឱបបាតិកា”តិ វុត្តន្តិ អាហ – **“ចវិត្វា ឧប្បជ្ជនកសត្តា នាម នត្ថី”**តិ។ សមណេន នាម យាថាវតោ ជានន្តេន កស្សចិ អកថេត្វា សញ្ញតេន ភវិតព្ពំ, អញ្ញថា អាហោបុរិសិកា នាម សិយា។ កិញ្ហិ បរោ បរស្ស ករិស្សតិ, តថា ច អត្តនោ សម្បាទនស្ស កស្សចិ អវស្សយោ ឯវំ ន សិយា តត្ថ តត្ថេវ ឧច្ឆិជ្ជនតោតិ អាហ **“យេ ឥមញ្ច…បេ…. បវេទេន្តី”**តិ។

ចតូសុ មហាភូតេសុ និយុត្តោតិ **ចាតុមហាភូតិកោ**។ យថា បន មត្តិកាយ និព្ពត្តំ ភាជនំ មត្តិកាមយំ, ឯវមយំ ចតូហិ មហាភូតេហិ និព្ពត្តោតិ អាហ **“ចតុមហាភូតមយោ”**តិ។ **អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតូ**តិ សត្តសន្តានគតា បថវីធាតុ។ **ពាហិរំ បថវីធាតុ**ន្តិ ពហិទ្ធា មហាបថវឹ។ **អនុយាតី**តិ តស្ស អនុរូបភាវេន យាតិ

ឧបេតិ។ **ឧបគច្ឆតី**តិ បុព្ពេ ពាហិរបថវីកាយតោ តទេកទេសភូតា បថវី អាគន្ត្វា អជ្ឈត្តិកភាវប្បត្តិយា សត្តភាវេន សណ្ឋិតា ឥទានិ យថាទិបថវី វិយ តមេវ ពាហិរបថវីកាយំ ឧបេតិ ឧបគច្ឆតិ, សព្ពសោ តេន និព្ពិសេសតំ ឯកីភាវមេវ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **អាបាទីសុបិ ឯសេវ នយោ**តិ ឯត្ថ បជ្ជុន្នេន មហាសមុទ្ទតោ គហិត អាបោ វិយ វស្សោទកភាវេន បុនបិ មហាសមុទ្ទំ, សូរិយរំសិតោ គហិតឥន្ទគ្គិសង្ខាតតេជោ វិយ បុនបិ សូរិយរំសី, មហាវាយុខន្ធតោ និក្ខន្តមហាវាយោ វិយ តមេវ វាយុខន្ធំ ឧបេតិ ឧបគច្ឆតីតិ ទិដ្ឋិគតិកោ សយមេវ អត្តនោ វាទំ ភិន្ទតិ។ ឧម្មត្តកបច្ឆិសទិសញ្ហិ ទិដ្ឋិគតិកទស្សនំ។ **មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ អាកាសំ បក្ខន្ទន្តិ** តេសំ វិសយភាវា វិសយាបីតិ វទតិ។ វិសយិគ្គហណេន ហិ វិសយា គហិតា ឯវ ហោន្តីតិ។ **គុណាគុណបទានី**តិ គុណទោស កោដ្ឋាសា។ **សរីរមេវ បទានីតិ អធិប្បេតំ** សរីរេន តំតំកិរិយាយ បជ្ជិតព្ពតោ។ ទព្ពន្តិ មុយ្ហន្តីតិ ទត្តូ, មូឡ្ហ បុគ្គលា។ តេហិ **ទត្តូហិ ពាលមនុស្សេហិ បញ្ញត្តំ**។

នត្ថិទិន្នសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ករោតោសុត្តវណ្ណនា

២១១. សហត្ថា ករោន្តស្សាតិ សហត្ថេន ករោន្តស្ស។ និស្សគ្គិយថាវរាទយោបិ ឥធ សហត្ថករណេនេវ សង្គហិតា។ **ហត្ថាទីនី**តិ ហត្ថបាទកណ្ណនាសាទីនិ។ បចនំ ទហនំ វិពាធនន្តិ អាហ “**ទណ្ឌេន បីឡេន្តស្សា**”តិ។ **បបញ្ចសូទនិយំ** “តជ្ជេន្តស្ស ចា”តិ អត្ថោ វុត្តោ, ឥធ បន **សុមង្គលវិលាសិនិយំ** វិយ តជ្ជនំ បរិភាសនំ ទណ្ឌេនេវ សង្គហេត្វា “ទណ្ឌេន បីឡេន្តស្ស”ឥច្ចេវ វុត្តំ។ **សោកំ សយំ ករោន្តស្សា**តិ បរស្ស សោកការណំ សយំ ករោន្តស្ស, សោកំ វា ឧប្បាទេន្តស្ស។ **បរេហិ** អត្តនោ វចនករេហិ។ **សយម្បិ ផន្ទតោ**តិ បរស្ស វិពាធនប្បយោគេន សយម្បិ ផន្ទតោ។ **អតិបាតយតោ**តិ បទំ សុទ្ធកត្តុអត្ថេ ហេតុកត្តុអត្ថេ ច វត្តតីតិ អាហ – “**ហនន្តស្សបិ ហនាបេន្តស្សបី**”តិ។ **ការណវសេនា**តិ ការាបនវសេន។

ឃរស្ស ភិត្តិ អន្តោ ច ពហិ ច សន្ធិតា ហុត្វា ឋិតាវ **ឃរសន្ធិ**។ កិញ្ចិបិ អសេសេត្វា និរវសេសោ លោបោ **និល្លោបោ**។ ឯកាគារេ និយុត្តោ វិលោបោ **ឯកាគារិកោ**។ បរិតោ សព្ពសោ បន្ថេ ហននំ **បរិបន្ថោ។ បាបំ ន ករីយតិ** បុព្ពេ អសតោ ឧប្បាទេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា, តស្មា **នត្ថិ បាបំ**។ យទិ ឯវំ កថំ សត្តា បាបេ បវត្តន្តីតិ អាហ “**សត្តា បន ករោមាតិ ឯវំសញ្ញិនោ ហោន្តី**”តិ ឯវំ កិរស្ស ហោតិ ឥមេសញ្ហិ សត្តានំ ហឹសាទិកិរិយា ន អត្តានំ ផុសតិ តស្ស និច្ចតាយ និព្ពិការត្តា, សរីរំ បន អចេតនំ កដ្ឋកលិង្គរូបមំ, តស្មឹ វិកោបិតេបិ ន កិញ្ចិ បាបន្តិ។ **ខុរនេមិនា**តិ និសិតខុរមយនេមិនា, ខុរសទិសនេមិនាតិ អត្ថោ។

គង្គាយ ទក្ខិណា ទិសា អប្បតិរូបទេសោ, ឧត្តរទិសា បតិរូបទេសោតិ អធិប្បាយេន “ទក្ខិណញ្ចេបី”តិអាទិ វុត្តន្តិ អាហ “**ទក្ខិណតីរេ មនុស្សា កក្ខឡា**”តិអាទិ។ **មហាយាគ**ន្តិ មហាវិជិតយញ្ញសទិសំ មហាយាគំ។ **ឧបោសថកម្មេនា**តិ ឧបោសថកម្មេន ច។ ច-សទ្ទោ ហេត្ថ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ។ ទមសទ្ទោ ហិ ឥន្ទ្រិយសំវរស្ស ឧបោសថសីលស្ស ច វាចកោ ឥធាធិប្បេតោ។ កេចិ បន “ឧបោសថកម្មេនា”តិ ឥទំ ឥន្ទ្រិយទមនស្ស វិសេសនំ, តស្មា “ឧបោសថកម្មភូតេន ឥន្ទ្រិយទមេនា”តិ អត្ថំ វទន្តិ។ **សីលសំយមេនា**តិ សីលសំវរេន។ **សច្ចវចនេនា**តិ សច្ចវាចាយ។ តស្សា វិសុំ វចនំ លោកេ គរុតរបុញ្ញសម្មតភាវតោ។ យថា ហិ បាបធម្មេសុ មុសាវាទោ គរុ, ឯវំ បុញ្ញធម្មេសុ សច្ចវាចា។ តេនាហ ភគវា – “ឯកំ ធម្មំ អតីតស្សា”តិអាទិ (ឥតិវុ. ២៥)។ **បវត្តី**តិ យោ ករោតីតិ វុច្ចតិ, តស្ស សន្តានេ ផលស្ស និព្ពត្តិយា បច្ចយភាវេន បវត្តិ។ **សព្ពថា**តិ “ករោតោ”តិអាទិនា វុត្តេន សព្ពប្បការេន **កិរិយមេវ បដិក្ខិបន្តិ**។

ករោតោសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ហេតុសុត្តវណ្ណនា

២១២. ឧភយេនាតិ ហេតុបច្ចយបដិសេធវចនេន។ **សំកិលេសបច្ចយ**ន្តិ សំកិលិសនស្ស មលីនភាវស្ស ការណំ។ **វិសុទ្ធិបច្ចយ**ន្តិ សំកិលេសតោ វិសុទ្ធិយា វោទានស្ស ការណំ។ **នត្ថិ ពល**ន្តិ សត្តានំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកនិព្ពានសម្បត្តិអាវហំ ពលំ នាម កិញ្ចិ នត្ថិ។ តេនាហ “**យម្ហី**”តិអាទិ។ និទស្សនមត្តញ្ចេតំ, សំកិលេសិកម្បិ ថាមំ បដិក្ខិបតេវ។ **អញ្ញមញ្ញវេវចនានី**តិ តស្សា តស្សា កិរិយាយ ឧស្សន្នដ្ឋេន **ពលំ**, សូរវីរភាវាវហដ្ឋេន **វីរិយំ**, តមេវ ទឡ្ហគ្គាហភាវតោ បោរិសំ ធុរំ វហន្តេន បវត្តេតព្ពតោ **បុរិសថាមោ**, បរំ បរំ ឋានំ អក្កមនប្បវត្តិយា **បុរិសបរក្កមោ**តិ វុត្តោតិ វេទិតព្ពំ។

សត្វយោគតោ, រូបាទីសុ វា សត្តតាយ **សត្តា**, បាណនតោ អស្សាសនបស្សាសនវសេន បវត្តិយា **បាណា**, តេ បន សោ ឯកិន្ទ្រិយាទិវសេន វិភជិត្វា វទតីតិ អាហ “**ឯកិន្ទ្រិយោ**”តិអាទិ។ អណ្ឌកោសាទីសុ ភវនតោ **ភូតា**តិ វុច្ចន្តីតិ អាហ “**អណ្ឌ...បេ.... វទន្តី**”តិ។ ជីវនតោ បាណំ ធារេន្តា វិយ វឌ្ឍនតោ **ជីវា**តិ សាលិយវាទិកេ វទន្តិ។ នត្ថិ ឯតេសំ សំកិលេសវិសុទ្ធីសុ វសោតិ **អវសា**។ នត្ថិ តេសំ ពលំ វីរិយន្តិ **អពលា អវីរិយា។ និយតតា**តិ អច្ឆេជ្ជសុត្តាវុតាភេជ្ជមណិនោ វិយ និយតប្បវត្តិតាយ គតិជាតិពន្ធាបវគ្គវសេន និយមោ។ **តត្ថ តត្ថ គមន**ន្តិ ឆន្នំ អភិជាតីនំ វសេន តាសុ តាសុ គតីសុ ឧបគមនំ។ សមវាយេន សមាគមោ **សង្គតិ។ សភាវោយេវា**តិ យថា កណ្ដកស្ស តិក្ខតា, កបិត្ថផលានំ បរិមណ្ឌលតា , មិគបក្ខីនំ វិចិត្តាការតា, ឯវំ សព្ពស្សាបិ លោកស្ស ហេតុបច្ចយេហិ វិនា តថា តថា បរិណាមោ, អយំ សភាវោ ឯវ អកិត្តិមោ ឯវ។ តេនាហ “**យេន ហី**”តិអាទិ។ ឆឡាភិជាតិយោ បរតោ វិត្ថារីយន្តិ។ **សុខញ្ច ទុក្ខញ្ច បដិសំវេទេន្តី**តិ វទន្តា អទុក្ខមសុខភូមី សព្ពេន សព្ពំ ន ជានន្តីតិ ឧល្លិង្គេន្តោ “**អញ្ញា សុខទុក្ខភូមិ នត្ថីតិ ទស្សេន្តី**”តិ អាហ។

ហេតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-១០. មហាទិដ្ឋិសុត្តាទិវណ្ណនា

២១៣-២១៥. អកតាតិ សមេន វា វិសមេន វា កេនចិ ហេតុនា ន កតា ឯវ។ កេនចិ កតំ ករណំ វិធានំ នត្ថិ ឯតេសន្តិ **អកតវិធានា**។ បទទ្វយេនបិ លោកេ កេនចិ ហេតុបច្ចយេន នេសំ អភិនិព្ពត្តិតាភាវំ ទស្សេតិ។ **ឥទ្ធិយាបិ ន និម្មិតា**តិ កស្សចិ ឥទ្ធិមតោ ទេវស្ស ព្រហ្មុនោ វា ឥទ្ធិយាបិ ន និម្មិតា។ **អនិម្មិតា**តិ វា កស្សចិ អនិម្មាបកា។ **អជនកា**តិ ឯតេន បថវីកាយាទីនំ រូបាទិជនកភាវំ បដិក្ខិបតិ។ រូបសទ្ទាទយោ ហិ បថវីកាយាទីហិ អប្បដិពទ្ធវុត្តិកាតិ តស្ស លទ្ធិ។ យថា បព្ពតកូដំ កេនចិ អនិព្ពត្តិតំ កស្សចិ ច អនិព្ពត្តកំ, ឯវមេតេបីតិ អាហ “**កូដដ្ឋា**”តិ។ យមិទំ “ពីជាទិតោ អង្កុរាទិ ជាយតី”តិ វុច្ចតិ, តញ្ច វិជ្ជមានមេវ តតោ និក្ខមតិ, នាវិជ្ជមានំ, អញ្ញថា យតោ កុតោចិ យស្ស កស្សចិ ឧប្បត្តិ សិយាតិ អធិប្បាយោ។ **ឋិតា**តិ និព្ពិការភាវេន ឋិតា។ **ន ចលន្តី**តិ ន វិការំ អាបជ្ជន្តិ។ វិការាភាវេន ហិ តេសំ សត្តន្នំ កាយានំ ឯសិកដ្ឋាយិដ្ឋិតតា។ អនិញ្ជនញ្ច អត្តនោ បកតិយា អវដ្ឋានមេវ។ តេនាហ “**ន វិបរិណាមន្តី**”តិ។ អវិបរិណាមធម្មត្តា ឯវ ច នេ **អញ្ញមញ្ញំ ន ព្យាពាធេន្តិ**។ សតិ ហិ វិការំ អាបាទេតព្ពតាយ ព្យាពាធកតាបិ សិយា, តថា អនុគ្គហេតព្ពតាយ អនុគ្គាហកតាតិ តទភាវំ ទស្សេតុំ បាឡិយំ “**នាល**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ បថវី ឯវ កាយេកទេសត្តា **បថវីកាយោ**។ ជីវសត្តមានំ កាយានំ និច្ចតាយ និព្ពិការាភាវតោ ន ហន្តព្ពតា, ន ឃាដេតព្ពតា ចាតិ នេវ កោចិ ហន្តា ឃាតេតា វា។ តេនាហ “**សត្តន្នន្វេវ**”តិអាទិ។ យទិ កោចិ ហន្តា នត្ថិ, កថំ សត្ថប្បហារោតិ អាហ “**យថា មុគ្គរាសិអាទីសូ**”តិអាទិ។ **កេវលំ សញ្ញាមត្តមេវ ហោតិ,** ន ឃាតនាទិ, បរមត្ថតោ សត្តន្នន្វេវ កាយានំ អវិកោបនីយភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

បមុខយោនីនន្តិ មនុស្សតិរច្ឆានាទីសុ ខត្តិយព្រាហ្មណាទិសីហព្យគ្ឃាទិវសេន បធានយោនីនំ។ **សដ្ឋិសតានិ** ឆសហស្សានិ។ “បញ្ច ច កម្មុនោ សតានី”តិ បទស្ស អត្ថទស្សនំ “**បញ្ច កម្មសតានិ ចា**”តិ ។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា “កេវលំ តក្កមត្តេន និរត្ថកទិដ្ឋិ ទីបេតី”តិ ឥមមេវ អត្ថំ អតិទិសតិ។ ឯត្ថ ច **តក្កមត្តកេនា**តិ ឥមិនា យស្មា តក្កិកា និរង្កុសតាយ បរិកប្បនស្ស យំ កិញ្ចិ អត្តនោ បរិកប្បិតំ សារតោ មញ្ញមានា តថេវ អភិនិវិស្ស តក្កទិដ្ឋិគាហំ គណ្ហន្តិ, តស្មា ន តេសំ ទិដ្ឋិវត្ថូសុ វិញ្ញូហិ វិចារណា កាតព្ពាតិ ទស្សេតិ។ **កេចី**តិ ឧត្តរវិហារវាសិនោ។ តេ ហិ “បញ្ច កម្មានីតិ ចក្ខុសោតឃានជិវ្ហាកាយា, ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ‘បញ្ច កម្មានីតិ បញ្ញាបេន្តី’”តិ វទន្តិ។ **កម្មន្តិ លទ្ធី**តិ ឱឡារិកភាវតោ បរិបុណ្ណកម្មន្តិ លទ្ធិ។ មនោកម្មំ អនោឡារិកត្តា ឧបឌ្ឍកម្មន្តិ លទ្ធីតិ យោជនា។ “ទ្វាសដ្ឋិបដិបទា”តិ វត្តព្ពេ សភាវនិរុត្តិំ អជានន្តា “**ទ្វដ្ឋិបដិបទា**”តិ វទន្តិ។ **ឯកស្មិំ កប្បេ**តិ ឯកស្មិំ មហាកប្បេ។ តត្ថាបិ ច វិវដ្ដដ្ឋាយិសញ្ញិតេ **ឯកស្មិំ** អសង្ខ្យេយ្យ**កប្បេ**។

ឧរព្ភេ ហនន្តីតិ **ឱរព្ភិកា**។ ឯវំ **សូករិកា**ទយោ វេទិតព្ពា។ **លុទ្ទាតិ** អញ្ញេបិ យេ កេចិ មាគវិកនេសាទាទយោ, តេ បាបកម្មបសុតតាយ **កណ្ហាភិជាតីតិ វទន្តិ។ ភិក្ខូ**តិ ពុទ្ធសាសនេ ភិក្ខូ។ **តេ កិរ** “សច្ឆន្ទរាគា បរិភុញ្ជន្តី”តិ អធិប្បាយេន **ចតូសុ បច្ចយេសុ កណ្ដកេ បក្ខិបិត្វា ខាទន្តី**តិ វទន្តិ។ កស្មាតិ ចេ? យស្មា តេ បណីតបណីតេ បច្ចយេ បដិសេវន្តីតិ តស្ស មិច្ឆាគាហោ។ ញាយលទ្ធេបិ បច្ចយេ បរិភុញ្ជមានា អាជីវកសមយស្ស វិលោមគាហិតាយ បច្ចយេសុ កណ្ដកេ បក្ខិបិត្វា ខាទន្តិ នាមាតិ វទន្តីតិ អបរេ។ **ឯកេ បព្ពជិតា,** យេ វិសេសតោ អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា។ តថា ហិ តេ កណ្ដកេ វត្តន្តា វិយ ហោន្តីតិ **កណ្ដកវុត្តិកា**តិ វុត្តា។ បត្វា ភុញ្ជននហានបដិក្ខេបាទិវតសមាយោគេន **បណ្ឌរតរា។ អចេលកសាវកា**តិ អាជីវកសាវកេ វទតិ។ តេ កិរ អាជីវកសមយេ អាជីវកលទ្ធិយា ទឡ្ហគាហិតាយ និគណ្ឋេហិបិ បណ្ឌរតរា។ នន្ទាទយោ កិរ តថារូបំ អាជីវក

បដិបត្តី ឧក្កំសំ បាបេត្វា ឋិតា, តស្មា និគណ្ឋេហិ អាជីវកសាវកេហិ ច បណ្ឌរតរា វុត្តា។ **បរមសុក្កាភិជាតី**តិ អយំ តេសំ លទ្ធិ។

បុរិសភូមិយោតិ បធានបុគ្គលេន និទ្ទេសោ។ ឥត្ថីនម្បេតា ភូមិយោ ឥច្ឆន្តេវ។ **ភិក្ខុ ច បន្នកោ**តិអាទិ តេសំ បាឡិ ឯវ។ តត្ថ **បន្នកោ**តិ ភិក្ខាយ វិចរណកោ, តេសំ វា បដិបត្តិយា បដិបន្នកោ។ **ជិនោ**តិ ជិណ្ណោ ជរាវសេន ហីនធាតុកោ, អត្តនោ វា បដិបត្តិយា បដិបក្ខេ ជិនិត្វា ឋិតោ។ សោ កិរ តថាភូតោ ធម្មម្បិ កស្សចិ ន កថេតិ។ តេនាហ **“ន កិញ្ចិ អាហា”**តិ។ និដ្ឋុហនាទិវិប្បការេ កេនចិ កតេបិ ខមនវសេន ន កិញ្ចិ វទតីតិ វទន្តិ។ **អលាភិ**ន្តិ “សោ ន កុម្ភិមុខា បដិគ្គណ្ហាតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.៣៩៤) នយេន វុត្តអលាភហេតុសមាយោគេន អលាភី។ តតោ ឯវ ជិឃច្ឆាទុព្ពល្យបរេតតាយ សយនបរាយណំ **សមណំ បន្នភូមីតិ វទន្តិ**។

អាជីវវុត្តិសតានីតិ សត្តានំ អាជីវភូតានិ ជីវិកាវុត្តិសតានិ។ **បសុ**គ្គហណេន ឯឡកជាតិ គហិតា, **មិគ**គ្គហណេន រុរុគវយាទិសព្ពមិគជាតិ។ **ពហូ ទេវា**តិ ចាតុមហារាជិកាទិព្រហ្មកាយិកាទិវសេន តេសំ អន្តរភេទវសេន ពហូ ទេវា។ តត្ថ ចាតុមហារាជិកានំ ឯកច្ចេ អន្តរភេទា **មហាសមយសុត្តវសេន** (ទី. និ. ២.៣៣១ អាទយោ) ទីបេតព្ពា។ **មនុស្សាបិ អនន្តា**តិ ទីបទេសកុលវំសាជីវាទិវិភាគេន មនុស្សាបិ អនន្តភេទា។ បិសាចា ឯវ **បេសាចា**, តេ មហន្តមហន្តា អជគរបេតាទយោ។ ឆទ្ទន្តទហមន្ទាកិនិយោ កុឡីរមុចលិន្ទនាមេន វទន្តិ។

បវុដាតិ សព្ពគណ្ឋិកា។ **បណ្ឌិតោបិ…បេ…. ឧទ្ធំ ន គច្ឆតិ**។ កស្មា? សត្តានំ សំសរណកាលស្ស និយតភាវតោ។

អបរិបក្កំ សំសរណនិមិត្តំ សីលាទិនា **បរិបាចេតិ នាម** សីឃំយេវ វិសុទ្ធិប្បត្តិយា។ **បរិបក្កំ** កម្មំ **ផុស្ស ផុស្ស** បត្វា បត្វា កាលេ បរិបក្កភាវាបាទនេន **ព្យន្តិ ករោតិ នាម។ សុត្តគុឡេ**តិ សុត្តវដ្ដិយំ។ **និព្ពេឋិយមានមេវ បលេតី**តិ ឧបមាយ សត្តានំ សំសារោ អនុក្កមេន ខីយតេវ, ន តស្ស វឌ្ឍីតិ ទស្សេតិ បរិច្ឆិន្នរូបត្តា។ **និព្ពេឋិយមានមេវ** សុត្តគុឡំ **គច្ឆតី**តិ វុច្ចតិ។ តញ្ច ខោ សុត្តបមាណេន, សុត្តេ បន អសតិ កុតោ គច្ឆតិ សុត្តគុឡំ។ តេនាហ – **“សុត្តេ ខីណេ ន គច្ឆតី”**តិ។ **តត្ថេវ តិដ្ឋតិ** សុត្តបរិយន្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **កាលវសេនា**តិ អត្តនិ វេបេត្វា ឋិតំ សុខទុក្ខំ យថាវុត្តស្ស កាលស្ស វសេន និព្ពេឋិយមានោ ពាលោ ច បណ្ឌិតោ ច បលេតិ គច្ឆតិ, នាតិក្កមតិ សំសារំ។

មហាទិដ្ឋិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១-១៨. អន្តវាសុត្តាទិវណ្ណនា

២១៦-២២៣. ឯកតោ វឌ្ឍិតនិមិត្តន្តិ ឯកបស្សេន វឌ្ឍិតំ កសិណនិមិត្តំ។ **គាហេនា**តិ លាភី ឈានចក្ខុនា បស្សិត្វា គហណេន។ **តក្កេនា**តិ ន លាភី តក្កមត្តេន។ **ឧប្បន្នទិដ្ឋី**តិ “លោកោ”តិ ឧប្បន្នទិដ្ឋិ។ **សព្ពតោ វឌ្ឍិត**ន្តិ សមន្តតោ អប្បមាណកសិណនិមិត្តំ។ **ឯកមេវា**តិ “ឯកមេវ វត្ថុ”តិ ឧប្បន្នទិដ្ឋិ។ **អដ្ឋារស វេយ្យាករណានី**តិ វេយ្យាករណលក្ខណប្បត្តានិ អដ្ឋារស សុត្តានិ។ **ឯកំ គមន**ន្តិ ឯកំ វេយ្យាករណគមនំ។

អន្តវាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយគមនាទិវគ្គវណ្ណនា

២២៤-៣០១. ទុក្ខវសេន វុត្តន្តិ “ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, ទុក្ខេ សតិ ទុក្ខំ ឧបាទាយា”តិអាទិទុក្ខវសេន វុត្តំ។ តាទិសមេវ ទុតិយំ វេយ្យាករណគមនំ។ តេនាហ **“តត្រាបិ អដ្ឋារសេវ វេយ្យាករណានី”**តិ។ **តេហី**តិ “រូបី អត្តា ហោតី”តិអាទិនយបវត្តេហិ វេយ្យាករណេហិ សទ្ធិំ។ **ត**ន្តិ ទុតិយំ គមនំ។

អារម្មណមេវាតិ កសិណសង្ខាតំ អារម្មណមេវ។ **តក្កិ**សទ្ទេន សុទ្ធតក្កិកានំ គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។

អនិច្ចទុក្ខវសេនាតិ “យទនិច្ចំ, តំ ទុក្ខំ, តស្មិំ សតិ តទុបាទាយ ឯវំ ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតី”តិ វុត្តអនិច្ចទុក្ខវសេនាតិ។ **តេហិយេវា**តិ ទុតិយេ បេយ្យាលេ វុត្តប្បការេហិយេវ។ **តិបរិវដ្ដវសេនា**តិ តេហិយេវ ឆព្ពីសតិយា សុត្តេហិ ចតុត្ថបេយ្យាលេ តិបរិវដ្ដវសេន វុត្តោតិ យោជនា។

ទុតិយគមនាទិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ទិដ្ឋិសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. ឱក្កន្តសំយុត្តំ

១-១០. ចក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា

៣០២-៣១១. សទ្ធាធិមោក្ខន្តិ សទ្ទហនវសេន បវត្តំ អធិមោក្ខំ, ន សន្និដ្ឋានមត្តវសេន បវត្តំ អធិមោក្ខំ។ ទស្សនម្បិ សម្មត្តំ, តំសិជ្ឈានវសេន បវត្តនិយាមោ **សម្មត្តនិយាមោ,** អរិយមគ្គោ។ **អនន្តរាយតំ ទីបេតិ** កប្បវិនាសបដិភាគេន បវត្តត្តា។ តថា ចាហ **"តេនេវាហា"**តិអាទិ។ កប្បសីសេន ភាជនលោកំ វទតិ។ សោ ហិ ឧឌ្ឍយ្ហតិ, ន កប្បោ, **ឧឌ្ឍយ្ហនវេលា**តិ ឈាយនវេលា។ ឋិតោ កប្បោ ឋិតកប្បោ, សោ អស្ស អត្ថីតិ **ឋិតកប្បី,** កប្បំ ឋបេតុំ សមត្ថោតិ អត្ថោ។ **ឱលោកន**ន្តិ សច្ឆាភិសមយសង្ខាតំ ទស្សនំ។ **ខមន្តិ** សហន្តិ, ញាយន្តីតិ អត្ថោ។

ចក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឱក្កន្តសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឧប្បាទសំយុត្តវណ្ណនា

៣១២-៣២១. សព្ពំ បាកដមេវ អបុព្ពស្ស អភាវតោ។

ឧប្បាទសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. កិលេសសំយុត្តវណ្ណនា

៣២២-៣៣១. ឯសោតិ ចក្ខុស្មឹ ឆន្ទរាគោ។ ឧបេច្ច កិលេសេតីតិ **ឧបក្កិលេសោ។ ចិត្តស្សេ**តិ សាមញ្ញវចនំ អនិច្ឆន្តោ ចោទកោ “**កតរចិត្តស្សា**”តិ អាហ។ ឥតរោ កាមំ ឧបតាបនមលីនភាវករណវសេន ឧបក្កិលេសោ លោកុត្តរស្ស នត្ថិ, វិពាធនដ្ឋោ បន អត្ថេវ ឧប្បត្តិនិវារណតោតិ អធិប្បាយេនាហ “**ចតុភូមកចិត្តស្សា**”តិ។ ចោទកោ “**តេភូមកា**”តិអាទិនា អត្តនោ អធិប្បាយំ វិវរតិ, ឥតរោ “**ឧប្បត្តិនិវារណតោ**”តិអាទិនា។ អរិយផលបដិប្បស្សទ្ធិបហានវសេន បវត្តិយា សព្ពសំកិលេសតោ និក្ខន្តត្តា នេក្ខម្មំ, មគ្គនិព្ពានានំ បន នេក្ខម្មភាវោ ឧក្កំសតោ គហិតោ ឯវាតិ អាហ “**នេក្ខម្មនិន្នន្តិ នវលោកុត្តរធម្មនិន្ន**”ន្តិ។ **អភិជានិត្វា**តិ អភិមុខភាវេន ជានិត្វា។ **សច្ឆិកាតព្ពេសូ**តិ បច្ចក្ខកាតព្ពេសុ។ **ឆឡភិញ្ញាធម្មេសូ**តិ អរិយមគ្គសម្បយុត្តធម្មេសុ។

កិលេសសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សារិបុត្តសំយុត្តំ

១-៩. វិវេកជសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៣២-៣៤០. ន ឯវំ ហោតីតិ ឯត្ថ “អហំ សមាបជ្ជាមី”តិ វា, “អហំ សមាបន្នោ”តិ វា មា ហោតុ តទា តាទិសាភោគាភាវតោ។ “អហំ វុដ្ឋិតោ”តិ បន កស្មា ន ហោតីតិ? សព្ពថាបិ ន ហោត្វេវ អហង្ការស្ស សព្ពសោ បហីនត្តា។

វិវេកជសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សូចិមុខីសុត្តវណ្ណនា

៣៤១. តស្មិំ វចនេ បដិក្ខិត្តេតិ – “អធោមុខោ ភុញ្ជសី”តិ បរិព្ពាជិកាយ វុត្តវចនេ – “ន ខ្វាហំ ភគិនី”តិ បដិក្ខិត្តេ។ **វាទ**ន្តិ ទោសំ។ **ឧព្ភមុខោ**តិ ឧបរិមុខោ។ បុរត្ថិមាទិកា **ចតស្សោ ទិសា**។ ទក្ខិណបុរត្ថិមាទិកា **ចតស្សោ វិទិសា**។

អារាមអារាមវត្ថុអាទីសុ ភូមិបរិកម្មពីជាភិសង្ខរណាទិបដិសំយុត្តា វិជ្ជា **វត្ថុវិជ្ជា,** តស្សា បន មិច្ឆាជីវភាវទស្សេតុំ “**តេស**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តេសំ តេសំ** អត្ថនោ បច្ចយទាយកានំ។ **តត្ថ តត្ថ គមន**ន្តិ តេសំ សាសនហរណវសេន តំ តំ គាមន្តរទេសន្តរំ។ **ឯវមារោចេសី**តិ អត្តក្កំសនបរវម្ភនរហិតំ កណ្ណសុខំ បេមនីយំ ហទយង្គមំ ថេរស្ស ធម្មកថំ សុត្វា បសន្នមានសា ឯវំ “ធម្មិកំ សមណា សក្យបុត្តិយា”តិអាទិនា សាសនស្ស គុណសំកិត្តនវាចំ កុលានំ អារោចេសិ។

សូចិមុខីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារិបុត្តសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. នាគសំយុត្តំ

១. សុទ្ធិកសុត្តវណ្ណនា

៣៤២. អណ្ឌជាតិ អណ្ឌេ ជាតា។ **វត្ថិកោសេ**តិ វត្ថិកោសសញ្ញិតេ ជរាយុបុដេ **ជាតា។ សំសេទេ**តិ សំសិន្នេ កិលិន្នដ្ឋានេ ឧប្បន្នា។ **ឧបបតិត្វា វិយា**តិ កុតោចិបិ អវបតិត្វា វិយ និព្ពត្តា។ **បុគ្គលាន**ន្តិ តថា វិនេតព្ព បុគ្គលានំ។

សុទ្ធិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៥០. បណីតតរសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៤៣-៣៩១. វិស្សដ្ឋកាយាតិ “យេ ចម្មេន វា រុធិរេន វា អដ្ឋិនា វា អត្ថិកា, តេ សព្ពំ គណ្ហន្តូ”តិ តត្ថ និរបេក្ខចិត្តតាយ អធិដ្ឋិតសីលតាយ បរិច្ចត្តសរីរា។ **ទ្វយការិនោ**តិ “កាលេន កុសលំ, កាលេន អកុសល”ន្តិ ឯវំ កុសលាកុសលការិនោ។ សហ ព្យយតិ បវត្តតីតិ សហព្យោ, សហចារោ។ តស្ស ភាវោ សហព្យតា, តំ **សហព្យតំ**។ អទនីយតោ **អន្នំ**។ ខាទនីយតោ **ខជ្ជំ**។ បាតព្ពតោ **បានំ**។ និវសនីយតោ **វត្ថំ**។ និវសិតព្ពំ **និវាសនំ**។ បរិវិតព្ពំ **បាវុរណំ**។ យាន្តិ តេនាតិ **យានំ,** ឧបាហនាទិយានានិ។ អាទិសទ្ទេន វយ្ហសិវិកាទីនំ សង្គហោ។ ឆត្តម្បិ បរិស្សយាតបទុក្ខបរិក្ខណេន មគ្គគមនសាធនន្តិ កត្វា **“ឆត្តុបាហន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តេន វុត្តំ **“យំ កិញ្ចិ គមនបច្ចយ”**ន្តិ។ **បត្ថនំ កត្វា...បេ.... តត្ថ និព្ពត្តន្តិ** ចម្បេយ្យនាគរាជា វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បណីតតរសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នាគសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សុបណ្ណសំយុត្តវណ្ណនា

៣៩២-៤៣៧. បត្តានន្តិ ឧភោសុ បក្ខេសុ បត្តានំ។ **វណ្ណវន្តតាយា**តិ អតិសយេន វិចិត្តវណ្ណតាយ។ អតិសយត្ថោ ហិ អយំ **វន្ត**-សទ្ទោ។ **បុរិមនយេនា**តិ នាគសំយុត្តេ បឋមសុត្តេ វុត្តនយេន។ **ឧទ្ធរន្តី**តិ សមុទ្ទតោ ឧទ្ធរន្តិ, បឋវន្តរបព្ពតន្តរតោ បន តេសំ ឧទ្ធរណំ ទុក្ករមេវ។ **បណីតតរេ**តិ ពលេន បណីតតរេ, ពលវន្តេតិ អត្ថោ។ **អនុទ្ធរណិយនាគា**តិ អានុភាវមហន្តតាយ ច វសនដ្ឋានវិទុគ្គតាយ ច ឧទ្ធរិតុំ អសក្កុណេយ្យា នាគា។ តេ "សត្តវិធា"តិ វត្វា សរូបតោ វសនដ្ឋានតោ ច ទស្សេន្តោ **"កម្ពលស្សតរា"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កម្ពលស្សតរា ធតរដ្ឋា**តិ ឥមេ ជាតិវសេន វុត្តា។ **សត្តសីទន្តរវាសិនោ**តិ សត្តវិធសីទសមុទ្ទវាសិនោ។ **បថវិដ្ឋកា**តិ បថវន្តរវាសិនោ, តថា **បព្ពតដ្ឋកា**។ តេ ច វិមានវាសិនោ។ តេ នាគេ កោចិ សុបណ្ណោ ឧទ្ធរិតុំ ន សក្កោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **សេស**ន្តិ "កាយេន ទ្វយការិនោ"តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ **នាគសំយុត្តេ វុត្តនយមេវ,** តត្ថ ច វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

សុបណ្ណសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. គន្ធព្ពកាយសំយុត្តវណ្ណនា

៤៣៨-៥៤៩. មូលគន្ធាទិភេទំ គន្ធំ អវន្តិ អបយុញ្ជន្តីតិ គន្ធព្ពា, តេសំ កាយោ សមូហោ គន្ធព្ពកាយោ, គន្ធព្ពទេវនិកាយោ។ ចាតុមហារាជិកេសុ ឯកិយាវ តេ ទដ្ឋព្ពា, តប្បរិយាបន្នតាយ តត្ថ វា និយុត្តាតិ **គន្ធព្ពកាយិកា**។ តេសំ តេសំ រុក្ខគច្ឆលតានំ មូលំ បដិច្ច បវត្តោ គន្ធោ មូលគន្ធោ, តស្មិំ **មូលគន្ធេ។ អធិវត្ថា**តិ មូលគន្ធំ អធិដ្ឋាយ, អភិភុយ្យ វា វសន្តា។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **តំ និស្សាយា**តិ តំ មូលគន្ធំ រុក្ខំ បច្ចយំ កត្វា និព្ពត្តា។ ន កេវលំ តត្ថ គន្ធោ ឯវ, មូលមេវ វា តេសំ បច្ចយោតិ ទស្សេន្តោ **"សោ ហី"**តិអាទិមាហ។ **ឧបកប្បតី**តិ និវាសដ្ឋានភាវេន វិនិយុញ្ជតិ។ **គន្ធគន្ធេ**តិ គន្ធានំ គន្ធសមុទាយេ។ **មូលាទិគន្ធានំ គន្ធេ**តិ មូលាទិគតអវយវគន្ធានំ គន្ធេ, តំមូលាទិគតសមុទាយភូតេតិ អត្ថោ។ បុព្ពេ ហិ "មូលគន្ធេ"តិអាទិនា រុក្ខានំ អវយវគន្ធោ គហិតោ, ឥធ បន សព្ពសោ គហិតត្តា សមុទាយគន្ធោ វេទិតព្ពោ។ តេនាហ **"យស្ស ហិ រុក្ខស្សា"**តិអាទិ។ **សោ**តិ សោ សព្ពោ មូលាទិគតោ គន្ធោ គន្ធសមុទាយោ ឥធ គន្ធគន្ធោ នាម។ **តស្ស គន្ធស្ស គន្ធេ**តិ តស្ស សមុទាយគន្ធស្ស តថាភូតេ គន្ធេ។ សវិក្ខំ សទិសំ បដិទានំ ឯតិស្សាតិ **សវិក្ខទានំ**, បត្ថនា។ យថាធិប្បេតផលានិ សវិក្ខទានត្តាវ អធិប្បេតផលំ ទេន្តិ, អសវិក្ខទានំ កថន្តិ? តម្បិ ទេតិយេវ បុញ្ញស្ស សព្ពកាមទទត្តាតិ អាហ **"អសវិក្ខទានម្បី"**តិអាទិ។

គន្ធព្ពកាយសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. វលាហកសំយុត្តវណ្ណនា

៥៥០-៦០៦. លោកំ វាលេន្តា សំវរន្តា ឆាទេន្តា អហន្តិ បរិយេសន្តីតិ វលាហា, ទេវបុត្តា។ តេសំ សមូហោ វលាហកទេវកាយោតិ អាហ “**វលាហកកាយិកា**”តិអាទិ។ **សីតករណវលាហកា**តិ សីតហរណវលាហកា។ **សេសបទេសូ**តិ ឧណ្ហវលាហកាទិបទេសុ។ **ឯសេវ នយោ**តិ “ឧណ្ហករណវលាហកា”តិអាទិនា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ចិត្តដ្ឋបនន្តិ** “សីតំ ហោតូ”តិ ឯវំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទនំ។ **វស្សានេ**តិ វស្សកាលេ។ **ឧតុសមុដ្ឋានមេវា**តិ បាកតិកសីតមេវាតិ អត្ថោ។ **ឧណ្ហេបី**តិ ឧណ្ហកាលេ។ **អព្ភមណ្ឌបោ**តិ មណ្ឌបសទិសអព្ភបដលវិតានមាហ។ **អព្ភំ ឧប្បជ្ជតី**តិ តហំ តហំ បដលំ ឧដ្ឋហតិ។ **អព្ភោយេវា**តិ អព្ភកាលេ ឯវ, វស្សានេតិ អត្ថោ។ **អតិអព្ភ**ន្តិ សតបដលសហស្សបដលំ ហុត្វា អព្ភុដ្ឋានំ។ **ចិត្តវេសាខមាសេសូ**តិ វសន្តកាលំ សន្ធាយាហ។ តទា ហិ វិទ្ធេ វិគតវលាហកោ ទេវោ ភវិតុំ យុត្តោ។ **ឧត្តរទក្ខិណាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន បច្ឆិមវាតាទី សង្គណ្ហាតិ។ **បកតិវាតោ**តិ បកតិយា សភាវេន វាយនកវាតោ។ **តំ ឧតុសមុដ្ឋានមេវា**តិ អាហារូបជីវីនំ សត្តានំ សាធារណកម្មូបនិស្សយឧតុសមុដ្ឋានមេវ។ ឯសនយោ ឧតុសមុដ្ឋានសីតុណ្ហវាតេសុបិ។ តម្បិ ហិ អាហារូបជីវីនំ សត្តានំ សាធារណកម្មូបនិស្សយមេវាតិ។

គីតន្តិ មេឃគីតំ។ **សច្ចកិរិយាយា**តិ តាទិសានំ បុរិសវិសេសានំ សច្ចាធិដ្ឋានេន។ **ឥទ្ធិពលេនា**តិ ឥទ្ធិមន្តានំ ឥទ្ធិអានុភាវេន។ **វិនាសមេឃេនា**តិ កប្បវិនាសកមេឃេន។ អញ្ញេនបិ កណ្ហបាបិកសត្តានំ បាបកម្មបច្ចយា ឧប្បន្នវិនាសមេឃេន វុដ្ឋេន សោ សោ ទេសោ វិនស្សតេវ។

វលាហកសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. វច្ឆគោត្តសំយុត្តវណ្ណនា

៦០៧-៦៦១. អញ្ញាណាតិ អញ្ញាណហេតុ, សច្ចបដិច្ឆាទកសម្មោហហេតូតិ អត្ថោ។ អដ្ឋកថាយំ បន ឥមមេវ អត្ថំ ហេតុអត្ថេន ករណវចនេន ទស្សេតុំ “**អញ្ញាណេនា**”តិ វុត្តំ។ **សព្ពានី**តិ “អញ្ញាណា អទស្សនា អនភិសមយា”តិអាទីនិ បទានិ ឯកាទសសុ សុត្តេសុ អាគតានិ, បញ្ចបញ្ញាស វេយ្យាករណានិ វុត្តានិ សុត្តេសុ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ វសេន វេយ្យាករណស្ស អាគតត្តា។

វច្ឆគោត្តសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. ឈានសំយុត្តំ

១. សមាធិមូលកសមាបត្តិសុត្តវណ្ណនា

៦៦២. **សមាធិកុសលោ**តិ សមាធិស្មឹ កុសលោ។ តយិទំ សមាធិកោសល្លត្តំ សហ ឈានង្គយោគេន ចតុព្ពិធោ ឈានសមាធិ, តស្មា តំ តំ វិភាគំ ជានន្តស្ស សិទ្ធំ ហោតីតិ អាហ – “**បឋមំ ឈាន**”ន្តិអាទិ។ តត្ថ វិតក្កវិចារបីតិសុខេកគ្គតាវសេន បឋមំ បញ្ចង្គិកំ, បីតិសុខេកគ្គតាវសេន ទុតិយំ តិវង្គិកំ, សុខេកគ្គតាវសេន តតិយំ ទុវង្គិកំ, ឧបេក្ខេកគ្គតាវសេន ចតុត្ថំ ទុវង្គិកមេវាតិ ឯវំ តស្មឹ តស្មឹ ឈានេ តំតំអង្គានំ វវត្ថានេ កុសលោ។ **សមាបត្តិកុសលោ**តិ សមាបជ្ជនេ កុសលោ។ **ហាសេត្វា**តិ តោសេត្វា។ **កល្លំ កត្វា**តិ សមាធានស្ស បដិបក្ខធម្មានំ ទូរីករណេន សហការីការណញ្ច សមាធានេន សមាបជ្ជនេ ចិត្តំ សមត្ថំ កត្វា។ **សេសបទានី**តិ សេសា តយោ កោដ្ឋាសា។ តតិយាទីសុ នយេសុ អកុសលោបិ ឈានត្ថាយ បដិបន្នត្តា “ឈាយីតេវា”តិ វុត្តោ។

សមាធិមូលកសមាបត្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៥៥. សមាធិមូលកឋិតិសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៦៣-៧១៦. ទុតិយាទិសុត្តេសុ **ឋិតិកុសលោ**តិ ឯត្ថ អន្តោគធហេតុអត្ថោ **ឋិតិ**-សទ្ទោ, តស្មិញ្ច បន កុសលោតិ អត្ថោតិ អាហ – “**ឈានំ ឋបេតុំ អកុសលោ**”តិ។ **សត្តដ្ឋអច្ឆរាមត្ត**ន្តិ សត្តដ្ឋអច្ឆរាមត្តំ ខណំ ឈានំ ឋបេតុំ ន សក្កោតិ អធិដ្ឋានវសីភាវស្ស អនិប្ផាទិតត្តា។ **យថាបរិច្ឆេទេន** កាលេន **វុដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ** វុដ្ឋានវសីភាវស្ស អនិប្ផាទិតត្តា។ កល្លំ ជាតំ អស្សាតិ **កល្លិតំ,** តស្មឹ កល្លិតេ កល្លិតភាវេន កសិណារម្មណេសុ “តទំ នាម អសុកស្សា”តិ វិសយវសេន សមាបជ្ជិតុំ អសក្កោន្តោ **ន សមាធិស្មឹ អារម្មណកុសលោ។ ន សមាធិស្មឹ គោចរកុសលោ**តិ សមាធិស្មឹ និប្ផាទិតព្ពេ តស្ស គោចរេ កម្មដ្ឋានសញ្ញិតេ បវត្តិដ្ឋានេ **ភិក្ខាចារគោចរេ ច** សតិសម្បជញ្ញវិរហិតោ **អកុសលោ**។ កេចិ បន “កម្មដ្ឋានគោចរោ បឋមជ្ឈានាទិកំ, ‘ឯវំ សមាបជ្ជិតព្ពំ, ឯវំ ពហុលីកាតព្ព’ន្តិ អជានន្តោ តត្ថ អកុសលោ នាមា”តិ វទន្តិ។ **កម្មដ្ឋានំ អភិនីហរិតុ**ន្តិ កម្មដ្ឋានំ វិសេសភាគិយតាយ អភិនីហរិតុំ **អកុសលោ។ សក្កច្ចការី**តិ ចិត្តីការី។ **សាតច្ចការី**តិ និយតការី។ **សមាធិស្ស ឧបការកធម្មា**តិ អប្បនាកោសល្លា។ **សមាបត្តិអាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន សក្កច្ចការិបទាទីនំយេវ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ ចតុក្កានំ វុត្តត្តា។ តេនាហ “**យោជេត្វា ចតុក្កា វុត្តា**”តិ។ **លោកិយជ្ឈានវសេនេវ កថិតំ** “សមាធិកុសលោ”តិអាទិនា នយេន ទេសនាយ បវត្តត្តា។ ន ហិ លោកុត្តរធម្មេសុ អកោសល្លំ នាម លព្ភតិ។ យទិ អកោសល្លំ, ន កុសលសទ្ទេន វិសេសិតព្ពតា សិយាតិ។

សមាធិមូលកឋិតិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឈានសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច សារត្ថប្បកាសិនិយា

សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ ខន្ធវគ្គវណ្ណនា។